

Tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjon
(European Commission for the Efficiency of Justice – CEPEJ)

Kohtumenetluse pikkus Euroopa Nõukogu liikmesriikides
Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika põhjal

Raport võeti vastu CEPEJ 8. plenaarnõupidamisel
(6.-8. detsembril Strasbourgis)

[Dokumendi originaali võidakse keeleliselt toimetada]

KOHTUMENETLUSE PIKKUS EUROOPA NÕUKOGU LIIKMESRIIKIDES EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHTU PRAKTIKA PÕHJAL

Raporti kommenteeritud kokkuvõte

I. Raporti eesmärk

Raporti ülesandeks oli selgitada välja, kas Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika põhjal oleks võimalik teha mingeid üldisi järeldusi kohtumenetluse pikkuse osas Euroopas. Analüüsida tuli järgmisi küsimusi:

1. Missuguseid menetluse pikkusega (vähim/pikim aeg) seonduvaid järeldusi saab erinevate kohtuasjade liikide osas teha nende asjade pinnalt, milles Euroopa Inimõiguste Kohus on õiguse õiglasele asja arutamisele mõistliku aja jooksul rikkumise tuvastanud või leidnud, et rikkumist ei toimunud;
2. Missugused asjade kategooriad on Euroopa Inimõiguste Kohtu pretsedendiõiguses määratletud, ja
3. Mis liiki viivitusi on Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas tuvastatud ja mis on nende põhjused?

II. Raporti ülesehitus

Raport on jagatud kaheks osaks. Esimeses osas pannakse paika **menetluse pikkuse mõistlikkuse hindamise kriteeriumid** ja Kohtu praktikas rakendatavad **menetluse pikkuse arvutamise reeglid**. Teises osas tuuakse välja **menetlusfaasid, milles viivitused esinevad**, esitatakse **viivituste põhjused erinevate menetlusliikide kaupa** ning antakse ülevaade **siseriiklikest menetluse kestuse vähendamise meetmetest**. Raporti lisades esitatakse **statistilised andmed Euroopa Inimõiguste Kohtu hinnangute kohta menetluse pikkuse mõistlikkusele riikide kaupa (Lisa I)**, kohtu arvates **prioriteetsete asjade analüüs (Lisa II)** ning **kokkuvõtlik tabel** asjadest, milles rikkumine tuvastati/ei tuvastatud **tavalistes (mitte keerulistes) asjades (Lisa III)** ja **keerulistes asjades (Lisa IV)**.

III. Raporti põhijäreldused

1. Menetluse pikkuse mõistlikkuse hindamiseks on Kohus paika pannud järgmised kriteeriumid:

- *Asja keerukus* (keeruka asja lõpuleviimine võtab rohkem aega, ent keerukus iseenesest ei õigusta mitte iga kord menetluse pikkust);
- *Kaebaja enese käitumine* (see on ainus kriteerium, mille põhjal Kohus leiab, et artiklit 6 ei ole rikutud ka siis, kui menetlus oli ilmselgelt ülemäära pikk);

- *Pädevate asutuste käitumine* (kui asutused on astunud kiireid ja sobivaid samme kohtute ajutise ja ettenägematu ülekoormuse vähendamiseks, võib pikem menetlusaeg olla mõnel juhul õigustatud);
- *Mis on kaebaja jaoks kaalul* (mõnesid asju tuleb lahendada kiirmenetlusega; selliste „prioriteetsete asjade“ hulka kuuluvad
 - töövaidlused, mis puudutavad vallandamist, töötasu kättesaamist ja konkurentsipiiranguid;
 - õnnetusjuhtumites kannatanutele kompensatsiooni maksmine;
 - asjad, milles kaebaja kannab vanglakaristust;
 - politseivägivalla asjad;
 - asjad, milles kaebaja tervislik seisund on kriitiline;
 - asjad, milles kaebaja on kõrges eas;
 - perekonnavaluga ning laste ja vanemate vaheliste suhetega seonduvad asjad;
 - üksikisiku perekonnaseisu ning piiratud teo- ja õigusvõimet puudutavad asjad.

Lisaks individuaalsetele kriteeriumidele *hindab* Kohus kohtuasja *asjaolusid üldiselt*. Kohus võib tuvastada „mõistliku aja“ ületamise, kui ta sellise üldise hindamise käigus leiab, et asja menetlemise koguaeg oli ülemäära pikk või kui ta tuvastab pädevate asutuste pikki tegevusetuse perioode.

2. Kohus on oma pretsedendiõiguses määratlenud menetluse pikkuse arvutamise meetodid. Tsiviil-, kriminaal- ja haldusasjade **menetlusaja arvutamise algpunktid** on erinevad. Tsiviilasjades on selleks tavaliselt päev, mil asi kohtusse antakse; kriminaalasjades võib alguspäev olla päev, mil kahtlusalune kinni peetakse või talle süüdistus esitatakse, või siis eeluurimise alguse päev. Haldusasjades on selleks päev, mil kaebaja asjaga esimest korda haldusasutuse poole pöördub. **Menetluse lõpp** on Kohu hinnangul kriminaalasjades päev, mil süüdistuse osas kuulutatakse lõplik sisuline otsus või päev, mil kas prokuratuur või kohus menetluse lõpetab. Tsiviilasjades on lõppkuupäevaks päev, mil otsus muutub lõplikuks; kohus arvestab siiski ka täitemenetluse pikkuse ja muude rakendusprotseduuridega, mida ta loeb tsiviilmenetluse lahutamatuks osadeks.

3. Viivituse põhjuste hulgas eristatakse järgmisi kõikidele menetlusliikidele omaseid ja konkreetsetele menetlusliikidele ainuomaseid põhjusi:

Menetluse liik	Menetlusfaas	Viivituse tekkepõhjus
Kõik menetlused	Enne menetluse algust	Kohtute tööpiirkondade erinevus; kohtunike üleviimine; kohtunikke pole piisavalt; mitmeliikmeliste koosseisude süstemaatiline kasutamine; asjade kuhjumine; kohtuasutuste täielik tegevusetus; menetlusreeglite süstemaatilised puudused
	Menetluse algatamisest istungite lõppemiseni	Pool või tunnistaja jäetakse kohtusse kutsumata; ebaseaduslikud kohtukutsed; õigusaktide hiline jõustumine; haldus- ja kohtuasutuste vahelised pädevusvaidlused; toimiku hiline edastamine apellatsioonikohtule; õigusnõustajate, advokaatide, kohalike ja muude asutuste põhjustatud viivitused; kohtunike inertsus asjaga

		tegelemisel; eksperttunnistajate kaasamine; istungite sage edasilükkamine; ülemäärased vahed istungite vahel; ülemäärane viivitus enne istungit.
	Pärast istungeid	Ülemäärane ajavahe otsuse tegemise ning sellest kohtu kantseleile või pooltele teatamise vahel
Tsiviilmenetlus		Kohus ei teosta diskretsiooni; tsiviilmenetlusnormide puudumine või puudulikkus
Kriminaalmenetlus		Prokuratuuri organisatsiooni struktuuriprobleemid; otsused kriminaalasju liita või mitte liita; tunnistajad ei ilmu kohtuistungile; tsiviilmenetlus sõltub kriminaalmenetluse tulemusest
Haldusmenetlus		Kohtuväliste asutuste põhjustatud viivitused

4. Raportis antakse ülevaade **siseriiklikest meetmetest**, mida võetakse vastukaaluks menetluse ülemäärasele pikkusele. Selgitatakse ka, missugused neist meetmetest on Euroopa Inimõiguste Kohtu arvates efektiivsed ja missugused mitte.

5. Raportis analüüsitakse mitmeid Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuseid eesmärgiga selgitada välja **menetluse pikkuse kohta käivad standardid ja reeglid**. Eeskätt püütakse leida viiteid sellele, missugust vähimat/pikimat menetlusele kulunud aega Kohus kohtuasjade erinevate liikide puhul mõistlikuks või ebamõistlikuks peab. Kuigi ekspert möönab, et kohus väldib rangete reeglite sõnastamist väites, et iga asja tuleb uurida eraldi, võib suure hulga asjade analüüs ja võrdlemine anda **kasulikke vihjeid** Kohtu üldise suhtumise kohta. Täheldati järgmist:

- Menetluse **kogupikkust kuni kaks aastat tavalistes (mitte keerulistes) asjades loeti üldjuhul mõistlikuks**. Kui menetlusele kulus **üle kahe aasta**, uurib Kohus põhjalikumalt, **kas siseriiklikud asutused on protsessi käigus kohase hoolsusega tegutsenud**;
- **Prioriteetsetes asjades** võib Kohus üldhoiakust kõrvale kalduda ja **tuvastada rikkumise ka vähem kui kaks aastat kestnud menetluse korral**;
- **Keerulistes asjades** võib Kohus lubada **pikemat menetlusaega**, ent pöörab siis erilist tähelepanu selgelt ülemäärastele **tegevusetuse perioodidele**. Pikem lubatud menetlusaeg on harva kogukestusega üle viie aasta ja peaaegu mitte kunagi rohkem kui kaheksa aastat;
- Ainsad asjad, milles **Kohus menetluse selgelt ülemäärasele kestusele vaatamata rikkumist ei tuvastanud**, on kohtuasjad, milles **kaebaja enda käitumine viivitusele kaasa aitas**.

6. Järgnev on lühike ülevaade menetluse pikkuse osas analüüsitud asjade liikidest:

Mõistliku aja nõude rikkumine (Artikkel 6) – kokkuvõte

Asja liik	Küsimused	Pikkus	Otsus
kriminaalasjad	erinevad	üle 5 aasta	rikkumine
tsiviilasjad	prioriteetsed asjad	üle 2 aasta (lühim: 1 aasta 10 kuud)	rikkumine
tsiviilasjad	keerulised asjad	üle 8 aasta	rikkumine
haldusasjad	prioriteetsed asjad	üle 2 aasta	rikkumine
haldusasjad	tavalised, keerulised	üle 5 aasta	rikkumine

Mõistliku aja nõuet (Artikkel 6) ei ole rikutud – näited

Asja liik	Küsimused	Pikkus	Otsus
kriminaalasjad	tavalised	3 aastat ja 6 kuud (koguaeg 3 juhul); 4 aastat ja 3 kuud (koguaeg 3 astmes + eeluurimine)	Ei ole rikkumist
kriminaalasjad	keerulised	8 aastat ja 5 kuud (eeluurimine ja 3 astet)	Ei ole rikkumist
tsiviilasjad	lihtsad	1 a. ja 10 kuud esimeses astmes; 1 a. ja 8 kuud apellatsiooniasimes; 1 a. ja 9 kuud kassatsiooniasimes	Ei ole rikkumist
tsiviilasjad	prioriteetsed (töövaidlused)	1 a. ja 7 kuud esimeses astmes (töövaidlus); 1 a. ja 9 kuud apellatsiooniasimes; 1 a. ja 9 kuud kassatsiooniasimes	Ei ole rikkumist

Eelnev tabel puudutab üksnes analüüsitud kohtuasju ja vastavaid näitajaid ei saa käsitada paikapandud reeglitenä. Kohus uurib kohtuasju iga konkreetse asja asjaoludest lähtuvalt ja vastavuses kehtestatud kriteeriumidega. Ometi võivad esitatud andmed olla kasulikud üldhinnangu ja –analüüsi seisukohast.

SISUKORD

<i>Eessõna</i>	8
ESIMENE OSA	16
Kohtu kriteeriumid „mõistliku aja“ kindlakstegemiseks Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikli 6 lõike 1 tähenduses	16
<i>Sissejuhatav märkus: siseriiklike õiguskaitsevõimaluste ammendatus</i>	16
I. MENETLUSAJA HINDAMISE JUURDUNUD KRITERIUMID	18
A. KOHTUASJA KEERUKUS	19
B. KAEBAJA KÄITUMINE	20
C. PÄDEVATE ASUTUSTE KÄITUMINE	23
1. Siseriiklike asutuste argumendid, mida Kohus aktsepteerib	23
2. Siseriiklike asutuste argumendid, mida Kohus ei aktsepteeri	24
D. MIS ON KAEBAJA JAOKS KAALUL	27
E. KOHTUASJA ASJAOLUDE ÜLDINE HINNANG	30
II. MENETLUSE PIKKUSE ARVUTAMINE JA SEDA MÕJUTAVAD TEGURID	31
A. ALGUSPUNKT	31
B. ASJAOMASE PERIOODI LÕPP	36
TEINE OSA	39
VIIVITUSTE PÕHJUSED JA HEASTAMISE VAHENDID	39
MÕISTLIKU AJAVAHEMIKU LEIDMINE	39
I. VIIVITUSTE PÕHJUSED	40
A. VÄLISED PÕHJUSED	40
B. VIIVITUSED, MIS ON ÜHISED KÕIGILE MENETLUSLIIKIDELE	43
1. Viivitused menetluse algatamisel	43
2. Menetluse alguses ja selle ajal esinevad viivitused	49
3. Viivitused pärast menetluse lõppu	57
C. VIIVITUSTE PÕHJUSED KOHTUASJADE LIIKIDE KAUPA	58
1. Tsiviilmenetlus	58
2. Kriminaalmenetlus	61
3. Haldusmenetlus	65
II. SISERIIKLIKUD MEETMED MENETLUSE PIKKUSE VÄHENDAMISEKS JA ÜLEVAADE VASTAVATEST MENETLUSTEST	66
A. Euroopa Inimõiguste Kohtu juhised	66
B. Olemasolevad siseriiklikud meetmed: kokkuvõte	67
III. MÕISTLIKU AJA OTSINGUD	71
A. Euroopa Inimõiguste Kohtu põhisuundumused mõistliku aja küsimuses	71
B. Mõned näited „mõistliku aja“ kohta	72
1. Lihtsad tsiviilasjad	72
2. Lihtsad kriminaalasjad	73
3. Keerulised asjad	74
JÄRELDUSED	75
KASUTATUD KIRJANDUS	76
<i>LISA 1. Statistika Kohtus arutatud mõistliku aja asjadest alates sellest kui vastav riik individuaalavalduste esitamise õigust tunnustas(seisuga 19. oktoober 2006)</i>	78

<i>LISA 2. „Prioriteetsed“ asjad, mille puhul Euroopa Inimõiguste Kohus nõuab võimudelt erilist hoolsust (seisuga 29. oktoober 2005).....</i>	<i>80</i>
<i>LISA 3. Keerulised asjad</i>	<i>84</i>
Artikli 6 lõike 1 rikkumine.....	84
Artikli 6 lõike 1 rikkumist ei tuvastatud	88
<i>LISA 4 : Lihtsad asjad</i>	<i>91</i>
Rikkumine.....	91
Rikkumist ei tuvastatud.....	93

Eessõna

Käesolev uuringuga taotletakse konkreetseid teadmisi Euroopa Inimõiguste Kohtus käsitletud asjade kohta, et hinnata kohtumenetluse vastavust Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikli 6 lõikes 1 sätestatud menetlusaja nõudele.

Uuring on koostatud selliselt, et Euroopa Nõukogu liikmesriikide poliitikud ja kohtunikud saaksid selles sisalduvat spetsiifilist informatsiooni kasutada reformide ja normatiivsete raamistike ning haldus- ja kohtupraktika kujundamisel selliselt, et need oleksid vastavuses kohtumenetluse optimaalsete ja ettenähtavate aegade, nagu ette nähtud CEPEJ raamprogrammis „Kohtusüsteemide uus eesmärk: iga kohtuasja menetlemine optimaalse ja ettenähtava aja jooksul“.¹

Uuringu algatas CEPEJ kohtumenetluse pikkuse töökond (CEPEJ-TF-DEL), kes andis esialgse raporti koostamise ülesande Françoise Calvez'ile (kohtunik, Prantsusmaa). CEPEJ-TF-DEL-i koosseis oli järgmine: esimees Alan UZELAC (Ph.D., professor, Zagrebi Ülikooli õigusteaduskond, Horvaatia) ning liikmed Jon Johnson (professor, dekaan, Oslo Ülikooli õigusteaduskond, Norra), Janny Kranenburg (aseesimees, Hertogensbosch'i Apellatsioonikohtu tsiviilõiguse osakond, Madalmaad), John Stacey (Tsiiviil- ja perekonnaasjade osakonna esimees, Tema Majesteedi Kohtuteenistus, London, Ühendkuningriik), Gabor Szeplaki-Nagy (kohtunik, Ülemkohtu presidendi erakantselei ülem, Ülemkohtu inimõiguste osakonna direktor, Budapest, Ungari), Michael Vrontakis (Riiginõukogu asepresident, Kreeka) ja Jama Wurstova (Tšehhi Advokaat, Praha, Tšehhi Vabariik). Klaus Decker osales töökonnas Maailmapanga vaatlejana ja Jean-Jacques Kuster Euroopa Rechtspfleger'ite ja kohtunõunike ühingu vaatlejana.

CEPEJ tänab soojalt teaduslikku eksperti ja CEPEJ-TF-DEL-i liikmeid. Samuti tänab CEPEJ toetuse ja abivalmiduse eest Euroopa Inimõiguste Kohtu registratuuri, Inimõiguste Juhtivkomitee (CDDH) kohtuotsuste täitmise osakonda ja sekretariaati ning Jenny Monnin'd (Pariis II Ülikool) tema uurimistöö eest.

Raport võeti vastu CEPEJ 8. plenaarnõupidamisel (detsembril 2006).

4. novembri 1950. aasta Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikli 6 lõige 1 sätestab:

„Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis. Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, kuid ajakirjanikke ja üldsust võidakse demokraatlikus ühiskonnas eemaldada kas kogu või osast protsessist kõlbluse, avaliku korra või riigi

¹ Vt dokument CEPEC (2004) 19.

julgeoleku huvides või kui seda nõuavad alaealise huvid või osapoolte eraelu kaitse või erilistel asjaoludel, kus avalikkus võib kahjustada õigusemõistmise huve, ulatuses, mis on kohtu arvates vältimatult vajalik.“

Selle konventsiooni võtmesätte pinnalt on Kohtusse jõudnud paljud õiglase arutamise või kohtumõistmise mõistet puudutavad asjad. Kõige suurem osa neist on puudutanud õigust olla ära kuulatud mõistliku aja jooksul. See kehtib nii kriminaal- kui tsiviilasjade kohta, sest artikli 6 lõige 1 räägib „[mis tahes] kriminaalsüüdistusest“. [Täpsustatud tõlge.]

Võib näida, et artikli 5 lõike 3 ja artikli 6 lõike 1 rikkumist tuvastavad otsused tuginevad ühtele ja samale alustele, ometi on siin teatud erinevused: esiteks puudutab artikli 5 lõige 3 vahistamist ja olukordi, kus isikut peetakse kinni,² ning teiseks tuleb selles kontekstis olla eriti tähelepanelik, sest nagu Kohus 10. novembri 1969. aasta *Stögmülleri* kohtuasja otsuses selgitas: „artikli 5 lõike 3 ja artikli 6 lõike 1 sätete vahel ei ole mingit segadust. Viimatinimetatud säte kehtib kõhtumenetluse kõigi poolte suhtes ja selle eesmärgiks on kaitsta neid ülemääraste menetluslike viivituste eest; kriminaalasjades on see mõeldud eeskätt vältima seda, et isik, kellele on süüdistus esitatud, jääks liialt kauaks oma saatuse suhtes teadmatusse. Artikli 5 lõige 3 aga viitab üksnes isikutele, kellele on esitatud süüdistus ja keda peetakse kinni. See tähendab, et selliseid isikuid puudutavates asjades peab prokuratuur tegutsema erilise hoolsusega. Selles sättes nimetatud mõistlik aeg erineb artikli 6 lõikes 1 viidatud mõistlikust ajast juba selles plaanis.“

Kuigi hoolsuse rõhutamine asja menetlemisel võib tunduda viimase aja fenomenina, on sellel palju pikem õiguslik ajalugu.

Näiteks sätestati juba neljateistkümnendal sajandil kanoonilises õiguses lihtsustatud menetlus teatud asjade kategooriate kiiremaks käsitlemiseks³.

Sellest pole pääsenud ka tavaõigus, nagu annavad tunnistust Dickensi teosed, eeskätt *Pickwick Klubi*, milles autor suhtub äärmiselt kriitiliselt teatud menetluste pikkusesse Inglismaal. Lähiminevikus (1996. aasta juulis) avaldas Lord Woolf'i juhitud Tsiviilõiguse Nõukogu raporti „Õiguskaitse kättesaadavus“, milles tehakse erinevaid ettepanekuid tsiviilmenetluse kiirendamiseks Ühendkuningriigis.

Vanad kõnekäänud prantsuse (*justice tétive, justice fautive*) ja inglise (*justice delayed is justice denied*) (õigusemõistmisega viivitamine on õiguskaitsest ilmajätmine) keeles võtavad ilmekalt kokku põhjused, miks Euroopa Inimõiguste Kohus viivituste ärahoidmise tähtsust nii innukalt rõhutab.

Rahvusvahelises õiguses kätkeb asja õiglase arutamise mõistet 1948. aasta Inimõiguste Ülddeklaratsioon, milles „mõistlikule ajale“ otsene viide puudub. Selle artikkel 10 sätestab: „Igal inimesel on tema õiguste ja kohustuste ja temale esitatud

² Ometi kohaldab Kohus artikli 6 lõiget 1 kriminaalmenetluse eeluurimisfaasile.

³ C. H Van Rhee, “The laws delay: an introduction“, kogumikus „The law’s delay: essays in undue delay in civil litigation“, Intersentia, 2004.

kriminaalsüüdistuste üle otsustamise korral õigus täieliku võrdsuse alusel ausale ja avalikule asja arutamisele sõltumatus ja erapooletus kohtus.“

Ometi ei ole viide võrdsusele lahutatav „mõistliku aja“ mõistest, sest ülemäära pikad viivitused on peamine ebavõrdsuse tekkimise põhjus näiteks nende vahel, kes nii psüühilises kui ka finantsplaanis saavad endale kohtuasja lahendi ootamist lubada või võivad koguni soovida, et sellega viivitatakse, ning nende vahel, kelle jaoks lõpplahenduse või kohtuistungiga edasilükkamine omab talumatuid finants- või inimlikke tagajärgi. Sellistel juhtumitel võib juba ajafaktor ise saada edasise ebaõigluse allikaks.

Seetõttu tõi Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikli 6 lõige 1 kahekümnenda sajandi kohtumenetluse esmakordselt sisse aja mõiste ja vajaduse ilma viivitusteta õigusemõistmise järele. Sellest peale on Euroopa Inimõiguste Kohus ja Komisjon seda mõistet sisustanud muljetavaldavas hulgas vastuvõetavuse otsustes ja kohtuotsustes, mille arv 1990-ndatel kordades kasvas.

Sama ideed väljendati uuesti 19. detsembri 1966. aasta Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 14 lõikes 3, mis tagab igale isikule, kellele on esitatud kriminaalsüüdistus, õiguse „kohtupidamisele ilma põhjendamatu viivitusega“. Sellele alusele saavad üksikisikud tugineda alates 17. augusti 1994. aasta vabatahtliku protokolliga jõustumisest, mis andis Inimõiguste Komiteele volitused üksikisikute pöördumisi lahendada.

Sama küsimus on tõusetunud ka ühenduse õiguses. Euroopa Ühenduste Kohus loeb Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat oma pretsedendiõiguse osaks ja ütles kohtuasjas C-299/95:Kremzov vs. Austria otsuses selgelt: „*Esiteks tuleb märkida, et vastavalt kohtu järjepidevale seisukohale (vt eeskätt arvamus 2/94, EKL 1996, lk I-1759, punkt 33) on põhiõigused lahutamatu osa ühenduse õiguse üldpõhimõtetest, mille järgimist kohus tagab. Seetõttu ammutab kohus inspiratsiooni liikmeriikidele ühistest põhiseaduslikest traditsioonidest ning juhtnööridest, mida annavad inimõiguste kaitse alased rahvusvahelised lepingud, millega liikmesriigid koostööd teevad või millele nad alla kirjutanud on. Konventsioonil on selles plaanis eriline tähtsus. Kohus on samuti leidnud, et sellest tulenevalt ei ole ühenduses vastuvõetavad niisugused meetmed, mis ei sobi kokku selliselt tunnustatud ja garanteeritud inimõiguste austamisega (vt eeskätt otsus kohtuasjas C-269, EKL 1991, lk I-2925, punkt 41).*“

17. detsembri 1998. aasta otsuses kohtuasjas *Baustahlgewebe vs. komisjon* kaalus Euroopa Kohus Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikli 6 lõike 1 kohaldamist ühes Esimese Astme Kohtu menetluses ja kohaldas erilise täpsusega kõiki Euroopa Inimõiguste Kohtu määratletud „mõistliku aja“ kriteeriume.

Sama põhimõtet kohtame ka ühenduse õigusaktides. 29. mai 2000. aasta nõukogu määruses nr 1348/2000/EÜ tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide kätteandmisest liikmesriikides nähakse ette mõistliku ajavahemiku mõistel põhinev kätteandmise süsteem.

Seega on õigus asja arutamisele mõistliku aja jooksul nüüdseks kätketud nii rahvusvahelisse kui Euroopa õigusesse ning seda inkorporeeritakse järk-järgult ka lepinguosaliste riikide siseriiklikku õigusesse.

Prantsuse tsiviilmenetluse seadustikust seda terminit ei leia, küll on see aga selgelt sätestatud 15. juuni 2000. aasta Süütuse presumptsiooni seaduses, millega nimetatud mõiste inkorporeeritakse Kriminaalmenetluse koodeksi esimesse artiklisse ja mitmetesse järgnevatesse artiklitesse.

Mõistliku aja mõiste on sätestatud Itaalia õiguses,⁴ kus sellele on antud põhiseaduslik jõud, ning 1978. aasta hispaania Põhiseadusesse, mille artikkel 24.2 tagab õiguse asja õiglasele arutamisele või ärakuulamisele mõistliku aja jooksul, omistades sellele „*recurso di amparo*“ läbi ühtlasi põhiõiguse staatuse. Samamoodi tagab 1. jaanuari 2002. aasta Slovakkia Põhiseaduse artikkel 127 üksikisikutele ja juriidilistele isikutele õiguse vaidlustada põhiõiguste rikkumisi ning Konstitutsioonikohus on sellest lähtudes juba teinud menetluse pikkust puudutavaid otsuseid.

Enamikus jurisdiktsioonides on juba sätestatud teatud õiguslike ja kohtulike protseduuride läbiviimise tähtajad.

Õigus asja õiglasele kohtulikule arutamisele või ärakuulamisele ja seda mõistliku aja jooksul on õigus, mis kuulub niisuguste õiguste kategooriasse, millest riik ei tohi erandeid teha, isegi mitte erakorralistel asjaoludel.

Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikkel 15 annab küll riikidele õiguse taganeda Konventsiooniga võetud kohustustest „*sõja ajal või muus hädaolukorras, mis ähvardab rahva eluvõimet*“, ent see ei laiene artiklitele 2 (õigus elule), 3 (piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise keeld) ja 7 (karistamine ainult seaduse alusel).

Lepinguosalistel riikidel on õigus teha erandeid kõigi õiguste suhtes peale eelnevalt nimetatud n.ö mittemateriaalsete õiguste.⁵

Teoreetiliselt võivad pooled oma õigustest loobuda, kuid seda ainult Euroopa Inimõiguste Kohtu kehtestatud tingimustel. Loobumine võib olla sõnaselge või vaikimisi tehtud, kuid peab olema kindel ja vabatahtlik ning asjaomast poolt tuleb teavitada nende õiguste olemusest ja ulatusest, millest ta on otsustanud loobuda. *Deweert*'i kohtuasjas, mis puudutas õigust olla kohtus ära kuulatud, mis on üks asja õiglase arutamise õiguse aspekte, leidis Euroopa Inimõiguste Kohus, et „*Euroopa Nõukogu liikmesriikide avalikku korda (ordre public) puudutavas sfääris tuleb artiklit 6 väidetavalt rikkuvaid meetmeid või otsuseid erilise hoolikusega uurida*“ (27. veebruari 1980. aasta otsus kohtuasjas *Deweert vs. Belgia*).

⁴ Itaalia Põhiseaduse artikkel 111.

⁵ F. Sudre, „La dimension internationale and européenne des libertés and droits fondamentaux (põhivabaduste ja –õiguste rahvusvaheline ja Euroopa mõõde)“, kogumikus *Libertés and droits fondamentaux (Põhivabadused ja –õigused)*, toimetaja R. Cabrillac, M.-A. Frison-Roche ja T. Revet; Dalloz, 2004, lk 33-51.

Tuleb nõustuda autoritega, kes on väitnud, et kuigi mõnedest õiguse asja õiglasele arutamisele elementidest on võimalik loobuda, on teised selle õiguse aspektid nimetatud mõistega sedavõrd lahutamatult seotud, et nende puudumisel ei saaks selle õiguse olemasolust enam rääkida.⁶

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee on paljudes oma resolutsioonides väljendanud hoiakut, et „ülemäärased viivitused õigusemõistmises kujutavad endast suurt ohtu, eeskätt õigusriigile“.

Alati valitseb oht, et menetluse venides ei pääse õiglus võidule. Aja möödudes võivad mõned õigustatud huvid saada kahjustatud, tõendid võivad haihtuda ja tuleb uued hankida, lubatakse või isegi soodustatakse menetluslikke manöövreid, tunnistajad kolivad mujale või kaotavad usaldusväarsuse, ning tuleb teha lisakulutusi, mida heausksed pooled endale mõnikord lubada ei saa.

Samas on vaja aega, et viia läbi nõuetekohane uurimine, teha selgeks õigusküsimused, selgitada välja poolte vahelised suhted ja jõuda motiveeritud järeldustele. Seega on mõistlik aeg väga tundlik teema.

Nagu edaspidi näeme, on Kohus asunud selles küsimuses väga pragmaatilisele seisukohale. Üldistavalt öeldes püüab Kohus välja selgitada, kas asjaomase menetluse kõigis faasides on aega kasutatud arukalt ning tuvastab tegevusetuseperioodid, mida ta nende õigustamatuse korral kritiseerib.

Enne käesoleva raporti sisulise külje juurde asumist tuleks meenutada CEPEJ antud tööülesannet. Raport peaks uurima menetluse pikkuse küsimust Euroopa Nõukogu liikmesriikides lähtudes Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast, pöörates erilist tähelepanu lähimineviku kohtuasjadele. Eelkõige tuleb käsitleda kahte põhiküsimust. Üks neist on menetluse pikkus, mida peeti kas mõistlikuks või mittemõistlikuks (üldiselt ja konkreetsete kohtuasja liikide kaupa), ning teine on viivituste peamiste põhjuste analüüs (asjade puhul, milles menetluse pikkust peeti ebamõistlikuks).

Raporti jaoks uuriti suurt hulka Kohtu kohtuotsuseid ja (vastuvõetavuse) otsuseid ning endise Komisjoni otsuseid.

Peamiseks allikaks oli kohtu HUDOC veebikoht, milles sooritati otsinguid sisestades artikli 6 lõige 1 ja märksõnad „*délai raisonnable* (mõistlik aeg)“.

Sellisel moel leitud kohtuasjade kohta, milles langetati otsused vahemikus 1985 – 8. oktoober 2005, sh ka poolte kokkulepped, on lisatud tabel.⁷ Vastav arvnäitaja on üldsuunava väärtusega, sest arvestada tuleb otsingumootori võimaliku veamääraga.

⁶ J.-C. Soyer ja de Salvia, artikkel 6, “Convention européenne des droits de l’homme commentaire article par article (Euroopa inimõiguste konventsiooni kommentaarid artiklite kaupa)”, toimetaja L.-E. Pettiti; *Economica*, lk. 244.

⁷ Lisa 1.

Samas tundub see näitaja statistilises plaanis olevat mõistlikult täpne. Tabelis on ära toodud ka elanike arv riigiti ning kuupäevad, mil vastav riik Konventsiooni ratifitseeris ja millal hakkas tunnustama üksikisiku õigust avaldusi esitada.

Nende riikide osas, mille puhul tuvastati rohkem kui 100 rikkumist, vaadati kõik viimase viie aasta otsused läbi süstemaatiliselt. See puudutab Itaaliat, Kreekat, Portugali, Poolat, Prantsusmaad ja Türgit. Samuti uurisime kõige olulisemaid varasemast ajast pärit otsuseid, millele CEPEJ sekretariaat ning Kohtu registratuuri ja Ministrite Komitee ametnikud meie tähelepanu juhtisid.

Üsna pea sai selgeks, et viimase aja kohtuotsused heidavad viivituste põhjustele väga vähe valgust, kuna Kohus on oma põhjendustes väga lakooniline. Menetluse pikkust puudutavate lahendatud asjade suure hulga tõttu Kohus ainult viitab pretsedendiõiguses paika pandud kriteeriumidele ja annab pikemaid selgitusi vaid pedagoogilistel põhjustel, kui tegemist on uue liikmesriigiga või kui kohtuasja asjaolude tõttu on üksikasjalikumad selgitused vajalikud. Seetõttu tuli Kohtu määratletud ja tema poolt kohaldatavaid kriteeriume otsida endise ja praeguse Kohtu varasematest lahenditest ja Komisjoni otsustest.

Algusest peale tuleb rõhutada, et statistilisse näitajatesse tuleks suhtuda üsna suure ettevaatusega, kuna statistika üksi ei peegelda tegelikku olukorda üheski riigis. On riike, kelle puhul kohus on tuvastanud suhteliselt vähe ülemäära pikki menetlusi, millest ei saa tingimata järeldada, et nende riikide kohtud eriliselt hoolsad oleksid.

Mõnedel juhtudel võivad probleemid olla tekkinud juba varasemas faasis ja puudutada õiguskaitse kättesaadavust. Kodanike võimalus kohtusse pöörduda võib olla piiratud sellega seonduvate kulutuste tõttu või seeläbi, et neid ohutatakse kasutama alternatiivseid ja võib-olla tõhusamaid võimalusi. Samamoodi ei pruugita mõnes riigis teada, et on olemas võimalus Euroopa Inimõiguste Kohtusse pöörduda, kusjuures mõnes teises riigis võib rääkida Kohtusse pöördumise avaldustele spetsialiseerumisest, mille tulemusena on suur nii kohtuasjade kui ka riigi kahjuks tehtud otsuste arv.

Pealegi ei tähenda väga kiire menetlus iga kord head õigusemõistmist. Mõned kiirendatud menetlused, mille käigus kiirus kaalub üles kaitseõigused, võivad õigusemõistmise kvaliteeti kahjustada. Euroopa Inimõiguste Kohus on olnud kogu aeg seisukohal, et hea õigusemõistmise põhimõte tähendab kaugelt rohkemat kui mõistlikku aega ning võib väga hästi õigustada pikema kuid õiglasema menetluse rakendamist.⁸

Raporti lähteülesandest tulenevalt tuli ekspertidel välja selgitada, kas Kohus on oma väga mahukas pretsedendiõiguses kehtestanud, missugust pikimat menetlusaega võib kohtuasjade liigiti mõistlikuks lugeda või kas on mingi vähim menetlusaeg, millest Kohus järeldab, et õigust asja õiglaselt arutamisele mõistliku aja jooksul on rikutud.

⁸ 24. mai 2005. aastaotsuse kohtuasjas *Intiba vs. Türgi* punktis 54 ütles Kohus, et kuigi Konventsiooni artikkel 6 nõuab menetluse läbiviimist nõuetekohase kiirusega, kätkeb see artikkel ka märksa olulisemat hea õigusemõistmise põhimõtet (otsus ainult prantsuse keeles). Vt ka 12. oktoobri 1992. aasta otsus *Boddaer vs. Belgia* kohtuasjas.

Siinkohal esitame mõned selgitused raporti koostamise metodoloogia kohta.

Juba kolmkümmend aastat tagasi, pärast vastavasisulist rahvusvahelist debatti, keeldus Kohus oma otsustes andmast õiguslikke hinnanguid sellele, missugune peaks olema menetluse pikkuse standard. Kohus on jäänud selle arvamuse juurde ja kindlalt pühendunud paikapandu kriteeriumide kaalumisele iga konkreetse asja asjaoludest lähtuvalt ning ei ole kunagi sõnastanud täpseid reegleid selle kohta, kui palju aega peaks kohus kulutama näiteks lahutuse asjale, et vältida Strasbourgi kohtu sanktsioone. Kohtu seisukoht pole muutunud ka pärast 1998. aasta reformi.

Kõige üldisemas plaanis näib, et kaks aastat ühes kohtuinstantsis on see piir, mille ületamisel tekivad kahtlused ja Kohus pöörab kohtuasja asjaoludele erilist tähelepanu. Kui Kohtu arvates on kulunud märkimisväärselt pikk periood, sõnastab ta selle umbes nii, et Kohus täheldab, et apellatsioonikohus tegi oma otsuse rohkem kui 7 aastat ja 3 kuud pärast seda, kui asi temani jõudis ning et esmapilgul tundub see ajavahemik olevat ühes kohtuinstantsis ebanõustlikult pikk ning vajab Konventsiooni artikli 6 lõike 1 seisukohast põhjalikumat uurimist.⁹ Või siis ütleb Kohus, et „süüdistuse esitamisest on möödunud juba rohkem kui seitse aastat ilma, et selle suhtes oleks süüdi- või õigeksmõistvas kohtuotsuses seisukoht võetud, ning vaieldamatult on tegemist erandlikult pika perioodiga, mida enamikul juhtudel tuleb lugeda artikli 6 lõikes 1 sätestatud mõistlikku aega ületavaks“.¹⁰

CEPEJ-ile analüüsiks vajaliku materjali tagamise nimel koostas raporti autor kohtuasjade liikide kaupa rea tabeleid, millest nähtuvad teatud ühisjooned, mis võimaldavad võrrelda menetluse pikkusi ja neile Kohtu antud hinnanguid.

Tabelid on järgmised:

- üks **tabel „prioriteetsete“ asjade kohta**, st lähtudes sellest, mis kaebaja jaoks kaalul on. Need on asjad, mida kohtu esimees võiks prioriteetseteks lugeda. Kohtuasjade käiku suunates tuleks need asjad läbi vaadata kiiremini kui muud asjad, milles ajafaktor asja tulemust nii palju ei mõjuta (Lisa 2);
- **kaks keeruliste asjade tabelit**; ühes on asjad, mille puhul **tuvastati rikkumine**, teises need asjad, milles **rikkumist ei tuvastatud**. Need on asjad, mida Kohus on keerulisteks pidanud ja mille puhul ta aktsepteerib pikemat menetlust juhul, kui menetlust ei saa kritiseerida muudel alustel nagu kaebaja enda või siseriiklike asutuste käitumine.

Töökonna liikmete palvel lisati lõppraportisse ka **lihtsamate asjade tabel**, mis võimaldab sisult rutiinsete menetluste pikkusi võrrelda (Lisa 4).

Nimetatud tabelid, mis ilmestavad ühelt poolt Kohtu nõuet, et menetlus käiks kiiremini ja teiselt poolt Kohtu seisukohta, et asja keerukus õigustab teatud viivitust, kätkevad suure

⁹ 3. novembri 2005. aasta otsus kohtuasjas *Marien vs. Belgia* (ainult prantsuse keeles).

¹⁰ 1968. aasta *Neumeister vs. Austria* otsus.

hulga kohtuasju, mille pinnalt on näha, kui suurel määral menetluse pikkus varieeruda võib.

Raport koosneb kahest osast:

- esimeses osas lahatakse Euroopa Inimõiguste Kohtu kehtestatud kriteeriume, millest lähtudes otsustada, kas mõistlikku aega on ületatud;
- teises osas uuritakse viivituste põhjusi sellistena, nagu need Kohtu otsustes, Komisjoni otsustes ja Ministrite Komitee resolutsioonides esitatud on, ning antakse tabeli vormis esialgne ülevaade menetluste pikkusest.

Raportile on lisatud eespool viidatud tabelid.

ESIMENE OSA

Kohtu kriteeriumid „mõistliku aja“ kindlakstegemiseks Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikli 6 lõike 1 tähenduses

Sissejuhatav märkus: siseriiklike õiguskaitsevõimaluste ammendatus

Konventsioon on mõeldud täiendama inimõiguste kaitse alast siseriiklikku korraldust. 7. detsembri 1976. aasta *Handyside*'i otsuses ütles Kohus: „Konventsiooniga loodud kaitsemehhanism on subsidiaarne siseriiklike inimõiguste kaitse süsteemide suhtes“. Sellest tulenevalt on Konventsiooni artikli 35 alusel kohustuslik eelnevalt ammendada siseriiklikud kaitsevõimalused.

Kohus kohaldab nimetatud sätet teatava paindlikkusega, nõudes, et kaebajad ammendaksid need siseriiklikud võimalused, mida neilt on mõistlik oodata ning nad ei pea üritama kasutada võimalusi, millel puuduvad igasugused eduvõimalused.

Samuti peavad kaebajad siseriiklikus kohtus olema vähemalt sisuliselt väitnud Euroopa Inimõiguste Konventsiooni rikkumist.

Mõistliku ajakulu tingimusega seoses kinnitas Kohus Inimõiguste Kaitse Konventsiooniga loodud süsteemi subsidiaarsust oma 26. oktoobri 2000. aasta otsuses asjas *Kudla vs. Poola*. Oma varasemat praktikat muutes ütles Kohus, et nüüd tagab Konventsiooni artikkel 13¹¹ õiguse õiguskaitsele, mis selgelt erineb artikliga 6 tagatud kaitsest mõistliku aja nõude rikkumiste suhtes.

Sinnamaani oli Kohus leidnud, et artikli 6 lõige 1 on artikli 13 suhtes *lex specialis* ning ei uurinud artikli 13 väidetavaid rikkumisi, kui artikli 6 lõike 1 rikkumine juba tuvastatud oli.

Kuid „selles plaanis toimepandud rikkumiste üha sagenev tuvastamine on sundinud Kohut viimasel ajal juhtima tähelepanu „olulisele ohule“, mis ohustab siseriiklikes õiguskordades õigusriigi põhimõtet, kui toimuvad „ülemäärase viivitused õigusemõistmises“, mille suhtes kaebajatel siseriiklikud õiguskaitsevõimalused puuduvad“.

¹¹ „Igaühel, kelle käesolevas konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi on rikutud, on õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks riigivõimude ees ka siis, kui rikkumise pani toime ametiisik.“

Kohus märkis, et artikli 35 lõige 1, mis Kohtu arvates on artikliga 13 tihedalt seotud, on mõeldud tagama lepinguosalistele riikidele võimalust nende vastu suunatud rikkumiskaebusi ära hoida või heastada enne, kui kaebustega Kohtusse pöördatakse. Viidates Euroopa Inimõiguste Konventsiooni ettevalmistavatele dokumentidele ütles Kohus edasi, et „artikli 35 lõike 1, mis sätestab siseriiklike kaitsevõimaluste ammendamise, eesmärgiks on anda Lepinguosalistele Riikidele võimalus nende vastu suunatud rikkumiskaebusi ära hoida või heastada enne, kui kaebustega Kohtusse pöördatakse“.¹²

Selle teedrajava otsusega kutsub Kohus lepinguosalisi riike üles kehtestama niisugused siseriiklikud menetlused, mis tagavad kodanikele tõhusa õigusliku ja praktilise õiguskaitse ülemäära pikkade menetluste korral, ükskõik, kas selline kaitsevahend on kohtulik või kohtuväline.

11. septembri 2002. aasta *Mifsud vs. Prantsusmaa* kohtuasjas uuris Kohus põhjalikumalt kahte võimalust: preventiivseid ja kompenseerivaid meetmeid. Kohus leidis, et tõsiasi, et puhtalt kompenseeriv meede ei suutnud käimasolevat menetlust kiirendada, ei olnud otsustava tähtsusega. Siseriiklikud meetmed, mida kodanikud saavad menetluse pikkuse vaidlustamiseks kasutada, on „tõhusad“ artikli 13 tähenduses, kui nad suudavad ära hoida õiguse asja arutamisele mõistliku aja jooksul rikkumise või rikkumise jätkumise ning näevad ette juba toimunud rikkumiste adekvaatse korvamise (otsus ainult prantsuse keeles).

Seega pakub artikkel 13 ühe võimaluse, nimelt et õiguste kaitse vahendid on „tõhusad“ siis, kui need suudavad sundida kohut tegema otsuse varem või määrama poolele piisava hüvitise juba asetleidnud viivituste eest (*Kudla* otsuse punkt 159). Kohus leiab, et arvestades artikli 13 ja artikli 35 lõike 1 vahelist tihedat seost (vt ka *Kudla* otsuse punkt 152) kehtivad needsamad tõhususe kriteeriumid siseriiklike vahendite suhtes viimatinimetatud artikli tähenduses.

Seega jätab Kohus riikidele siseriiklikus õiguses nüüd kaks alternatiivi: kas tagada kaebajatele kompensatsioon ülemäärase viivitusega tekitatud kahju eest või tagada võimalus kaebaja taotlusel menetlust kiirendada. Lepinguosalistes riikides on kasutusel mõlemad võimalused, nagu raporti teisest osast nähtub.

Samal ajal peavad õiguskaitsevahendid olema kättesaadavad ja küllaldased. *Bindels*’i arvates saab õiguskaitsevahendeid pidada tõhusateks ja kättesaadavateks siis, kui nad on piisavalt kindlad nii teoorias kui praktikas.¹³

¹² *Kudla* otsuse punkt 152.

¹³ R. Bindels, “L’influence du droit d’être jugé dans un délai raisonnable prévu par l’article 6§1 de la Convention européenne des droits de l’homme sur l’administration de la justice civile belge (Inimõiguste Konventsiooni artikli 6 lõikega 1 ettenähtud õiguse asja arutamisele mõistliku aja jooksul mõju tsiviilõigusemõistmisele Belgias)”, kogumikus *Annales de Droit de Louvain*, kd 62, 2002, nr 3-4, lk 349-428.

Riigid peavad iga kord Kohtule oma meetmete tõhusust tõendama. Riigid suudavad Kohut oma positsiooni muutma veenda vaid näidates, et nende seadusandlus või praktika on muutunud.

Õeldut ilmestab Portugali näide, kus Kohus oma 27. märtsi 2003. aasta otsuses kohtuasjas *Paulino Tomas vs. Portugal* luges kaebuse vastuvõetamatuks ja asus esmakordselt seisukohale, et 21. novembri 1967. aasta seadusandlik dekreet riigi lepinguvälisest vastutusest on tõhus vahend menetluse pikkuse vaidlustamiseks. Varem oli Komisjon järjepidevalt keeldunud aktsepteerimast nimetatud dekreedil põhinevaid argumente (vt 5. märtsi 1990. aasta otsus kohtuasjas *Gama da Costa vs. Portugal*), sest puudus kohtupraktika, millest nähtunuks, et seesugustel kaebustel on eduvõimalust. Pärast seda kui Portugali Kõrgem Halduskohus 15. oktoobri 1998. aasta otsusega *Pires Neno* kohtuasjas kohtupraktikat muutis, leidis Komisjon, et alates 1999. aasta oktoobrikuust on nimetatud meede omandanud piisava õiguskindluse, millest lähtudes selle kasutamine Konventsiooni artikli 35 lõike 1 tähenduses muutus võimalikuks ja vajalikuks.

Ühes teises Portugali puudutavas kohtuasjas, seekord kriminaalõiguse valdkonnas, leidis Kohus, et tema poole pöördumise eeltingimuseks ning vahendiks, mis tuleb eelnevalt ammendada, on Kriminaalmenetluse koodeksi artiklite 108 ja 109 alusel esitatud menetluse kiirendamise taotlus (29. aprilli 2004. aasta vastuvõetavuse otsus *Moreira Barbosa* kohtuasjas).¹⁴ Kohus leidis, et selles kohtuasjas oli kaebaja nimetatud õigust teostanud edutult ning et tal ei olnud kohustust esitada lepinguvälise vastutuse kohta käiva 1967. aasta seadusandliku dekreeidi alusel veel üks hagi, mis oleks olnud sisuliselt sama eesmärgiga. Seetõttu lükkas Kohus tagasi valitsuse argumendi, et siseriiklikud õiguskaitsevahendid ei olnud ammendatud.¹⁵

Prantsusmaal on 12. juuni 2001. aasta *Giummara vs. Prantsusmaa* ja eespool viidatud *Mifsud*'i otsuste järel kohustuslikuks vahendiks, mille peab olema ammendanud igäüks, kes soovib kaevata liiga pika kohtumenetluse üle, Kohtukorralduse seaduse artikkel L. 781-1. Alates 21. septembrist 1999 on kuulutatud vastuvõetamatuteks kõik Euroopa Inimõiguste Kohtule esitatud kaebused, mille puhul nimetatud siseriiklik meede on rakendamata jätetud.¹⁶

I. MENETLUSAJA HINDAMISE JUURDUNUD KRITEERIUMID

Üldiselt kasutab Kohus järgmist sõnastust: „menetluse pikkuse mõistlikkust tuleb hinnata kohtuasja asjaolude põhjal ja pidades silmas Kohtu praktikas paikapandud kriteeriume, eeskätt kohtuasja keerukust, kaebaja käitumist ja asjaomaste asutuste käitumist“.

¹⁴ Vt ka otsus nr 32082/96: *Tomé Mota vs. Portugal*.

¹⁵ Vt ka 4. aprilli 2000. aasta otsus kohtuasjas *I.S. vs. Slovakkia*, punkt 31.

¹⁶ Sama kehtib halduskohtute kohta; vt 21. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas *Broca ja Texier-Micault vs. Prantsusmaa*.

Alates 27. juuni 1968. aasta otsusest *Neumeister'i* kohtuasjas on Kohus neid kriteeriume kohaldanud järjekindlalt nii kriminaal- kui tsiviilasjades. 28. juuni 1978. aasta *König'i* otsusega lisati veel üks kriteerium, nimelt see, mis kaebaja jaoks kaalul on.

Iga avalduse puhul uuritakse nimetatud kriteeriume ning Kohus annab neist lähtudes üldise hinnangu.

Veel üks kriteerium, millega Kohus arvestab, on menetluste arv ühe kohtuasja kohta. 29. aprilli 2003. aasta otsus kohtuasjas *Martial Lemoine vs. Prantsusmaa* käsitles vara kaasomandi vaidlust, mis neljas kohtuastmes kokku oli väldanud 7 aastat, 8 kuud ja 26 päeva. Esimeses astmes kestis menetlus 1 aasta ja 10 kuud, apellatsiooniasimes peaaegu 1 aasta ja 8 kuud, kassatsiooniasimes 1 aasta ja 9 kuud ning teises apellatsioonikohtus natuke rohkem kui 2 aastat. Kohus jõudis järgmisele järeldusele: „[...] kuigi üldine kestus üle seitsme aasta ja kaheksa kuu on üsna pikk periood, leiab Kohus, et kogu kohtuasja asjaolude ja Kohtu pretsedendiõiguse valguses ei saa võimuasutustest tingitud ajakulu pidada ebamõistlikuks“ (otsuse punkt 33).

A. KOHTUASJA KEERUKUS

Keerukus võib seisneda õiguslikes tegurites nagu seadusandliku baasi muutus, üleminek turumajandusele, haldusmenetluse ja kohtumenetluse vastasmõju (nt puudega töötajate töölt vabastamine Austrias ja Prantsusmaal), vajaduses enne tsiviilmenetluse lõpetamist ära oodata kriminaalasja lahend (8. juuli 2004. aasta otsus kohtuasjas *Djangozov vs. Bulgaaria*), mitmete kohtuasjade liitmises, vajaduses ühitada üksikisiku huvid kogukonna omadega ning selles, et süüdistatavaid on mitu.

Keerukus võib esineda ka seoses faktidega, nii et tuleb arvestada vajadusega ära kuulata arvukad tunnistajad ning raskustega tunnistajate ülesleidmisel (22. detsembri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Mitev vs. Bulgaaria*), aga ka ajaga, mis kulub kuriteo asjaolude tuvastamisele või tõendite kogumisele (25. mai 2004. aasta otsus kohtuasjas *Akcakale vs. Türgi*), või siis hoopis tunnistajate puudumisega kriminaalasjas (17. aprilli 1991. aasta Komisjoni otsus kohtuasjas *Jean-Claude Boddaert vs. Belgia*).

Komplitseerivateks teguriteks on ka ekspertide kaasamine või vajadus dokumente tõlkida või suulist tõlget kasutada (8. novembri 2001. aasta otsuses kohtuasjas *Sari vs. Türgi ja Taani*, mis puudutas Türgi kodaniku poolt Taanis toimepandud mõrva, juhtis Kohus tähelepanu sellele, et viivitused olid tingitud vajadusest kogu menetlus kahte keelde tõlkida).

Mõned asjad on keerulised nii faktidest tingitult kui õiguslikel põhjustel, nagu näiteks vajadus rohkem kui 20 aastat hiljem välja selgitada, kas kaebaja oli 14. septembril 1971 pankrotis ja kui ei olnud, siis missugune oli tema varaline seis tollel ajal.¹⁷

¹⁷ 10. aprilli 2001. aasta otsus kohtuasjas *Sablon vs. Belgia* (ainult prantsuse keeles).

Näib, et Kohus käsitleb mõnesid asju keerukatena nende olemusest lähtudes. Näideteks on maapiirkondade maakorraldus, sundvõõrandamine, pettuse asjad ja rahvusvahelised finantskuriteod.

Näiteks 30. oktoobri 1991. aasta kohtuotsuses kohtuasjas *Wiesinger vs. Austria*, mis puudutas maapiirkondade maakorralduskava, leidis Kohus „*nagu ka kõik teised Strasbourgi menetluse osalised, et maapiirkondade maakorraldus on oma olemuselt keerukas protsess, mis puudutab nii üksikisikute kui kogu kommuuni huve*“ (sama probleem oli tõusetunud juba kohtuasjas *Erkner ja Hofauer*).

7. märtsi 2002. aasta pettust puudutavas kohtuasjas *Wejrup vs. Taani* tehtud otsuses viitas Kohus asja keerukusele, kuna see puudutas rohkem kui 50 maailma eri paigus asuvat äriühingut ühendava finantsvaldusettevõtja finantsdirektori tegevust ning tarvis oli kõigi nende äriühingute viie aasta aruandeid uurida. Kohus märkis, et „*pettust puudutava kriminaalasja ulatus ja keerukus, millele sageli lisandub mitme kahtlusaluse olemasolu, võib õigustada menetluse erandlikku pikkust*“.

C.P. ja teised vs Prantsusmaa (18. oktoober 2000) ja *Hozee vs. Madalmaad* (22. mai 1998) otsustes leidis Kohus, et artikli 6 lõiget 1 ei ole rikutud. Ometi vältas menetlus esimesena nimetatud asjas 7 aastat, 9 kuud ja 26 päeva.

Hozee asjas leidis Kohus, et 4 aastat ja 7 kuud väldanud kohtulik eeluurimine „*kestis häirivalt pika perioodi*“. Kohus uuris seda menetlusfaasi põhjalikumalt ning juhtis tähelepanu sellele, kui keeruline on lahti harutada omavahel seotud äriühingute ja aruandluse võrgustikku, mis oli loodud selliselt, et teha võimudel maksupettuste ja sotsiaalkindlustuse pettuste avastamine võimalikult keeruliseks.

Kohus märkis ka seda, et võimud pidid koguma tõendeid suurelt hulgalt tunnistajatelt ning koguma ja läbi töötama väga suure hulga materjale ning et uurimise ulatusele ja keerukusele lisandus veel see, et pettuses oli veel teisigi kahtlusaluseid. Kohus ei tuvastanud ühtegi tegevusetuse perioodi ning leidis, et menetlus ei olnud ebanõistlikult pikk.

Ühes elektrimaksu põhiseaduslikkust puudutavas asjas ütles Kohus, et kohtuasi oli keeruline seetõttu, et Konstitutsioonikohtul oli tarvis paljude erinevate asutuste seisukohti (27. juuli 2000. aasta otsus asjas *Klein vs. Saksamaa*).

Samas ei ole kohtuasja keerukus mitte iga kord menetluse pikkuse õigustuseks. Mängu tulevad ka muud kriteeriumid ning Kohus annab kõigi erinevate asjassepuutuvate kriteeriumide valguses üldise hinnangu.

B. KAEBAJA KÄITUMINE

See kriteerium on eriline: see on ainus kriteerium, millest lähtudes võidakse rikkumist mitte tuvastada, kuigi menetlus oli ilmselgelt ülemäära pikk, kui samal ajal ei saa

siseriiklikke asutusi pikkades tegevusetuse perioodides süüdistada. Kui kaebaja käitumine on viivituse oluliseks põhjuseks, siis artikli 6 lõike 1 rikkumist ei tuvastata.

Ühes tsiviilasja puudutavas vastuvõetavuse otsuses¹⁸ tuletas Komisjon meelde, et „tsiviilmenetluse puhul on nõutav „tavaline hoolsus“ ning et ainult riigile omistatav aeglus võib viia järeldusele, et tegemist on „mõistliku viivitusega““. Komisjon leidis, et artikli 6 lõiget 1 ei rikutud, sest just kaebaja enda mitte-hoolsast käitumisest oli suures osas tingitud „kõigepealt ebamõistlik pikkus“, st rohkem kui 10 aastat väldanud lahutusmenetlus.

Ühes kriminaalasjas leidis Kohus, et „[...] artikli 6 lõige 1 ei nõua, et kaebaja kohtuvõimuga aktiivset koostööd teeks“ (15. juuli 1982. aasta otsus asjas *Eckle vs. Saksa Liitvabariik*, punkt 82).¹⁹

Sarnaselt Komisjoniga leiab Kohus, et „asjaomaselt isikult nõutakse vaid, et ta temaga seonduvates menetlustoimingutes näitaks üles hoolsust, hoiduks viivitustaktika kasutamisest ja kasutaks siseriikliku õigusega antud võimalusi menetluse lühendamiseks. Tal ei ole kohustust astuda samme, mis selleks otstarbeks ei sobi“ (7. juuli 1989. aasta *Union Alimentaria Sanders SA* otsus).

Sellest hoolimata kujutab „kaebaja käitumine“ endast objektiivset fakti, mida ei saa omistada vastustavale riigile ja mida tuleb arvesse võtta hinnates, kas on ületatud [...] artikli 6 lõikes 1 viidatud mõistlikku aega“ (30. oktoobri 1991. aasta otsus kohtuasjas *Wiesinger vs. Austria*, punkt 57).²⁰

Kriminaalasjades arwab Kohus menetluse pikkusest alati maha aja, mil kaebaja õigusemõistmisest kõrvale hoidis. Eespool tsiteeritud *Sari vs. Türgi ja Taani* asjas leidis Kohus, et periood kestusega 2 aastat, 4 kuud ja 6 päeva, alates 23. veebruarist 1990, mil ta põgenes, kuni 29. juunini 1992, mil ta Istanbulis vahistati, jääb puhtalt kaebaja vastutusele, kes oli omal vabal tahtel õigusmõistmisest tõhusalt kõrvale hoidnud (otsus ainult prantsuse keeles). Kohus rõhutas, et kohtumenetluse oluliseks elemendiks on kohustus kohtusse ilmuda, välja arvatud vääramatu jõu juhtudel ja juhtudel, mil selleks on seaduslik vabandus, ning et ei tule kõne allagi, et kaebaja võiks lõigata kasu enda otsusest õigusemõistmisest kõrvale hoida.

Kohus on arvesse võtnud ka seda, kui kaebaja on menetlust venitanud sellega, et pole võimudele oma aadressi teatanud (22. detsembri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Mitev vs. Bulgaaria*).

Samas välistab Kohus kaebaja käitumisest kõik vääramatust jõust tingitud viivitused. Näiteks ei loetud kaebajat vastutavaks selle eest, et ta menetluse käigus kehva tervisliku seisundi tõttu korduvalt haiglaravile sattus (28. veebruari 2003. aasta otsus kohtuasjas *Lavents vs. Läti*).

¹⁸ 2. juuli 1997. aasta lõplik vastuvõetavuse otsus kohtuasjas *Hervouet vs. Prantsusmaa*.

¹⁹ 10. detsembri 1982. aasta otsus kohtuasjas *Corigliano vs. Itaalia*, punkt 42.

²⁰ Tsiteeritud 10. juuli 2001. aasta otsuses kohtuasjas *Versini vs. Prantsusmaa*.

Kaebaja süüks pannakse viivitus vaid siis, kui ta on ilmselgelt halvas usus toiminud.

Ühe väga pika (15 aastat) Itaalia tsiviilasja osas nõustus Kohus Komisjoni seisukohaga, et asjaomased kaks kaebajat ei astunud kordagi samme oma asja kiirema läbivaatamise tagamiseks ning olid koguni ise korduvalt (vähemalt 17 korda) palunud kohtuistungeid edasi lükata ning seetõttu jagasid menetlusega viivitamise vastutust. Kohus leidis, et artikli 6 lõiget 1 ei olnud rikutud.²¹

Kohus teeb selget vahet kaebaja erinevatel käitumistel. Vastavalt menetluskorralduse põhimõtetele ja kooskõlas siseriikliku tsiviilmenetlust reguleerivate poolte vastutust puudutavate sätetega on kaebajatel täielik vabadus menetlust mitte aktiveerida või muus kohtus alustada, ning kohtutel pole selles plaanis mingit tegevusruumi.

Olukord on aga teine, kui kaebaja näitab kohtumenetluse käigus üles ükskõiksust. Kohus peab tagama oma tõrgeteta toimimise näiteks sellega, et kaalub hoolikalt taotlusi istungeid edasi lükata, tunnistajaid ära kuulata või jälgib, et ekspert oma arvamuse esitamise tähtajast kinni peaks.²²

Samas ei saa kaebajaid kritiseerida selle eest, et nad on kasutanud kõiki neile kättesaadavaid vahendeid. 31. jaanuari 2002. aasta otsuses kohtuasjas *Guerreiro vs. Portugal* väitis Kohus, et „kaebajaid ei saa süüdistada selle eest, et nad kasutasid täiel määral kõiki neile siseriikliku õigusega antud kaitsevõimalusi“ (23. aprilli 1987. aasta otsus kohtuasjas *Erkner ja Hofauer vs. Austria*, punkt 68). Kuigi mõned kaebaja apellatsioonkaebused jäeti rahuldamata, oli üks neist – 13. märtsi 1990. aasta kaebus – olnud osaliselt edukas.

Kohus uurib hoolikalt viivitusi, mis võivad olla põhjustatud kaebaja käitumisest. 16. detsembri 1997. aasta otsuses kohtuasjas *Proszak vs. Poola* tuvastas Kohus terve rea alusetuid kaebusi, meditsiinilistel põhjustel vaid osaliselt õigustatud kohtuistungile mitteilmumisi, kaebaja ja tema esindaja vahelise kehva koostöö ning kaebaja keeldumise kolmandast psühhiaatrilisest ekspertisist, mis kõik olid menetluse viibimise seisukohast otsustava tähtsusega, ning leidis, et artikli 6 lõiget 1 ei olnud rikutud.

Ühes teises Poolat puudutavas kohtuasjas oli menetluse venimise peapõhjuseks kaebaja ja temaga koos süüpingis oleva isiku käitumine kriminaalmenetluses, mille tulemusena Kohus järeldas, et 6 aastat ja 1 kuu kestnud menetlus pettuse asjas raskendavatel asjaoludel ei olnud ebamõistlikult pikk. Kohus kritiseeris seda, et põhjendamatutel meditsiinilistel alustel ei ilmunud kaebaja korduvalt kohtuistungitele ning ei läinud arstlikku kontrolli, mille kohus oli määranud, et teha kindlaks, kas tema tervislik seisund võimaldab tal menetluses osaleda.²³

²¹ 4. detsembri 1995. aasta otsus kohtuasjas *Ciricosta ja Viola vs. Itaalia*.

²² 15. juuli 2004. aasta otsus kohtuasjas *Patrianacos vs. Kreeka*.

²³ 28. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas *Klamecki vs. Poola*.

Ühes kohtuasjas, milles menetlus kahes kohtuastmes oli väldanud 7 aastat ja 2 kuud, ei tuvastanud Kohus rikkumist; Kohus selgitas oma analüüsi järgmiselt: „kaebaja ei näidanud üles hoolsust, mida nõutakse poolelt menetluses, mis juhindub reeglist, et kontroll tsiviilmenetluse käigu üle on poolte kättes, kuna kaebaja esitas mitmeid ebatäpseid ja alusetuid menetluslikke nõudmisi. Siseriiklike kohtuid ei saa pidada vastutavaiks selle eest, et menetlus üsna kaua kestis ning seetõttu ei ole võimalik menetluse kogupikkust ülemääraseks lugeda“ (otsuse punkt 209).²⁴

C. PÄDEVATE ASUTUSTE KÄITUMINE

Kohtu seisukoht on, et pädevate asutuste käitumine iseenesest võib kaasa tuua mõistliku aja nõude rikkumise.

1. Siseriiklike asutuste argumendid, mida Kohus aktsepteerib

Euroopa Inimõiguste Kohus aktsepteerib seda, et teatud asjaolud, mis päädivad kohute erandlikult suure töökoormusega, võivad riigi vastutusest vabastada.

Näiteks märkis Kohus oma 10. detsembri 1982. aasta otsuses kohtuasjas *Foti ja teised vs. Itaalia*, et „Reggio Calabria’s 1970-1973 asetleidnud probleemide ulatus [...] mõjutas käesolevat asja kahel olulisel moel. Esiteks tekitasid need ebatavalise poliitilise ja sotsiaalse õhustiku, milles kohtutel oli õigustatud kartus, et kiire süüdimõistmine ja ranged karistused võivad panna pinged uuesti lahvatama ja uuesti korratusi esile kutsuda. Teiseks ei möödunud rahutused ilma kriminaalõigusemõistmise toimumist mõjutamata. See mõju oli eriti tuntav Reggio piirkonnakohtus, samas tekkis ka Potenza kohtutes, kuhu asjad üle anti, erandlik kohtuasjade kuhjumine.“ Kohus järeldas, et „neid asjaolusid tuleb silmas pidada ning konkreetsemalt ei saa asjade üleandmisest tulenevaid normaalseid viivitusperioode lugeda õigustamatuteks.“

Buchholz’i asjas²⁵ võttis Kohus arvesse siseriiklike asutuste jõupingutusi tulemaks toime majanduslangusest põhjustatud töövaidluste apellatsioonikohtu töökoormuse olulise suurenemisega, mis tõi kaasa asjade kuhjumise eriti Hamburgi kohtus. Kohtunike arvu suurendati aastal 1974, kui kohtuasjade arv kasvama hakkas. Kohus märkis ka, et aastatel 1976 ja 1977 suutis Hamburgi kohus läbi vaadata rohkem asju kui aastatel 1974 ja 1975, kusjuures lühenes ka keskmine menetluse pikkus, ning et 1976. aastal loodi ka kuues koda, kellele suunati rohkem kui pooled teistes kodades pooleli olnud asjad. Ja viimaks oli valitsus töökohtututesse sissetulevate asjade kiiremaks lahendamiseks teinud reformiettepaneku, mille parlamentaarne assamblee ka 1979. aastal vastu võttis.

Hoolimata tõsiasjast, kaebaja jaoks olid kaalul olulised huvid ja et kõnealune töövaidluse asi oli kolmes kohtuastmes kokku väldanud 4 aastat, 9 kuud ja 16 päeva, jõudis Kohus

²⁴ 25. mai 2004. aasta otsus kohtuasjas *Dosta vs. Tšehhi Vabariik*.

²⁵ 6. mai 1981. aasta otsus kohtuasjas *Buchholz vs. Saksamaa*.

pärast kõigi menetlusastmete ja –meetmete põhjalikku uurimist, arvestades kõiki asjaolusid, eeskätt menetluse venimisele kaasa aidanud kaitsestrateegiat, järeldusele, et artikli 6 lõiget 1 ei rikutud.

Sama põhistust kinnitas Kohus oma 13. juuli 1983. aasta otsuses kohtuasjas *Zimmermann ja Steiner vs. Šveits*, kus ta leidis, et „*ajutine asjade kuhjumine ei too Lepinguosalisele Riigile kaasa vastutust tingimusel, et riik astub vajaliku operatiivsusega samme seesuguste erandlike olukordade lahendamiseks*“.

Põhjuste hulgas, mis Kohtu arvates vabastavad siseriiklikud asutused vastutusest ülemäära pikkade menetluste korral on terve rida spetsiifilisi tegureid, nt need, mis seonduvad rahvusvaheliste abitaotlustega kriminaalasjades. 27. juuni 1968. aasta otsuses kohtuasjas *Neumeister vs. Austria* ütles Kohus, et „*nt ei ole võimalik pidada Austria kohtuasutusi vastutavaiks raskuste eest, mis neil tekkisid välismaal seoses oma arvukate õigusabitaotluste täitmisega*“.

Samuti ei peeta asutusi vastutavaiks advokaatide streikidest tulenevate tagajärgede eest, v.a siis, kui nad streigi mõju täpselt ära ei näita.²⁶ Ka peavad riigid tegema kõik, mis võimalik, et sellest tulenevat mis tahes mõju vähendada (22. oktoobri 1997. aasta otsus kohtuasjas *Papageorgiou vs. Kreeka*).

2. Siseriiklike asutuste argumendid, mida Kohus ei aktsepteeri

Kui riik väidab, et kohtutes on erandlikult suur asjade kuhjumine, siis ütleb Kohus tavaliselt, et „*Konventsiooni artikli 6 lõige 1 paneb Lepinguosalistele Riikidele ülesande korraldada oma kohtusüsteemid selliselt, et kohtud saaksid nimetatud sättest tulenevaid nõudeid täita*“, eeskätt seoses mõistliku aja tingimusega. See nõue kehtib endiselt, isegi kui viivitused on tingitud siseriikliku kohtusüsteemi ülesehitusest.²⁷

Lepinguosalisel riigid võivad ise valida meetmeid, millega oma kohtusüsteemi mõistliku aja nõude täitmisele kohandada, ent kui võimud adekvaatseid meetmeid ei võta, tuleb riigil kanda vastutust, sest juurdunud pretsedendiõiguse kohaselt ei ole mõne kohtu krooniline ülekoormatus menetluse pikkuse aktsepteeritavaks õigustuseks (vt muu hulgas 28. aprilli 2005. aasta otsus kohtuasjas *Dumont vs. Belgia*; otsus ainult prantsuse keeles).

Pealegi „*peab Lepinguosaline Riik korraldama oma õigussüsteemi selliselt, et tema kohtud saaksid tagada igaühele õiguse saada tema tsiviilõiguste- ja kohustuste üle otsustamise korral lõplik otsus mõistliku aja jooksul*“.

Seda põhimõtet on kohaldatud ka riikide kõrgemates kohtutes toimunud menetlustele, nt 24. juuni 2004. aasta otsuses kohtuasjas *Vergos vs. Kreeka* kohtuasjas, kus menetlus Kõrgemas Halduskohtus oli kestnud 4 aastat ja 11 kuud, ning 1. juuli 1997. aasta otsuses

²⁶ 1. augusti 2000. aasta otsus kohtuasjas *Savvidou vs. Kreeka*.

²⁷ 28. aprilli 2005. aasta otsus kohtuasjas *Hadjidjanis vs. Kreeka* (otsus ainult prantsuse keeles).

kohtuasjas *Paummel vs. Saksamaa*, kus menetlusele ainuüksi Föderaalsetes Konstitutsioonikohtus oli kulunud peaaegu 5 aastat ja 3 kuud.

Sama kehtib ka siis, kui tegemist on mitme kohtuastmega. Sellistel juhtudel vastutab riik artikli 6 lõike 1 alusel mis tahes tegevusetuse perioodi eest, tulenev see siis kohtute krooniliselt ülemäärasest koormusest või kohtunike ilmselgelt liiga väikesest arvust.

Asja uurimisele kulunud aeg on sageli ülemäära pika kriminaalmenetluse põhjuseks. Ühes kriminaalasjas, mida ei saanud keeruliseks lugeda ja millest lähtusid kaks kriminaalmenetlust, mis kestsid vastavalt 4 aastat ning 4 aastat ja 3 kuud, tuvastas Kohus artikli 6 lõike 1 rikkumise.²⁸ Võimud väitsid, et tunnistajate ülesleidmine oli olnud keeruline, kuid Kohus seda argumenti ei aktsepteerinud, arvestades eeskätt, et otsused tehti tagaselja. Kohus leidis ka, et kolm aastat, mis kulus kaebuse uurimiseks, millega kaebaja ühines tsiviilpoolena, oli kaebajale kaasnevate finantstagajärgede valguses ülemäära pikk periood.

Ühes kriminaalasjas, milles kaebaja mõisteti kahe kohtuniku käitumise kritiseerimise eest süüdi raskes laimus, tuvastas Kohus artikli 6 lõike 1 rikkumise. 6 aastat kestnud menetluse kogupikkust kommenteerides ütles Kohus, et „*esmapilgul näib, et seda tüüpi kohtuasja puhul on tegemist märkimisväärselt pika ajavahemikuga*“. Olles kõiki menetlusfaase põhjalikult uurinud, leidis Kohus, et uurimisfaas, milles sedastati kaks seletamatut tegevusetuse perioodi pikkusega neliteist ja kolmteist kuud, oli sellise mittekeerulise asja puhul ülemäära pikk.²⁹

Seoses tsiviilasjadega on Kohus seisukohal, et sõltuvalt konkreetse asja asjaoludest ja hoolimata poolte vastutusest menetluse käigu suhtes peavad riigid korraldama oma õigussüsteemid selliselt, et nende kohtud saaksid garanteerida artikli 6 lõike 1 täitmise ning tagada eeskätt, et menetlus toimuks viivitusteta. Lisaks jääb kohtutele vastutus selle eest, et menetlus vastaks artikli 6 lõike 1 mõistliku aja nõudele, ning nad saavad seda tagada teostades oma õigust astuda vastu mis tahes viivitustaktikale, millega mõni menetluse pool võib välja tulla, nagu Kohus ütles ühes asjas, milles riigi valitsus väitis, et kostja käitumine oli isaduse tuvastamise asjas menetluse venimise peamiseks põhjuseks (30. aprilli 2003. aasta otsus kohtuasjas *Costa Ribeiro vs. Portugal*; otsus ainult prantsuse keeles).

Prantsusmaal ja Saksamaal käsitlevast Kohtu praktikast nähtub selgelt, et isegi kui kõnealune asi on olemuselt süüdistusasi ja sõltub suures osas poole initsiatiivist (nagu nende kahe riigi puhul), peavad kohtud ikkagi kasutama kõiki oma sunnivolitusi tagamaks, et menetlus toimuks kohtuasja olemuse ja poolte olukorra dikteeritud kiirusega, määrama pooltele artikli 6 lõikega 1 sätestatud nõuetele vastavaid tähtaegu ja vajadusel karistama, kui neist kinni ei peeta.

Kohus ei aktsepteeri väidet, et viivitused ei ole kaebajaid negatiivselt mõjutanud. Näiteks väitis valitsus 19. veebruari 2004. aasta *Jorge Nina Jorge vs. Portugal* kohtuasjas (ainult

²⁸ 10. oktoobri 2000. aasta otsus kohtuasjas *Dachar vs. Prantsusmaa*.

²⁹ 10. detsembri 1982. aasta otsus kohtuasjas *Corigliano vs. Itaalia*.

prantsuse keeles), et menetluse kohtuliku faasi pikalevenimine ei tekitanud kaebajatele kahju, kuna nad olid küsimuse all olnud kompensatsiooni juba kätte saanud. Kohus leidis, et Konventsiooni rikkumine on võimalik ka juhul, kui kaebajat ei kahjustatud, kusjuures viimatinimetatu ei olnud sugugi tõendatud.

Seda küsimust, mida võib mõjutada protokolli nr 14 jõustumine, tuleb hiljem veel uurida.

Endine Komisjon on samuti leidnud, et siseriiklikus õiguses prokurörile ette nähtud tähtaegade pikendamise võimalus ei vabasta riiki kohustustest ja viivitused võivad ikkagi ülemäära pikkadeks osutuda (6. novembri 1989. aasta Komisjoni otsus asjas *Macedo vs. Portugal*; ainult prantsuse keeles).

21. juuli 2005. aasta otsuses kohtuasjas *Desrues vs. Prantsusmaa* väitis valitsus, et sõjategevusest tingitud psühhiaatriliste häirete klassifitseerimise ja hindamise reegleid ja kriteeriume sätestava dekreedi avaldamine 10. jaanuaril 1992. aastal tõi kaasa sõjalise invaliidisuse pensionide taotluste suure hulga, mille tagajärjel vastavate asjade lahendamisel tekkisid viivitused. Euroopa Inimõiguste Kohus vastas lihtsalt, et õigusliku regulatsiooni muutmise tõttu suurenenud avalduste arvust tingitud menetluste venimine kohtutes ei ole kaitseargumendina vastuvõetav.

Samamoodi võis Türgi kohtusüsteemi reform, millega viidi teatud asjad sõjakohtute jurisdiktsiooni alt tsiviilkohtute pädevusse, aidata viivitustele kaasa,³⁰ ent viidates varem kohtuasjas *Zimmermann ja Steiner* sõnastatud põhimõtetele ütles Kohus, et „*artikli 6 lõige 1 paneb Lepinguosalistele Riikidele kohustuse korraldada oma kohtusüsteemid selliselt, et nende kohtud saaksid täita kõik selle nõuded, sealhulgas kohustuse asju mõistliku aja jooksul arutada*“ (25. septembri 2001. aasta otsus kohtuasjas *Sahiner vs. Türgi*).

Kohtumenetluse käigus võib osutuda vajalikuks teha vaheaegu, eriti kui kõrgema kohtu mõnel kolleegiumil on vaja mõni määrus anda; kuid sellised määrused peavad viima lõpliku lahenduseni ilma kohtualluvuse edasise loovutamisetähtaegaga (28. aprilli 2005. aasta otsus kohtuasjas *Hadjidjanis vs. Kreeka*).

Lisaks asjade kuhjumisele mõnes kohtus võivad viivitused olla mõnikord põhjustatud sellest, et kõrgema astme kohus soovib mitut sarnast asja koos arutada. Euroopa Inimõiguste Kohus peab sellist lähenemist õigusemõistmise huvides potentsiaalselt aktsepteeritavaks, kuid see ei tohiks kaasa tuua menetluste ülemäära pikaks venimist.

Eelöeldut ilmestab 22. septembri 1994. aasta otsus kohtuasjas *Hentrich vs. Prantsusmaa*. Selles asjas oli „*menetluse pikkus Kassatsioonikohtus tingitud peamiselt sellest, et kohus tahtis korraga arutada nelja asja, milles tõstatati sarnaseid probleeme; see lähenemine on arusaadav, ent Konventsiooni artikli 6 lõike 1 kohaselt ei saa sellega õigustada suuri viivitusi*“. Asi oli olnud 4 aastat apellatsioonistmes tänu kohtuasjade kuhjumisele ning seejärel 2 aastat Kassatsioonikohtus. Kolmes kohtuinstantsis kokku oli menetlus

³⁰ Kahe kohtuastme peale kokku 8 aastat ja 11 kuud alates individuaalavalduste esitamise õiguse tunnustamisest.

väljandud 7 aastat ja 3 kuud, - see on ajavahemik, mida Euroopa Inimõiguste Kohus pidas ebemõistlikuks arvestades, mis oli kaalul kaebaja jaoks, kelle maksuhaldur ennetava maksukogumise õigust teostades oli varadest ilma jätnud.³¹

Nagu näha, on Kohus võtnud arvesse, missugused on asja tagajärjed kaebajate jaoks. Missuguseid menetlusliike Kohus selles plaanis piisavalt olulisteks peab?

D. MIS ON KAEBAJA JAKS KAALUL

Kohtu otsustest võib välja lugeda olukordi, mis Kohtu silmis nõuavad suurema kiirusega tegutsemist, kuid ei kooru välja mingit hierarhiat, millest võiks tuletada nõutava hoolsuse määra. Seega tuleb iga kohtuasja faktidest lähtudes otsustada, mis kaalul on.

„Prioriteetsed asjad“ hõlmavad järgmisi kohtuasju:

Töövaidlused/töösuhtevaidlused, kus on tegemist töölt vabastamisega, töötasu kättesaamisega, õigusega kutsealal töötada, - need on asjad, mille puhul Kohus leiab, et asjaomane kohus peab erilist hoolsust üles näitama.

Ühes kohtuasjas, mis puudutas sõltumatu arhitekti ja tema kliendiks oleva kohaliku omavalitsuse vahelist lepingut, leidis Kohus, et nimetatud asja lahendavad kohtutelt nõutakse erilist hoolsust seetõttu, et kaebaja nõutud summa oli tema jaoks elulise tähtsusega ning seondus tema kutsetegevusega (23. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas *Doustaly vs. Prantsusmaa*).

8. juuni 2004. aasta otsuses kohtuasjas *Lechelle vs. Prantsusmaa* (ainult prantsuse keeles) kinnitas Kohus taas, et töösuhtevaidlused puudutavad üksikisiku töösituatsiooni seisukohast olulisi probleeme ja need tuleb lahendada eriti kiiresti. Viitega otsustele kohtuasjades *Obermeier vs. Austria* (28. juuni 1990), *Buchholz vs. Saksamaa* (6. mai 1981) ja *X vs. Prantsusmaa* (32. märts 1992) ütles Kohus, et asi puudutas kaebaja töölt vabastamise menetlust ning et kaalul olevad küsimused nõudsid siseriiklikelt kohtutelt erilist hoolsust.

Töösuhtevaidluste osas on Kohus hiljuti oma seisukohta kinnitanud.³²

Õnnetusjuhtumite ohvritele kompensatsiooni maksmise asjad: kui pereliikme õnnetuse läbi surma saamine jätab perekonna ilma peamistest elatusvahenditest, on pereliikmeel oluline isiklik huvi, et kohus kompensatsiooni määramise otsuse kiiresti teeks.³³

³¹ Selle otsuse järel maksu ennetava kinnipidamise õigus ühistati.

³² 22. septembri 2005. aasta otsus kohtuasjas *Hüseyin Ertürk vs. Türgi*, punkt 32 (ainult prantsuse keeles).

³³ 26. aprilli 2005. aasta otsus kohtuasjas *Mehmet Ozel ja teised vs. Türgi*, punkt 38 (ainult prantsuse keeles), vt ka 8. veebruari 2005. aasta otsus kohtuasjas *Hatun Güven ja teised vs. Türgi*, 22. veebruari 2005. aasta otsus kohtuasjas *Meryem Güven ja teised vs. Türgi*, ning 28. juuni 1990. aasta otsus kohtuasjas

Ühes asjas, milles kaebaja oli taotlenud kompensatsiooni autoavarii eest, märkis Kohus, et „*autoavarii tõttu kaebaja osaliselt invaliidistus ning tema jaoks oli kaalul märkimisväärne rahasumma, mis oli põhiliselt mõeldud tema puuet ja töövõime kaotust kompenseerima. Neil asjaoludel leiab Kohus, et vajalik oli toimida eriti kiirelt*“.³⁴

Kohus leiab samuti, et **kaebaja vanglakaristuse pikkus** tingib teatud hoolsuse.

25. novembri 2003. aasta otsuses kohtuasjas *Soto Sanchez vs. Hispaania* (ainult prantsuse keeles) ütles Kohus, et see kohtuasi oli kaebaja jaoks eriti oluline seetõttu, et *Audencia National*'i määratud esialgset 4 aasta ja 2 kuu pikkust vanglakaristust oli Ülemkohus pikendanud 9 aastani ning Konstitutsioonikohtusse pöördudes kaebaja juba kandis seda karistust. Kohus leidis, et menetluse pikkus – 5 aastat, 5 kuud ja 18 päeva ainuüksi Konstitutsioonikohtus – oli ebamõistlik.

Kohus on ütelnud, et õigus olla ära kuulatud mõistliku aja jooksul on kriminaalasjades „*mõeldud ära hoidma seda, et isik, kellele on esitatud süüdistus, jääks liiga kauaks oma saatuse suhtes teadmatusse*“ (10. novembri 1969. aasta otsus kohtuasjas *Stögmüller vs. Austria*).

20. juuli 2000. aasta otsuses kohtuasjas *Caloc vs. Prantsusmaa* leidis Kohus, et „*pädevatelt kohtuasutustelt nõutakse erilist hoolsust üksikisiku kaebuse uurimisel, milles väidetakse, et politseiametnik on tema suhtes vägivalda tarvitanud*“.

-- **Politseivägivalla juhtumid.**

Ühes Bulgaariat puudutavas kohtuasjas, milles oli tegu politsei ebaseadusliku vägivalla ning sellest tuleneva riigi vastutusega, väitis Kohus, et „*seoses sellega, mis kaebaja jaoks kaalul oli, märgib Kohus, et kaebus puudutas hüvitist raskete vigastuste eest, mis tekitati politseivägivallaga. Sellistel juhtumitel nõutakse kohtutelt erilist hoolsust*“ (30. septembri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Krastanov vs. Bulgaaria*).

Juhtudel, mil viivituse tõttu võib kohtuotsus igasuguse väärtuse minetada, nõuab Kohus võimuasutustelt mitte ainult teatud hoolsust vaid toimimist erandliku kiirusega.

-- Sama kehtib seoses ohuga kaebaja tervislikule seisundile või koguni tema elule.

Seda kriteeriumi kohaldati Prantsuse halduskohtutes lahendada olnud asjade suhtes, mis puudutasid vastutust ja kompensatsiooni määramist hemofiiliat põdevatele isikutele, kellele tehti vereülekanne HI-viirusega nakatunud verrega.

Näiteks nõuti erandlikku hoolsust 31. märtsi 1992. aasta otsuses kohtuasjas *X vs. Prantsusmaa*, mis puudutas üht eriliselt traagilist juhtumit, milles veritsustõbe põdev isik,

Obermeier vs. Austria, punkt 72, ja 26. augusti 1994. aasta otsus kohtuasjas *Karakaya vs. Prantsusmaa*, punkt 30.

³⁴ 15. veebruari 2000. aasta otsus kohtuasjas *Kurt Nielsen vs. Taani*.

kellele tehti vereülekanne, suri AIDS-i tagajärjel ajal, mil tema kohtuasi Euroopa Inimõiguste Kohtus pooleli oli. Sarnaselt Komisjoniga asus Kohus seisukohale, et „*see, mis vaidlustatud menetluses kaebaja jaoks, kes põdes ravimatut haigust ja kelle eluiga oli piiratud, kaalul oli, oli tema jaoks otsustava tähtsusega.*“

Ühes sarnases kohtuasjas ütles Kohus, et „*vaidlusaluses menetluses olid kaalul otsustava tähtsusega küsimused kaebaja jaoks, kes on sünnist saati HIV-positiivne. Lühidalt öeldes oleks sellel juhtumil pidanud lahendamist ootavate asjade arvust hoolimata tegutsema erilise hoolsusega*“ (29. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas *Henra vs. Prantsusmaa*).³⁵

Kohus tuvastab rikkumise siis, kui kaalul on otsustava tähtsusega asjad. Kohus on teinud vahet kaebajatel, kes on HI-viirusega nakatunud ja kellel on õigus eriti kiirele menetlusele, ning kaebajatel, kes on AIDS-i ohvrite ülalpeetavad või lapsevanemad, kelle suhtes kehtib väiksem hoolsuse määr. Ühes mitme kaebajaga kohtuasjas (8. veebruari 1996. aasta otsus kohtuasjas *A ja teised vs. Taani*, milles kaebajate käitumine menetluse pikkusele oluliselt kaasa aitas) sedastati artikli 6 lõike 1 rikkumine esimesena nimetatud kaebajate grupi osas, aga mitte viimatinimetatute osas.

-- **Kaebaja kõrge eluiga** võib samuti nõuda menetluse kiiret läbiviimist.

-- **Laste hoolduse või vanemlike õigustega** seotud asjades on Kohus eriti tundlik vajaduse suhtes **säilitada perekondlikud seosed** ja tagada, et **lapse ja vanemate vahelised suhted** aja jooksul ei kannataks. Kohus rõhutab üldist vajadust, et hooldusõiguse asju tuleb lahendada kiiresti (nagu 23. septembri 1994. aasta otsuses kohtuasjas *Hokkanen vs. Soome*, milles Kohus leidis, et menetlus pikkusega 18 kuud ei rikkunud artikli 6 lõiget 1).

-- Seesama põhimõtte kehtib seoses **üksikisiku perekonnaseisu ning teo- ja õigusvõime küsimustega**.

Üksikasjalikum loend kohtuasjadest, milles Kohus on menetluse pikkuse suhtes suuremat nõudlikkust üles näidanud, on ära toodud raporti lõpus.³⁶

Seda, mis kohtuasjas kaalul on, tuleb vaadelda koos – aga mitte segamini ajada – uue tingimusega, mis on sätestatud protokollis 14 ja mis nõuab, et kaebaja näitaks, et tema kohtuasjaga viivitamise tõttu on ta kandnud märkimisväärset kahju.

Nimetatud protokolli artikkel 12 sätestab: "*Konventsiooni artikli 35 lõiget 3 muudetakse järgmiselt: "3. Kohus tunnistab vastuvõetamatuks iga artikli 34 alusel esitatud avalduse, kui ta leiab, et [...] b avalduse esitaja ei ole kandnud märkimisväärset kahju, välja*

³⁵ Vt ka 31. märtsi 1992. aasta otsus kohtuasjas *X vs. Prantsusmaa*, 26. aprilli 1994. aasta otsus kohtuasjas *Vallée vs. Prantsusmaa*, 26. augusti 1994. aasta otsus kohtuasjas *Karaya vs. Prantsusmaa*, 22. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas *Paillot vs. Prantsusmaa*, 30. oktoobri 1998. aasta otsus kohtuasjas *F.E. vs. Prantsusmaa*, 19. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas *Kritt vs. Prantsusmaa*, ja 8. juuni 2004. aasta otsus kohtuasjas *Beaumer vs. Prantsusmaa*.

³⁶ Lisa 2.

arvatud juhul, kui konventsioonis ja selle juurde kuuluvates protokollides määratletud inimõiguste austamine nõuab avalduse sisulist läbivaatamist, ning sellel alusel ei või tagasi lükata ühtki asja, mida riigisisene kohus ei ole nõuetekohaselt läbi vaadanud.”

Edaspidi vääraks uurimist, kuidas Kohus kohaldab seda uut vastuvõetamatuse alust, mis võimaldab tal läbi vaatamata jätta menetluse pikkust puudutavad kaebused, milles kaebaja ei ole näidanud, et ta on märkimisväärset kahju kandnud.

Protokollis ei defineerita „märkimisväärse kahju“ mõistet, nii et selle sisustamise ülesanne jääb Kohtu õlule. Kindlasti hakatakse kaebajatelt nõudma, et nad esitaksid oma nõudeid toetavat teavet, mida siiani nõutud ei ole, nt varalise seisundi kohta ja selle kohta, mis moodi viivitus nende õiguslikku, isiklikku ja varalist seisu mõjutas.

Üks alus, mis seoses potentsiaalsete kompensatsioonitaotlustega esile kerkida võib, on võimaluste kaotamine.³⁷

Protokolli jõustumisele järgneva paari aasta jooksul tuleb Kohtu kodadel ja suurkojal – ainsatel organitel, kellel on õigus uut vastuvõetavuse kriteeriumi kohaldada (protokolli artikli 20 lõige 2) – järkjärgult olulisi aspekte selgitada, misjärel juba üksikkohtunikud ja kolmeliikmelised komiteed seda alust rakendama hakata võivad.

Protokoll avati Euroopa Nõukogu liikmesriikidele allkirjutamiseks 13. mail 2004. 3. juuniks 2005 olid selle ratifitseerinud Armeenia, Georgia, Iirimaa, Malta, Norra, Taani ja Ühendkuningriik.³⁸

E. KOHTUASJA ASJAOLUDE ÜLDINE HINNANG

Viimase võimalusena ja eelkõige siis, kui menetluse pikkust on raske mõistlikuks pidada, võib Kohus anda üleüldise ehk kõikehõlmava hinnangu kohtuasja asjaoludele.

See kehtib eriti juhtudel, mil asja on lahendanud ainult üks kohtuaste (eriti kui Ülemkohus lahendab asja esimese ja ühtlasi viimase instantsina).³⁹ See on menetluse ülemäärase pikkuse tuvastamiseks piisav alus juhul, kui ka muud aspektid seda õigustavad.

Eelöeldut ilmestab hästi 28. juuni 1990. aasta otsus kohtuasjas *Obermeier vs. Austria*, milles Kohus ütles järgmist: „*Pooled arutlesid erinevate kriteeriumide üle, mida Kohus*

³⁷ 23. aprilli 1987. aasta otsuses kohtuasjas *Lechner ja Hess vs. Austria* täheldas Kohus, et “menetluse pikkuse tagajärjel kandsid kaebajad teatavat kahju tegelike võimaluste minetamise läbi, mis antud kohtuasjas õigustab neile õiglase hüvituse määramist”.

³⁸ 2006. aasta oktoobrikuu seisuga olid protokolli ratifitseerinud lisaks veel Albaania, Aserbaidžaan, Austria, Belgia, Bosnia ja Hertsegoviina, Eesti, Hispaania, Horvaatia, Itaalia, Luksemburg, Läti, Madalmaad, Monaco, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa, San Marino, Soome, Šveits, Tšehhi Vabariik, Türgi ja Ukraina.

³⁹ Üks paljudest on 14. oktoobri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Assymomitis vs. Kreeka*.

sellesarnastes asjades kohaldanud on, nagu arvessemineva perioodi täpne pikkus, asja keerukuse määr, poolte käitumine ja nii edasi. Kohus märgib siiski, et tema pretsedendiõigus rajaneb aluspõhimõttel, et menetluse pikkuse mõistlikkuse üle tuleb otsustada lähtudes konkreetse kohtuasja asjaoludest. Käesoleval juhul nõuavad need asjaolud kõikehõlmavat hinnangut, nii et Kohus ei pea vajalikuks nimetatud küsimusi üksikasjalikult vaagida.“ Olles kohtuasja asjaolud eeskätt kaalulolevate küsimuste ja keerukuse seisukohast läbi kaalunud jõudis Kohus järeldusele, et „fakt jääb faktiks, et üheksa aasta pikkune periood ilma lõpliku otsuseni jõudmata ületab mõistlikku aega. Seetõttu on ka selles osas artikli 6 lõiget 1 rikutud.“

Ühes sundvõõrandamise asjas, mille põhjal algatati kolm erinevat menetlust, millest kaks pooleliolevat puudutasid vastavalt kahte ja kolme kohtuinstantsi, tuvastas kohus, et rohkem kui 17 aastat väldanud menetluse viivitused oli põhjustatud peamiselt võimude ja asjaomaste kohtute käitumisest (16. jaanuari 2003. aasta otsus kohtuasjas *Nastou vs. Kreeka*; otsus ainult prantsuse keeles).

6. aprilli 2000. aasta otsuses kohtuasjas *Comingersoll SA vs. Portugal* leidis Kohus, et kohtuasja asjaolusid tuli hinnata kogumis ning et „seitsme aasta ja viie kuu pikkust siiani veel langetamata lõpliku otsuse ooteperioodi menetluses, mis algatati täitemääruse alusel, mis juba oma olemuselt on asi, mida tuleb menetleda kiiresti, ei saa kuidagi pidada mõistlikuks“.

Ühes kaebaja ja sotsiaalkindlustusorganite vahelist mitut õigusvaidlust puudutavas asjas kohaldas Kohus kohtuasja asjaoludele oma tavalisi kriteeriume ning jõudis järeldusele, et kogukestus pikkusega üle 14 aasta on niisugust liiki asjade puhul iseenesest piisav alus selleks, et lugeda menetlus Konventsiooni artikli 6 lõike 1 mõistliku aja nõuet rikkuvaks (1. juuni 2004. aasta otsus kohtuasjas *J. –M F. vs. Prantsusmaa*; otsus ainult prantsuse keeles).

II. MENETLUSE PIKKUSE ARVUTAMINE JA SEDA MÕJUTAVAD TEGURID

A. ALGUSPUNKT

Mõnikord vaidlevad pooled menetluse alguspunkti üle ja seda võib olla raske kindlaks määrata. Näiteks 26. oktoobri 2003. aasta otsuses kohtuasjas *Darnell vs. Ühendkuningriik*, mille asjaolud nõudsid Kohtu kõikehõlmavat hinnangut, ei pidanud Kohus vajalikuks võtta seisukohta vaidlusaluse alguspunkti suhtes ning väitis, et isegi kui ta asuks valitsuse väljendatud seisukohale, „ei saaks käesoleva asja asjaolusid arvestades peaaegu üheksa aasta möödumist enne, kui Töövaidluste apellatsioonikohus oma otsuse tegi, kuidagi „mõistlikuks“ lugeda.“

Kui pooled peavad enne asja kohtusse jõudmist läbirääkimisi väljamaksmisele kuuluva kompensatsiooni suuruse üle, siis Kohus läbirääkimiste kestust arvesse ei võta. Kohus leiab, et need ei ole artikli 6 lõikega 1 hõlmatud seetõttu, et ükski läbirääkija ei saa teistele lahendust peale suruda ja et läbirääkimisi on võimaik igal ajahetkel lõpetada (8. juuli 1986. aasta otsus kohtuasjas *Lithgow ja teised vs. Ühendkuningriik*).

Kriminaalasjades on menetluse algushetk üsna spetsiifiline. Artikli 6 lõike 1 lähemal uurimisel selgub, et kriminaalsüüdistuse mõiste võib hõlmata niisuguseid menetluse faase, mis ei pruugi tingimata ja automaatselt kriminaalvastutusele võtmise menetlusega hõlmatud olla.

Kohtu praktika kohaselt ei ole alguspunktiks automaatselt see kuupäev, mil isik kohtu ette toodi. Alguspunkt võis olla juba enne asja kohtusse jõudmist, näiteks vahistamise päev või päev, mil isikule ametlikult teatati, et ta kohtu alla antakse või eeluurimise avamise päev.

Kõige esimeses menetluse pikkust puudutavas asjas, mis Kohtusse jõudis, luges Komisjon esialgu alguspunktiks kuupäeva, mil uurimiskohtunik kaebajat esimest korda küsitles (21. jaanuar 1960), mitte aga nt süüdistusakti esitamise päeva (17. märts 1964). Kohus leidis kesktee ja luges alguspäevaks 23. veebruari 1961, s.o päeva, mil uurimiskohtunik otsustas kaebaja suhtes uurimise algetada.

Kohtu seisukoha järgi võib „süüdistust“ artikli 6 lõike 1 tähenduses defineerida kui „pädeva asutuse poolt isikule esitatud ametlikku teadet, et ta on väidetavalt kriminaalkuriteo toime pannud“; see on määratlus, mis võib hõlmata ka muid meetmeid, mis viitavad sellise väite eksisteerimisele kaudselt, kuid mis oluliselt mõjutavad kahtlusaluse olukorda.⁴⁰

Kui mõistliku aja nõue kehtib hetkest, mil isikule „süüdistus“ esitatakse, see on hetkest, mil olukord teda oluliselt mõjutama hakkas, ei olnud asjaomaseks kuupäevaks mitte päev, mil kaebaja äriühingute suhtes fiskaalsanktsioone rakendati – ja mitte tema enda suhtes, seega polnud tal põhjust arvata, et tema isiklikult on uurimise all -, vaid kuupäev, mil ta esimest korda kahtlusalusena üle kuulati ja millest peale ta oli oluliselt mõjutatud.

22. mai 1998. aasta otsuses kohtuasjas *Hozee vs. Madalmaad* leidis Kohus, et „isegi kui teatud asjaoludel võib fiskaalsanktsiooni või lisamaksu pidada kriminaalsanktsiooniks Konventsiooni artikli 6 lõike 1 tähenduses (vt 24. veebruari 1994. aasta otsus kohtuasjas *Bendenoun vs. Prantsusmaa*, A seeria, nr 284, lk 20, punkt 47), määras maksuhaldur antud asjas 1981. aasta lõpus sanktsiooni kaebaja äriühingutele ja mitte talle isiklikult. Mitte miski ei viidanud sellele, et tolles faasis oleks kaebajat kahtlustatud pettuses, s.o kuriteos, milles ta hiljem süüdi mõisteti. Pealegi ei anna Riigimaksude üldseaduse § 21 alusel fiskaalsanktsiooni määramine alust kriminaalmenetluseks, kui puuduvad FIOD [maksuhaldur] sekkumist õigustavad elemendid (vt eespool otsuse punktid 23, 32, 33 ja 41)“.

⁴⁰ Vt 15. juuli 1982. aasta otsus kohtuasjas *Eckle vs. Saksa Liitvabariik* ning 31. märtsi 1998. aasta otsus kohtuasjas *Reinhardt ja Slimane-Kaïd vs. Prantsusmaa*.

28. oktoobri 2003. aasta otsuses kohtuasjas *Lopez Sole ja Martin de Vargas vs. Hispaania* aktsepteeris Kohus kuupäeva 8. juuni 1985 täpsustades, et „samal päeval tegi uurimiskohtunik kaebaja alalise elukoha läbiotsimise määruse, mis järgmisel päeval täide viidi ja mis oluliselt mõjutas kaebaja olukorda“ (otsuse punkt 25).

Kui siseriiklik õigus annab kannatanule nt liiklusõnnetuse järel õiguse kahjutasu nõudmiseks eraldi tsiviilasja alगतada, võib kriminaalmenetlus lõppeda lihtsalt õnnetuse põhjustaja süüdimõistmisega ilma, et kannatanul oleks võimalust kompensatsiooni saada.

Kohus leiab, et niisugustel puhkudel tsiviilhagi esitamine tähendab, et kaebaja loobub kriminaalmenetluses oma tsiviilõigustest ja seda ka siis, kui tsiviilhagi esitati kriminaalõigusemõistmise venimise tõttu. Sellest peale ei tegelda kriminaalmenetluses enam kaebaja tsiviilõiguste ja –kohustuste ega tema vastu esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisega ning pelgalt kriminaalmenetluse pikkusega seonduv kaebus muutub Konventsiooniga kokkusobimatuks *ratione materia* (10. juuni 2004. aasta lõplik vastuvõetavuse otsus kohtuasjas *Garimpo vs. Portugal*; ainult prantsuse keeles).

Ühes majandus- ja finantskuritegu puudutavas kohtuasjas luges Kohus menetluse alguspunktiks päeval, mil võimud konfiskeerisid tšeki, mida kaebaja soovis sularahaks vahetada (16. augusti 2002. aasta otsus kohtuasjas *Nuvoli vs. Itaalia*).

Ühes võltsimise ja pettuse asjas loeti alguspunktiks päev, mil esimese kaebaja peakontoris ja teise kaebaja kodus läbiotsimised läbi viidi, mitte aga varasem päev, mil prokurör ametlikult teatas, et teist kaebajat võltsimise ja pettuse toimepanemises kahtlustatakse (15. juuli 2002. aasta otsus kohtuasjas *Stratégies et Communications ja Dumoulin vs. Belgia*; otsus ainult prantsuse keeles).

Ühes teises pettuse asjas ei aktsepteerinud Kohus võimude väidet, et alguspunktiks tuleks lugeda päev, mil kaebajad esimest korda uurimiskohtuniku ette ilmusid. Selle asemel otsustas Kohus varasema kuupäeva kasuks, mil politsei kaebajaid esimest korda küsitles ja üks neist ülestunnistuse tegi. See oli hetk, mil kaebajad said aru, et nende tegevust uuritakse ning mil teine kaebaja süüdistused omaks võttis. Seetõttu oli tegemist meetmega, mis asjaomaseid isikuid oluliselt mõjutas (16. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas *Martins ja Garcia Alves vs. Portugal*; otsus ainult prantsuse keeles).

Portugali Kriminaalseadustiku § 71 võimaldab kriminaalkuriteo ohvritel ja teatud asjaoludel ka nende lähisugulastel kriminaalmenetlusesse aktiivselt sekkuda prokuröri „abistajadena“.

23. oktoobri 1990. aasta otsuses kohtuasjas *Moreire de Azavedo vs. Portugal* (otsus ainult prantsuse keeles) leidis Kohus, et kaebajate tsiviilõigused ja –kohustused tulevad mängu üksnes siis, kui nad sekkuvad „abistajadena“, see on alles alates 1. veebruarist 1993. Tollel hetkel näitasid kaebajad, et neid huvitab mitte ainult süüdistava süüdimõistmise tagamine, vaid ka kantud kahju rahaline kompenseerimine. Seetõttu algas arvesseminev periood just sellest päevast. Valitsuse väide, et tollel hetkel ei olnud kaebajad veel

menetluse kiirendamist taotlenud, mis on vastavalt Konventsiooni artikli 35 lõikele 1 vajalik siseriiklike kaitsevahendite ammendamiseks, ei muutnud midagi. Tõenäoliselt oleksid kaebajad selle taotluse esitanud, kui menetlus oleks nende arvates mõistliku aja piiri ületanud.

Tsiviilasjades langeb alguspunkt tavaliselt kokku kuupäevaga, mil asi pädevale kohtule lahendada antakse, ent spetsiifiliste kohtuasjade puhul võib täheldada ka muid alguspunkte.

Ühes kohtuasjas, milles kaebaja äriühing määrati esmalt kohtu haldamisele ja seejärel maksejõuetuks kuulutati, arvutas Kohus menetluse kestust alates päevast, mil Portugali kohus tunnustas kaebajate mitme kuu saamata jäänud töötasu nõudeid äriühingu vastu, mitte aga päevast, mil nõuded kuulutati järgneva maksejõuetuse menetluse osaks, nagu valitsus oli väitnud (8. juuni 2000. aasta otsus kohtuasjas *Oliviera Modesto ja teised vs. Portugal*; otsus ainult prantsuse keeles).

Kohtuotsuse kättesaamise või teatavakstegemise kuupäeva kindlaksmääramisse suhtub Kohus pragmaatiliselt. Näiteks kui otsus tehakse kuupäeval X, aga otsuse tekst jõuab kohtu kantseleisse päeval X+20, siis tunnustab Kohus otsuse tegeliku kuupäevana viimatinimetatud päeva (vt muu hulgas 11. mai 1990. aasta otsus kohtuasjas *Ridi vs. Itaalia* ning 21. oktoobri 1996. aasta otsus kohtuasjas *Ceteroni vs. Itaalia*).

Haldusmenetluses võivad menetluse pikkused olla spetsiifilised. 28. septembri 2004. aasta otsuses kohtuasjas *Marschner vs. Prantsusmaa* leidis Kohus vastupidiselt valitsuse arvamusele, et menetlus algas siis, kui kaebaja, nagu ette nähtud, asja esimest korda asjaomasele ministrile esitas, mitte aga hiljem, kui ta halduskohtusse ministri keeldumisotsuse peale edasi kaebas.⁴¹ Samale seisukohale asus kohus 28. juuni 1978. aasta otsuses kohtuasjas *König vs. Saksamaa*, milles kaebajal ei olnud haldusasutuses toimunud eelmenetluse käigus (*Vorverfahren*) võimalik vaidlustatud haldusaktide seaduslikkuse ja otstarbekuse läbivaatamist saavutada.

Alates 21. veebruari 1975. aasta otsusest kohtuasjas *Golder vs. Ühendkuningriik* on Kohus leidnud, et see võib kehtida mis tahes haldusorgani, ka piirkonna sotsiaalnõukogu kohta (27. novembri 1992. aasta otsus kohtuasjas *Olsson vs. Rootsi*).

Ühes sundvõõrandamise asjas, milles pädevad olid nii halduskohtud kui tavakohtud, võttis Kohus arvesse menetlust tervikuna lähtudes sellest, et kuigi kaebaja oli teatud menetlused algatanud juba pärast Komisjonile avalduse esitamist, pidi Kohus ka neid arvesse võtma, sest ikka veel pooleli olevate teise faasi menetluste eesmärk oli tagada, et kaebaja saaks ametivõimude ebaseaduslikult võõrandatud vara eest kompensatsiooni (21. veebruari 1997. aasta otsus kohtuasjas *Guillemin vs. Prantsusmaa*).

Üldreeglina saab menetlus alguse siis, kui asi antakse esimese astme kohtusse, aga alguspunktiks võib olla ka asja esitamine Ülemkohtule, kuna viimane vaatab sageli asju läbi olles ühtlasi nii esimeseks kui viimaseks instantsiks.

⁴¹ Vt ka 19. veebruari 2004. aasta otsus kohtuasjas *Jorge Nina Jorge ja teised vs. Portugal*.

Muudeks spetsiifilisteks alguspunktideks võivad olla mingid konkreetsed protseduurilised meetmed, nt Prantsusmaal ja Itaalias maksekorraldus, vahepealse õiguskaitse taotlus, vastulause täitemeetmete või kostja isiklik ilmumine asja suulisele menetlemisele.

Veel üheks jooneks, mis kehtib kõikide riikide suhtes, on see, et Kohtu jurisdiktsiooni ajalist piiratud puudutav pretsedendiõigus on kindlalt juurdunud ning see mõjutab menetluse pikkuse arvutamist. Menetluse alguspunkti kindlaksmääramisel ei tohi Kohus arvesse võtta perioodi, mis eelnes sellele, kui riik hakkas tunnustama individuaalavalduste esitamise õigust ja mis võib suuresti erineda Konventsiooniga ühinemise kuupäevast ning isegi kui asjaomane menetlus algas tegelikult enne vastavat kuupäeva. Sellistel puhkudel ütleb Kohus selgelt, et alates ametlikust alguskuupäevast möödunud aja mõistlikkust hinnates tuleb arvesse võtta, mis seisus oli menetlus päeval, mil riik tunnustas üksikisiku õigust avaldusi esitada.

Näiteks 3. oktoobri 2000. aasta otsuses *Kanoun'i* kohtuasjas (otsus ainult prantsuse keeles), kus asjaomane menetlus oli alanud 1975. aastal, sai Kohus arvesse võtta perioodi alates 2. oktoobrist 1981, mil Prantsusmaa tunnustas individuaalavalduste esitamise õigust. Kuid 10. detsembri 1982. aasta otsust kohtuasjas *Foti vs. Itaalia* tsiteerides rõhutas Kohus, et tarvis on arvesse võtta ka menetluse seisu tollel kuupäeval.

Selline on siis varasem juurdunud kohtupraktika. Samamoodi loeti 16. detsembri 1997. aasta otsuses kohtuasjas *Proszak vs. Poola* alguspunktiks 1. mai 1993, mil Poola tunnustas individuaalavalduste esitamise õigust Konventsiooni [endise] artikli 25 tähenduses avaldusi esitada, kuigi avaldus Poola kohtusse anti sisse juba 25. oktoobril 1990.

5. märtsi 1990. aasta otsuses kohtuasjas *Marciano Gama Da Costa vs. Portugal* (ainult prantsuse keeles) märkis Komisjon kõigepealt, et tal puudus ajaline jurisdiktsioon võtta menetluse pikkuse juures arvesse aega enne 9. novembrit 1978, mil vastustav valitsus Konventsiooni ratifitseeris ja avalduste esitamise õigust tunnustas. Sellele vaatamata pidi Komisjon kooskõlas juurdunud kohtupraktikaga võtma arvesse, mis seisus menetlus tollel kuupäeval oli.

25. novembri 1997. aasta otsuses kohtuasjas *Zana vs. Türgi*, milles asjaomane menetlus tundus suhteliselt lühike (1 aasta ja 6 kuud), tuvastas Kohus artikli 6 lõike 1 rikkumise ja võttis arvesse tõsiasja, et Türgi deklaratsiooni deponeerimise päevaks oli menetlus kestnud juba 2 aastat ja 5 kuud.⁴²

Kohus ei aktsepteerinud valitsuse väidet, et ka kohtu jurisdiktsiooni kohustuslikuna aktsepteerimise järel asetleidnud fakte ei tohiks arvesse võtta, kuna need on vaid juba eelnevalt eksisteerinud olukorra, mida Kohtul pole õigust kaaluda, pikenduseks.⁴³

⁴² Selles kohtuasjas võttis Kohus arvesse ka seda, mis kaebaja jaoks kaalul oli.

⁴³ 8. juuni 1995. aasta otsus kohtuasjas *Yagci ja Sargin vs. Türgi*.

Raportile on lisatud tabel⁴⁴, mis näitab iga riigi Konventsiooniga ühinemise kuupäeva ja individuaalavalduste esitamise õiguse tunnustamise kuupäeva, kui see eelmisest erineb. Kuna protokoll nr 11 jõustus 1. novembril 1998, pole sellest peale enam võimalik Konventsiooniga ühineda ilma individuaalavalduste esitamise õigust tunnustamata.

Nimetatud fakt on eriti asjakohane määratlemaks, kui kaugele konkreetseid riike puudutava pretsedendiõiguse uurimisel ajas tagasi minna, eriti nende riikide osas, kes Konventsiooni alles hiljuti ratifitseerisid.

Lõpuks tuleb märkida, et menetluse pikkust arvutades on perioode, mida Kohus arvesse ei võta. See puudutab olukordi, kus asjaomased kohtud on pöördunud Euroopa Kohtusse eelotsuse taotlusega (30. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas *Koua Poirrez vs. Prantsusmaa* ning 26. veebruari 1998. aasta otsus kohtuasjas *Pafitis ja teised vs. Kreeka*).

B. ASJAOMASE PERIOODI LÕPP

Kriminaalasjades lõpeb menetlusperiood sisulise ja lõpliku otsuse teatavakstegemisega. See toimub tavaliselt õigeksmõistva või süüdimõistva otsusega, mille peale edasi kaevata ei saa, ent selleks võib olla ka prokuratuuri otsus menetlus lõpetada või kohtu otsus asja aegumise kohta.⁴⁵

Samas leidis Kohus 4. augusti 2005. aasta otsuses kohtuasjas *Stoianova ja Nedelcu vs. Rumeenia* (ainult prantsuse keeles), et kaebaja õigeksmõistmine ei lähe siseriikliku lõpliku otsusena arvesse, kuna Rumeenia Kriminaalmenetluse koodeks annab prokuratuurile tähtajatu õiguse õigeksmõistev otsus vaidlustada ja uus uurimine algatada.

Tsiiviilmenetluses lõpeb kõnealune periood siis, kui otsusest saab *res judicata*, ent sellistes keerulistes kohtuasjades nagu nt sundvõõrandamisega seotud asjad vaatleb Kohus kogu menetlust tervikuna. 21. veebruari 1997. aasta otsuses kohtuasjas *Guillemin vs. Prantsusmaa* nõustus Kohus Komisjoni arvamusega, et „periood, mille mõistlikkust tuleb hinnata, hõlmab menetlust tervikuna kuni vaidluse („*contestation*“) lõpliku lahendamise otsuseni välja (vt vajalike muudatustega 10. juuli 1984. aasta otsus kohtuasjas *Guincho vs. Portugal*, A seeria, nr 81, lk 13, punkt 29, ning 23. aprilli 1987. aasta otsus kohtuasjas *Erkner ja Hofauer vs. Austria*, A seeria, nr 117, lk 62, punkt 65). Käesolevas asjas tähendas vaidluse, mida oleks saanud lahendada kohtuväliselt, lahendamine kahe menetluse algatamist: esimene neist halduskohtutes, kellel on ainupädevus hinnata, kas sundvõõrandamisel oli tegemist seadusliku avaliku huviga, ja teine üheaegselt nii halduskohtutes kui tavakohtutes, eesmärgiga saada ametivõimude poolt ebaseaduslikult võõrandatud vara eest kompensatsiooni. Viimatinimetatud menetlus alles kestab. Järelikult on arvesse võtmisele kuuluv aeg juba praegu pikem kui 14 aastat (19. november 1982–22. jaanuar 1997).“

⁴⁴ Lisa 1.

⁴⁵ 19. veebruari 1991. aasta otsus kohtuasjas *Mori vs. Itaalia*.

Tsiviilvastutust puudutavates asjades loetakse lõppkuupäevaks selle otsuse kuupäev, milles määratakse maksmisele kuuluva kahjutasu suurus, mitte selle otsuse kuupäev, milles vastutus tuvastatakse.⁴⁶

Kohtuasjas *Silva Pontes*⁴⁷ ütles Kohus selgelt, et „kui siseriiklikus õiguses sätestatakse, et menetlus koosneb kahest faasist – ühes faasis otsustab kohus maksekohustuse olemasolu üle ja teises määrab makstava summa suuruse –, siis artikli 6 lõike 1 seisukohast on mõistlik lugeda, et tsiviilõiguse üle ei ole „otsustatud“ enne, kui summa suurus on kindlaks määratud. Õiguse üle otsustamine tähendab otsustamist mitte üksnes õiguse eksisteerimise üle, vaid ka selle üle, missuguses ulatuses ja mil moel seda õigust teostada tohib (vt muu hulgas 27. oktoobri 1987. aasta otsus kohtuasjas *Pudas vs. Rootsi*, A seeria, Nr 125-A, lk 14, punkt 31), mis ilmselgelt hõlmab ka maksmisele kuuluva summa väljaarvutamist.“ Samas võib Kohus jõuda otsusele, et juba üksnes menetluse esimene faas ületas mõistliku aja piiri.

Põhimõtteliselt hõlmab asjassepuutuv periood kõiki menetlusi, sealhulgas ka edasikaebamise menetlusi.

Kui on tegemist asja andmisega Konstitutsioonikohtu arutada, peab Kohus otsustama, kas Konstitutsioonikohtu menetlus mõjutas asjaomase menetluse tulemust. Kui mõjutas, siis läheb see menetluse pikkuse arvutamisel arvesse.

Näiteks seoses Saksa Konstitutsioonikohtuga leidis kohus 29. mai 1986. aasta otsuses kohtuasjas *Deumeland vs. Saksamaa*, et „kuigi [konstitutsioonikohtul] puudus pädevus asja sisuliselt lahendada, võis tema otsus haginõude osas tehtavat sisulist lahendit mõjutada“ ning tuvastas artikli 6 lõike 1 rikkumise.

Kohus on seisukohal, et haldusorganites kulunud aeg on riigi vastutusel ka siis, kui need organid on keskorganitest selgelt eraldiseisvad. See kehtib nt kohalike võimude suhtes, nagu see oli 15. veebruari 2000. aasta otsuses kohtuasjas *Kurt Nielsen vs. Taani*, milles Kohus ütles, et „*Lepinguosalised Riigid on siiski vastutavad selliste avalik-õiguslike organite nagu linnavolikogu, mis täidavad neile seadusega pandud ametlikke kohustusi, kuigi nad ei ole riigiorganid, viivituste eest*“. Asjassepuutuv on ka otsus kohtuasjas *H. vs. Ühendkuningriik*, mis puudutas alaealiste laste järelevalve ja hooldamise eest vastutava kohaliku omavalitsuse komitee aeglast tegevust.

Kulunud aega kokku arvutades võib Kohus arvesse võtta ka täitemenetlust. Mõnede kohtute otsuste täitmist tuleb vaadelda kui „menetluse“ lahutamatu osa artikli 6 tähenduses (vt eeskätt 19. märtsi 1997. aasta otsus kohtuasjas *Hornsby vs. Kreeka*, punkt 40 jj). Tsiviilmenetluse kestusega seoses on Kohus rõhutanud, et „täitmine on menetluse teine faas ning väidetav õigus teostub tõhusalt alles täitmise hetkel“.⁴⁸ 8. märtsi 2001. aasta otsuses kohtuasjas *Pinto de Oliveira vs. Portugal* (ainult prantsuse keeles) leidis Kohus, et arvesseminev menetlus algas 11. mail 1993, mil asi anti arutamiseks

⁴⁶ 10. juuli 1984. aasta otsus kohtuasjas *Guincho vs. Portugal*.

⁴⁷ 23. märtsi 1984. aasta otsus kohtuasjas *Silva Pontes vs. Portugal*.

⁴⁸ 29. märtsi 2006. aasta suurkoja otsus *Scordino* kohtuasjas, punkt 197.

Mangualde kohtule ja kestis edasi Kohtu otsuse tegemise ajal, sest alustatud ja lõpule viimata täitemenetlus läheb menetluse pikkuse mõistlikkuse hindamisel arvesse.

Ühes Itaaliat puudutavas kohtuasjas keeldus Kohus võtmast seisukohta selle suhtes, kas Itaalia õiguse järgi on täitemenetlus autonoomne, lisades, et „Kohus peab otsustama Konventsiooni ja mitte siseriikliku õiguse alusel, kas üldse ja millal see õigus, mida ... [kaebajad] nõuavad, tegelikult teostub“.⁴⁹ Selles vaidluses leidis Kohus, et täitemenetlust tuleb lugeda algse menetluse teiseks faasiks, mis ei olnud veel lõpule viidud, sest täitemenetluste eest vastutav kohtunik ei olnud oma otsust veel langetanud.

Eelõeldu kehtib eriti nendel juhtudel, mil täitmise kohustus pannakse haldusorgani õlule, nagu nähtub mitmetest viimase aja otsustest: 27. mai 2004. aasta otsus kohtuasjas *Metaxas vs. Kreeka*, 23. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas *Timofejev vs. Venemaa*, 18. mai 2004. aasta otsus kohtuasjas *Prodan vs. Moldovaavia*, ja 27. juuli 2004. aasta otsus kohtuasjas *Romashov vs. Ukraina*. Otsuses kohtuasjas *Metaxas* (ainult prantsuse keeles) tuvastas Kohus, et siseriiklikud asutused oli artikli 6 lõiget 1 rikkunud ületades mõistlikku aega kontrollikoja otsusega, mis tehti 13. aprillil 2000 ja viidi täide alles 19. septembril 2001, minetades seeläbi otsuse kasuliku toime.

Samamoodi leidis Kohus 27. septembri 2005. aasta otsuses kohtuasjas *SARL IZA ja Makrakhidze vs. Georgia*, et „*sellega, et nad ei suutnud rohkem kui nelja aasta jooksul tagada 14. mai 2001. aasta otsuse täitmist, jätsid Georgia võimud Konventsiooni artikli 6 lõike 1 selle kasulikust mõjust täiesti ilma*“.

Nagu Komisjon varem, nii võtab ka Kohus praegu arvesse erakorralise apellatsiooni menetlusi. 14. jaanuari 1998. aasta vastuvõetavuse otsuses kohtuasjas *Z.C. vs. Poola* täheldas Komisjon, et Ülemkohus oli kahel korral võtnud arutada kaebaja erakorralise apellatsiooni ja tühistanud esimese astme kohtute otsused ilmselgete õiguslike vigade tõttu. Õigus selliseid apellatsioone lubada oli riigi peaprokuröri ja justiitsministril. Ülemkohus, kes selliseid kaebusi läbi vaatas, omas õigust madalama astme kohtute otsused ka tühistada, kuulutada õigustühiseks või need muutmata jätta. Seetõttu oli Ülemkohtu kontroll Konventsiooni artikli 6 lõike 1 tähenduses kaebaja tsiviilõiguste ja –kohustuste üle otsustamisel otsustava tähtsusega ning kõik apellatsioonimenetlused, ka erakorralised, tuli menetluse kogupikkuse arvutamisel arvesse võtta.

Sageli juhtub, et vaidlustatud menetlus on Euroopa Inimõiguste Kohtusse avalduse esitamise ajal alles pooleli, kuid sarnaselt Komisjoniga võib Kohus sedastada, et mõistliku aja nõuet on ületatud juba ammu enne menetluse lõppu ning sel juhul ei kohaldata siseriiklike kaitsevahendite ammendamise nõuet.⁵⁰

Kohtu järelevalve võib laieneda ka subsidiaarsetele menetlustele. 23. septembri 1997. aasta otsuses kohtuasjas *Robins vs. Ühendkuningriik*, mis puudutas kohtukulude väljamõistmise taotlust siseriikliku Õigusabiseaduse alusel, leidis Kohus, et „*vaatamata sellele, et kohtukulude üle otsustatakse eraldi menetluses, tuleb kohtukulude menetlust*

⁴⁹ 26. septembri 1996. aasta otsus kohtuasjas *Zappia vs. Itaalia*.

⁵⁰ 10. detsembri 1982. aasta otsus kohtuasjas *Corigliano vs. Itaalia*.

vaadelda kui sisulise põhimenetluse jätku ja kui „[...] tsiviilõiguste ja –kohustuste üle otsustamise“ osa“. Kohus viitas seejuures oma mitmetele varasematele otsustele, sh 23. märtsi 1994. aasta otsus kohtuasjas *Silva Pontes vs. Portugal*, 26. septembri 1996. aasta otsused kohtuasjades *Di Pede vs. Itaalia* ja *Zappia vs. Itaalia*, ning 19. märtsi 1997. aasta otsus kohtuasjas *Hornsby vs. Kreeka*.

Mõnikord on kohtuprotsess ise alles pooleli. 10. oktoobri 2000. aasta otsuses kohtuasjas *Grauslys vs. Leedu* kahtlustati ühe eraettevõtte kommertsdirektorit pettuses ning prokuratuur algatas menetluse. Asi kestis viis aastat ilma, et esimese astme kohus oleks otsuse tegemiseni jõudnud.

Mida suurem on mis tahes viivituse mõju kohtuasja tulemusele, seda rangemalt Kohus asja käsitleb. Üheks näiteks on olukord, kui tähtaegade kohaldamine takistab kaebajal taotleda asjas sisulise otsuse tegemist. 27. veebruari 2003. aasta otsuses kohtuasjas *Textile Traders Limited vs. Portugal* (otsus ainult prantsuse keeles) oli Kohtu arvates eriti jahmatamapanev, et prokuratuur oli sunnitud tegema otsuse jätta mitmed protseduurilised meetmed võtmata, sest nad ei olnud asjaomasele äriühingule neist teatanud. Kriminaalmenetlus lõpetati viimaks seetõttu, et tähtaeg sai ümber ning nii ei olnud äriühingul võimalik saada otsust menetluse käigus esitatud taotluse kohta.

Viimaseks tuleb märkida, et suuremat hoolsust nõutakse siis, kui menetluse eesmärk on välja selgitada, kas riik on vastutav mõistliku aja nõude rikkumise eest. 30. novembri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Vaney vs. Prantsusmaa* (ainult prantsuse keeles) puudutas hagi, mis esitati tuvastamiseks, kas riik on vastutav ja kui on, siis kas riiki tuleks karistada ühe varasema kohtumenetluse ülemäärase pikkuse eest. Kohus sedastas, et menetlus, mis kestis apellatsioonikohtus 2 aastat ja 7 kuud ning kassatsioonikohtus 2 aastat ja peaaegu 4 kuud, ületas mõistliku aja piiri.

TEINE OSA

VIIVITUSTE PÕHJUSED JA HEASTAMISE VAHENDID

MÕISTLIKU AJAVAHEMIKU LEIDMINE

Raporti teine osa käsitleb järgmist:

1. Viivituste põhjused sellistena, nagu nad otseselt või kaudselt nähtuvad Kohtu otsustest, Kohtu ja Komisjoni vastuvõetavuse otsustest ja kohtuotsuste täitmise osakonna antud materjalidest.

Nimetatud osakond märgib, et otsused muutuvad viivituste põhjuste osas üha lakoonilisemaks ning selgitusi asjassepuutuvate takistuste ja raskute kohta tuleb paluda asjaomastelt võimudelt. Selles plaanis pakuvad huvi Ministrite Komitee resolutsioonid, kuna need annavad väärtuslikku teavet läbiviidud reformide kohta, mis annab võimaluse

tagantjärele mõista, missuguseid ühekordseid ja strukturealseid probleeme reformidega lahendada püüti.

Viivituste põhjuseid on üldplaanis kolm:

- põhjused, mis jäävad väljapoole õigus- ja kohtusüsteemi ning seonduvad majandusliku ja poliitilise kontekstiga;
- põhjused, mis on ühised kõigile menetlusliikidele;
- põhjused, mis kehtivad mingi konkreetse menetlusliigi kohta, sõltuvalt sellest, kas on tegemist tsiviil-, kriminaal- või haldusmenetlusega.

2. Olulised reformid, mis on läbi viidud pärast seda, kui Kohus on teinud otsuse riigi kahjuks ning meetmed, millega püütakse heastada põhimenetluse või täitemenetluse ülemäärase kestusega tekitatud kahju.

3. Aeg, mida mõistlikuks peetakse. Rohkete ülemäärase ja „patoloogilise“ viivituse juhtumite kirjeldamise järel oleks lõpetuseks asjakohane Kohtu põhisuundumuste valguses uurida mõnesid kohtuasju, milles viivitusi peeti mõistlikeks. Muid asju on üksikasjalikumalt käsitletud Lisade 3 ja 4 tabelites.

I. VIIVITUSTE PÕHJUSED

A. VÄLISED PÕHJUSED

-- Viivituste põhjus: suure poliitilise tähtsusega sündmused

See, kas Kohus arvestab poliitiliste sündmustega, sõltub sellest, kas asja vaatab läbi asjaomase riigi tavakohus või konstitutsioonikohus; selline vahetegemine formaliseeriti otsuses kohtuasjas *Süssmann vs Saksamaa* ja järgnevates otsustes.

Enne ja pärast Saksamaa taasühendamist 1990. aastal tehti selle riigi suhtes pidevalt rikkumist tuvastavaid otsuseid seetõttu, et Konstitutsioonikohtus olid taasühinemisega seotud olulisi küsimusi puudutavad kohtuasjad kuhjunud.

Paljud neist asjadest puudutasid 1945- 1949 läbi viidud, põllumajandusreformi järel Nõukogude Liidu poolt okupeeritud territooriumil läbi viidud või pärast 1949. aastat endises SDV-s läbi viidud sundvõõrandamise ohvritele kompensatsiooni maksmist.

Hiljuti analüüsis Kohus ühte neist asjadest menetluse pikkuse seisukohast ja leidis avalduse olevat vastuvõetamatu.⁵¹ Kohus viitas mõne aasta tagusele *Süssmann*'i kohtuasjale, milles tunnustati konstitutsioonikohtu erilist rolli demokraatlikus riigis.

16. septembri 1996. aasta otsuses kohtuasjas *Süssmann vs Saksamaa*⁵² ütles Kohus (otsuse punktid 55-57): „Põhiseaduse kaitsja rolli tõttu on just Konstitutsioonikohtul mõnikord eriti tarvis lähtuda muudest kaalutlustest kui kohtuasjade nimekirja kandmise kronoloogiline järjekord, nt kohtuasja olemus ja selle tähtsus poliitilises ja sotsiaalses plaanis.“

Selles kohtuasjas, mis käsitles paljusid tsiviilteenistujaid puudutava täiendava vanaduspensioni suurust, pidi Kohus leidma tasakaalu mõistliku aja nõude ja nõuetekohase õigusemõistmise üldisema põhimõtte vahel, mis selles konkreetses asjas õigustas kahekümne nelja kohtuasja liitmist ja seda, et Konstitutsioonikohus vaatas eelisjärjekorras läbi rea Saksamaa taasühinemisega seonduvaid kiireloomulisi asju, mis mõjutasid endise Saksa DV 300 000 tsiviilteenistujat. Kohus ei tuvastanud Konventsiooni rikkumist.⁵³

Üks teine olulise tähtsusega kohtuasi puudutas endise Ida-Saksa sotsiaal-ja pensionikindlustuse süsteemi Liitriigi süsteemi integreerimisel kehtestatud normide põhiseaduslikkust ja eriti seda, kuidas täiendavat vanaduspensioni kohelda. Mitmes vastuvõetavuse otsuses⁵⁴ leidis Kohus, et Konstitutsioonikohtus menetluse läbiviimisele kulunud aeg ei olnud asjade keerukust arvestades ja kooskõlas *Süssmanni* põhimõttega ülemäärane.

Kohtuasi *Trikovic vs. Sloveenia*⁵⁵ puudutas endise Jugoslaavia lagunemisel tekkinud uute riikide olukorda: kaebaja, Serbia päritolu sloveen, väitis, et tema sõjaväepensioni puudutavat kaebust menetleti Konstitutsioonikohtus liiga aeglaselt (2 aastat ja 7 kuud). Kohus ei tuvastanud mõistliku aja nõude rikkumist Sloveenia Konstitutsioonikohtus rõhutades, et kaebaja avaldus oli olnud esimene endise Jugoslaavia sõjaväelaste algatatud äärmiselt keeruliste vaidluste pikas reas ning leides, et niisuguses olukorras pidi Konstitutsioonikohus iga kohtuasja põhjalikult uurima.

Kui aga viivituse põhjustajateks on tavakohtud, siis hoolimata üldisest ja rahutust situatsioonist on Kohus asjaomase riigi suhtes nõudlikum ja tuletab talle meelde artikli 6 lõikega 1 võetud tavakohustusi.

1978. aastal, kui Hispaania taas demokraatlikuks sai, tekkis seal suuri probleeme õigusemõistmisega. Kohtuasja *Union Alimentaria Sanders SA* otsuses demonstreeris

⁵¹ 2. märtsi 2005. aasta otsus kohtuasjas *Maltzan ja teised, Von Zitzewitz ja teised, Man Ferrostaal ja Alfted Töpfer Stiftung vs. Saksamaa*.

⁵² Vt ka 2. märtsi 2000. aasta vastuvõetamatuse otsus kohtuasjas *Scwengel vs. Saksamaa* ja 10. aprilli 2001. aasta vastuvõetamatuse otsus kohtuasjas *Kuna vs. Saksamaa*.

⁵³ Asi jõudis Konstitutsioonikohtusse paljude individuaalkaebuste, mitte teiste kohtute kaudu.

⁵⁴ 10. aprilli 2001. aasta vastuvõetavuse otsus kohtuasjas *Kuna vs. Saksamaa*, 2. märtsi 2000. aasta vastuvõetavuse otsus kohtuasjas *Schwengel vs. Saksamaa*.

⁵⁵ 12. juuni 2001. aasta otsus.

Kohus oma teadlikkust sellest, et „Hispaanial tuli demokraatia taastamisel ületada tõsiseid raskusi. Kohus hindab vääriliselt Hispaania võimude jõupingutusi õiguskaitse üldsusele kättesaadavaks tegemisel ja riigi kohtusüsteemi põhjalikul reformimisel. Ometi kordab Kohus, et Konventsiooni ratifitseerides võttis Hispaania endale kohustuse korraldada oma kohtusüsteem selliselt, et tagada selle vastavus [Konventsiooni] artikli 6 lõike 1 nõuetele“.

Näiteid kohtupraktikast

Süssmann'i otsuses öeldut kinnitas Kohus 25. veebruari 2000. aasta otsuses kohtuasjas *Gast ja Popp vs. Saksamaa*, milles ta ütles, et „artikkel 6 nõuab, et kohtumenetlus oleks kiire, kuid rõhutab samal ajal ka üldisemat nõuetekohase õigusemõistmise põhimõtet.“

Sama rõhutas Kohus seoses Portugali Konstitutsioonikohtuga 25. juuli 2002. aasta otsuses kohtuasjas *Rosa Marques ja teised vs. Portugal* (otsus ainult prantsuse keeles), milles Kohus aktsepteeris valitsuse väidet, et mõistliku aja nõuet ei saa tavakohtu ja konstitutsioonikohtu puhul ühtemoodi tõlgendada, arvestades konstitutsioonikohtu rolli põhiseaduse kaitsjana ning vajadust lahendada sotsiaalses ja poliitilises plaanis olulisemaid asju eelisjärjekorras. Ometi tuvastas Kohus artikli 6 lõike 1 rikkumise, sest konkreetne kohtuasi oli puudutanud mitte kuigi keerulist sundvõõrandamise menetlust, mis erinevates kohtuastmetes kokku oli kestnud 8 aastat ja 2 kuud.

Portugal oli paar aastat varem seoses protsessi- ja apellatsioonikohtutega üle elanud samasugused raskused, mille mõistmist Kohus väljendas eespool viidatuga sarnaselt: „[Kohus] ei saa mööda vaadata tõsiasjast, et demokraatia taastamisega alates 1974. aasta aprillist tuli Portugalil läbi viia kohtusüsteemi põhjalik reform niisuguses rahutus õhkkonnas, mis ei olnud võrreldav enamiku Euroopa riikide omaga ja mille tegid veelgi raskemaks dekoloniseerimise protsess ja majanduskriis [...]“.⁵⁶ Ometi asus Kohus selles asjas seisukohale, et Portugal on rikkunud Konventsiooniga võetud kohustust tagada, et kohtuasju vaadataks läbi mõistliku aja jooksul.

Olulised reformid

Hispaania viis läbi oma kohtusüsteemi olulise reformi 10. jaanuari 1980. aasta konstitutsioonilise seaduse alusel, millega loodi kohtuteenistuse komisjon ja 1. juuli 1985. aasta konstitutsioonilise seaduse alusel. 1981. aasta septembris alustasid Barcelonas tööd neli uut esimese astme kohut ja moodustati uued kohtute tööpiirkonnad.

-- Viivituste põhjus: plaanimajanduselt turumajandusele üleminek

Poliitilised ja majanduslikud murrangud teatud riikides tõid kaasa põhjalikke muutusi nende riikide kohtukorralduses.

⁵⁶ 10. juuli 1984. aasta otsus kohtuasjas *Guincho vs. Portugal*.

Pärast Berliini müüri langemist Konventsioonile alla kirjutanud riike puudutavat Kohtu praktikat uurides ilmneb seos menetluse pikkuse probleemistiku ja Ida-Euroopa poliitiliste ja majandussüsteemide muutumise vahel. Üleminek plaanimajanduselt turumajandusele tõi kaasa muutused kodanike suhtumises seadustesse ning muudatused menetluskorras, kohtunike koolituses, protsessiseaduste reformid ja kohtute vastutuse ümberjagamise, mis kõik omakorda põhjustas viivitusi.

Järgjärgult on paika loksunud sõltumatute kohtusüsteemide uued konstitutsioonilised põhimõtted ja võimude lahusus. Just need muutused tõi kaasa menetluste venimise, nagu ka Kohtu enda pretsedendiõigus, mis nõudis mitmelt riigilt tsiviil- ja kriminaalmenetluse reformimist.

Näiteid kohtupraktikast

Tšehhi Vabariik võttis kohtureformi ette pärast 2000. aastat. 11. oktoobri 2005. aasta otsuses kohtuasjas *Zouhar vs. Tšehhi Vabariik* (otsus ainult prantsuse keeles) möönis Kohus, et esimese astme kohus oli mitmel korral olnud sunnitud menetluse käigus asja riigi muudele asutustele edastama ning et riigi kohtusüsteem reorganiseeriti ajal, mil see kohtuasi menetluses oli.

30. oktoobri 1998. aasta *Podbielski* otsuses möönis Kohus sama probleemi olemasolu Poolas, kus kaebaja endiselt lõplikku kohtuotsust ootas. Kohus märkis, et „kaebaja hagi asjas lõpliku kohtuotsuse tegemise viibimine oli suures osas tingitud seadusemuudatustest, mis olid tingitud üleminekust riigi kontrollil rajanevalt majanduselt turumajandusele ja selle hagi lahendamise menetluse keerukusest, mis kõik takistasid kaebaja hagi kiiret lahendamist. Selles kontekstis tuleb Kohus meelde, et artikli 6 lõige 1 paneb Lepinguosalistele Riikidele kohustuse korraldada oma kohtusüsteemid selliselt, et nende kohtud saaksid täita kõiki neid nõudeid, sealhulgas kohustust lahendada asju mõistliku aja jooksul [...] Seetõttu tuleb viivitus menetluses lugeda põhiliselt riigivõimudest tingituks“ (otsuse punkt 38).

B. VIIVITUSED, MIS ON ÜHISED KÕIGILE MENETLUSLIIKIDELE

1. Viivitused menetluse algatamisel

-- Viivituste põhjus: kohtu tööpiirkondade probleemid

Kohtute ebaühtlane paiknemine riigis on sageli probleemiks, mis nähtub Kohtu otsustest, milles apelleeritakse ülemäärasele töökoormusele, mis tuleneb kohtute tööpiirkondade jaotusest, mis ei vasta demograafilistele ja majanduses toimunud muutustele.

Näiteid kohtupraktikast

Mõnede kohtute ülemäärasest töökoormusest tingitud probleeme kirjeldatakse üksikasjalikumalt 7. juuli 1989. aasta otsuses kohtuasjas *Union Alimentaria Sanders SA vs. Hispaania*: madalama astme kohtute töösse uppumine (Barcelona esimese astme kohtutel igapähe oli lahendada keskmiselt 1800 asja), Barcelona apellatsioonikohtusse sissetulevate asjade arv kasvas vahemikus 1981-1984 62%, ja nii edasi. Paljude konventsiooniosaliste riikide ajaloos on ühel või teisel etapil esinenud täpselt samad probleemid. Selles Hispaaniat puudutavas asjas leidis Kohus riigi võetud meetmetest hoolimata, et kahes kohtuinstantsis kokku 5 aastat ja 2 kuud väldanud menetlus oli liiga pikk.

Siseriiklikud reformid

Pärast seda, kui Kohus oli mitmel korral tuvastanud menetluse pikkusega seonduvaid rikkumisi, teatasid Itaalia võimud Ministrite Komiteele, et nad on olnud sunnitud reforme läbi viima. „1. veebruari 1989. aasta Aktiga nr 30 (jõustus samal aastal), mis puudutab esimese astme kohtuid (preture), jagati kohtute tööpiirkonnad ümber nii, et need ei piirdu enam konkreetse haldusüksusega. See Akt võimaldas kaotada umbes 273 seni madala töökoormusega töötanud esimese astme kohut ning kohtunikud ja abipersonal suure koormusega kohtutesse ümber suunata.“⁵⁷

Ungaris vähenes Ülemkohtu töökoormus märkimisväärselt pärast 2002. aasta kohtusüsteemi reformi. Sellega anti Ülemkohtu apellatsioonikohtu ülesanded üle viiele aastatel 2003 ja 2004 moodustatud apellatsioonikohtule.⁵⁸

-- Viivituste põhjus: kohtunike üleviimine, kohtunike vähesus

Viivitusi põhjustab asja läbi vaatava kohtuniku taandamine, tema asendamisega viivitamine või asendamata jätmine ja kohtunike ametissevõetamine.

See probleem seonduv sellega, kuidas kohtunikke ametisse värvatakse ja nende tööd korraldatakse.

Sama probleem on erinevatel aegadel olnud päevakorras erinevates riikides ning sageli esineb see kombinatsioonis muude kohtute toimimist mõjutavate raskustega, nt abipersonali puudus. Kohus on regulaarselt rõhutanud, et artikli 6 lõige 1 paneb lepinguosalistele riikidele kohustuse korraldada oma kohtusüsteemid selliselt, et nende kohtutel oleks võimalik täita kõiki selle sätte nõudeid, sealhulgas kohustust asju arutada mõistliku aja jooksul. Kui võetud meetmed ei ole olukorra parandamiseks piisavad, loeb Kohus vastutavaks riigivõime.

Kohtunike vähesus takistab mõnikord protseduuriliste meetmete võtmist, mis aitaksid viivitusi vältida. *Guincho* kohtuasjas ilmnes, et tollel ajal Portugalis kehtinud

⁵⁷ Kohtuasja *Zanghi vs. Itaalia* puudutav Resolutsioon ResDH (95) 82.

⁵⁸ *Timar ja teised vs. Ungari*, Ministrite Komitee 922. nõupidamise anoteeritud programm, aprill 2005, CM/Del/OJ/(2005) 922, kd I.

tsiviilmenetluse koodeksi artiklite 159 ja 167 alusel oli kohtunikul võimalus esitada määruse kättetoimetamise taotlus, misjärel kohtu kantseleil oli kaks päeva aega selle asjassepuutuvale kohtule edastamiseks ning too pidi omakorda tegema korralduse nimetatud määruse täitmiseks viie päeva jooksul (otsuse punkt 11). Selles kohtuasjas viidi detsembri algul määruse teinud kohtunik üle teise kohtusse, teda asendav kolleeg esitas uue taotluse 18. jaanuaril ja mitu korda pärast seda, kuid kättetoimetamine toimus alles 18. juunil, s.o kuus kuud hiljem.

Näiteid kohtupraktikast

Üks paljudest selletaolistest asjadest puudutas konkreetset koormist vaidlustavat tsiviilmenetlust⁵⁹, milles asja arutav kohtunik viidi üle ja kohtuasi jäi ootele, kuniks talle peaaegu seitse kuud hiljem asendaja määrati.

Viimase aja näidetena võiks tuua Belgia puudutavad kohtuasjad, eriti 24. aprilli 2003. aasta otsus kohtuasjas *Willekens vs. Belgia* ja 28. aprilli 2005. aasta otsus kohtuasjas *Dumont vs. Belgia*. Viimatinimetatud otsuses (ainult prantsuse keeles) leidis Kohus, et ainsaks viivituste põhjuseks Brüsseli esimese astme kohtutes oli personali nappus, mis tulenes probleemidest kohtunike leidmisel ja need omakorda olid tingitud seadusega sätestatud nõudest, et kohtunik peab valdama nii prantsuse kui hollandi keelt.

-- Viivituste põhjus: aeg, mille kohtunik kulutab kohtuväliste tegevustele

Mitmete Itaalia ja ka muude kohtuasjade pinnalt näib, et kohtunike tegelemine muude seaduses ette nähtud asjadega, nt kriminaalpreventsiooni komitee juhtimine, valimistel vaatlejaks olemine jne, lühendavad oluliselt aega, mida kohtunik saab pühendada istungitele ja otsuste kirjutamisele. Seega võib kohtunike arvu peegeldav statistika olla eksitav ja mitte näidata, kui palju aega kohtunik tegelikult õigusemõistmisele pühendab.

Näited kohtupraktikast

Capuano kohtuasjas tuvastati palju viivituste põhjuseid, ent Kohus märkis ära ka, et „istung lükati edasi 24. jaanuarile 1978, kuid munitsipaalvalimiste tõttu lükati veel kord edasi ja toimus alles 31. jaanuaril“.

Siseriiklikud reformid

Slovakkias seati 2003. aasta kohtuametnike seadusega, mis jõustus 1. jaanuaril 2004, sisse kohtu ülemametniku ametikoht, mis võimaldab halduspersonalil täita erinevaid ülesandeid, millesse ei ole tarvis kohtunikke kaasata.

-- Viivituste põhjus: esimeses astmes asjade süstemaatiline läbivaatamine kolleegiumides

⁵⁹ 27. veebruari 1992. aasta otsus kohtuasjas *Diana vs. Itaalia*: tuvastati rikkumine, sest suhteliselt keerulises asjas oli menetlus kahes kohtuastmes võtnud 11 aastat ja 11 kuud.

Mitme kohtuniku kasutamine, nn kollegiaalsuse põhimõte, koostoimes kohtunike kaardi ebaefektiivse rakendamisega võib samuti viivitusi tingida. Kui üks koosseisu liige puudub või pole kättesaadav või on üle viidud teise kohtusse, võidakse istungeid edasi lükata. Kohtu pretsedendiõigusest leiame sellekohaseid näiteid nii tsiviil- kui kriminaalkohtutes. Kuigi kollegiaalset asjade lahendamist peetakse erapooletuse ja õigusemõistmise kõrge kvaliteedi garantiiks, tähendab selle rakendamine ka vähemtähtsates asjades ja väikeste nõuete lahendamisel suure hulga kohtunike rakendamist.

Näiteid kohtupraktikast tsiviilasjades

28. juuni 2001. aasta otsus kohtuasjas *Bento da Mota vs. Portugal* on heaks näiteks. Selles vähetähtsas tsiviilvastutuse asjas lükati kaks kohtuistungit edasi madalama astme kohtu kohtuniku puudumise tõttu. Muudel põhjustel esines ka muid viivitusi ja lõpuks läks 3 aastat kaotsi enne kui ekspert oma aruande esitas.

Kollegiaalsuse põhimõtet on peetud viivituste põhjuseks Itaalias.

Siseriiklikud reformid

Itaalias viidi 1995. aastal läbi reform, millega loodi rahukohtunike kohad ja 1999. aasta reformiga nähti ette ühe kohtunikuga kohtud. Ühe kohtunikuga esimese astme kohtute pädevust laiendati oluliselt. Prantsusmaal loodi 2002. aastal *juges de proximité* instants, need on tsiviilühiskonnast pärit kohtunikud väikeste nõuete lahendamiseks.⁶⁰

Näiteid kohtupraktikast kriminaalasjades

See puudutab nende riikide kriminaalkohtuid, kus kutseline kohtunik arutab kohtuasju koos kahe mitteprofessionaalse kohtunikuga.⁶¹

Siseriiklikud reformid

Väikeste nõuete lahendamiseks on paljudes riikides ette nähtud, et kriminaalasja lahendab üks kohtunik. Varem kehtis see Prantsusmaal esimese astme kohtutes väikeste õigusrikkumiste korral, 8. veebruari 1995. aasta seadusega nr 95-125 anti see võimalus kriminaalkohtutele mõnede õigusrikkumiste osas, nt liikluseeskirja rikkumised.⁶²

-- Viivituste põhjus: asjade kuhjumine

Kohtuasjade kuhjumine iseenesest ei ole taunimisväärne, kui see kuhjumine on ajutine. Kui see esineb püsivalt, loeb Kohus tõenäoliselt vastutavaks siseriiklikke võime, kes peaksid astuma vajalikke samme olukorra lahendamiseks. Näiteks eespool viidatud

⁶⁰ *Loi d'orientation et de programmation pour la justice du 9 septembre 2002.*

⁶¹ 26. juuli 2001. aasta otsus kohtuasjas *Ilijkov vs. Bulgaaria*.

⁶² Vt ka Senaator François Zocchetto koostatud Prantsuse Senati 12. oktoobri 2005. aasta Inforaport nr 17 kiirendatud kriminaalmenetluse kohta, lk 43 (<http://www.senat.fr>).

Guincho kohtuasjas pidas Kohus valitsuse meetmeid kohtuasjade arvu ettearvatava kasvuga toimetulekus liiga vähesteks ja liiga hilisteks.

Inimõiguste Kohtu reformiettepanek

Kohtuasjade kuhjumisega seoses tõusetub küsimus, kuidas kohtusse tulevate asjade suureneva hulga toime tulla ja kuidas vanu ja uusi kohtuasju tähtsuse järjekorda seada.

Kohus andis eespool viidatud *Union Alimentaria Sanders SA* kohtuasjas selle kohta mõned juhtnöörid: „*Sellistes tingimustes on legitiimne ajutise abinõuna panna paika, mis järjekorras asju nende pakilisusest ja tähtsusest lähtudes lahendatakse. Samas kohtuasja kiireloomulisus asja jooksul suureneb; järelkult, kui kriitiline olukord püsib, on selline abinõu ebapiisav ning riik peab artikli 6 lõike 1 nõuete täitmiseks võtma teisi ja tõhusamaid meetmeid*“.

-- Viivituste põhjus: kohtuasutuste täielik tegevusetus

Kui siseriiklikud võimud ei suuda ammendavat selgitust anda,⁶³ tuvastab Kohus alati vastuvõetamatuks tegevusetuse, mis esineb selles, et teatud aja jooksul ei võeta mingeid protseduurilisi meetmeid. Ühes Portugali puudutavas kohtuasjas (ainult prantsuse keeles) ei olnud Kohtul võimalik aktsepteerida lepituskatse ja ettevalmistava otsuse vahele jäänud 4 aastat ja 11 kuud väldanud täieliku tegevusetuse perioodi.⁶⁴

Näiteid kohtupraktikast

Kohtuasjas *Piron vs. Prantsusmaa*,⁶⁵ mis puudutas maapiirkonna maakorraldust, milles kaebajad vaidlustasid kruntide jaotuse, ilmneseid arvukad tegevusetuse perioodid. Need esinesid departemangu maakorralduse komisjonis, kes tegi oma otsuse 6,5 aastat pärast halduskohtu otsust, aga ka halduskohtutes endis, eeskätt *Conseil d'Etat*'s, kes tegi oma otsuse 4 aastat pärast seda, kui asi temani jõudis.

Ühes Kreekat puudutavas kriminaalasjas,⁶⁶ millele apellatsioonistmes kulus 8 aastat, täheldas Kohus mitmeid riigiasutustest tingitud tegevusetuse perioode. „*Kohus märgib, et Salonika Kriminaalasjade Apellatsioonikohtu menetluses oli mitmeid tegevusetuse perioode. Pärast seda, kui kaebaja 18. veebruaril 1988 apellatsioonkaebuse esitas, jäi asi rohkem kui üheks aastaks ja 7 kuuks ootele, enne kui selles asjas 6. oktoobriks 1989 esimene istung määrati. Lisaks, pärast 6. oktoobrit 1989 tõsteti kohtuasja neljal korral järjekorras ümber: 19. aprillil 1991, 8. veebruaril 1993, 5. detsembril 1994 ja 12. veebruaril 1996.*“

⁶³ Nt vajadus ära oodata vastus mõnele rahvusvahelisele kohtule edastatud taotlusele.

⁶⁴ 21. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas *Rego Chaves Fernandes vs. Portugal*. Vt ka 23. märtsi 2000. aasta otsus kohtuasjas *Condé vs. Portugal*.

⁶⁵ 14. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas *Piron vs. Prantsusmaa* (otsus ainult prantsuse keeles).

⁶⁶ 23. septembri 1998. aasta otsus kohtuasjas *Portington vs. Kreeka*.

Otsuses kohtuasjas *Lavents vs. Lāti* (otsus ainult prantsuse keeles) kritiseeris Kohus 10 aasta ja 28 päeva pikkust perioodi ühe kohtukoosseisu taandamisest kuni asja uuesti läbivaatamise algatamiseni uue koosseisu poolt.

19. veebruari 1991. aasta otsuses *Santilli* kohtuasjas leidis Kohus, et peaaegu 6 aastat ja 9 kuud kestnud menetlus rikkus artikli 6 lõiget 1 ja kritiseeris madalama astme kohut, kes „lasi mööduda liiga pikki perioode ja peaaegu kahe aasta vältel (23. juuni 1982-20. juuni 1984) ei teinud üldse mitte midagi.“

Kohtuasjas *Delic vs. Horvaatia*⁶⁷ ilmnevad seda liiki häired mitmes kaebajate algatatud tsiviilasjas erinevate kostjate suhtes. Kohus tõstab esile tegevusetuse perioodid igal juhtumil: 2 aastat ja 10 kuud, 2,5 aastat, üle ühe aasta, ning 1 aasta ja kuus kuud.

-- Viivituste põhjus: kohtu tegevusetus ja tõendamisreeglid

Tegevusetus, olgu absoluutne või suhteline (nt kui istungite vahel on liiga pikad perioodid) mõjutab sageli tõendite esitamise vajadust. Pooltel võib olla tarvis oma kohtuasja edendamiseks pidevalt faktilist või finantsinformatsiooni värskendada.

Näiteid kohtupraktikast

21. juuni 2005. aasta otsus kohtuasjas *Kubiznakova vs. Tšehhi Vabariik* (ainult prantsuse keeles) on selle ilmekaks näiteks. Asi puudutas vanemlike õiguste teostamist enne lahutust ning menetluse aeglane kulg tähendas, et pooled olid sunnitud korduvalt uuendama oma sissetulekuid puudutavaid andmeid, mida vastaspool omakorda vaidlustas.

-- Viivituste põhjus: menetlusreeglite süsteemsed puudused

Mõnikord on Kohus viivituste põhjusena välja toonud siseriiklike õigusaktidega seonduvad probleemid ja viidanud vajadusele suuremate reformide järele. Olukord on iseloomulik teatud Ida-Euroopa riikidele nagu Poola, Sloveenia, Horvaatia, Ukraina, Ungari ja Bulgaaria, kus menetlusnormid võimaldasid ühe ja sama asja lõputut uuesti läbivaatamist. 25. novembri 2003. aasta otsuses kohtuasjas *Wierciszewska vs. Poola* tõstab Kohus taolisi häireid esile järgmiselt: „Viivituse põhjustas eeskätt asja uuesti läbivaatamine. Kuigi Kohus ei ole pädev analüüsima siseriikliku kohtupraktika kvaliteeti, leiab ta, et kuna asja uuesti läbivaatamise määrase tegemine on tavaliselt võimalik madalama astme tehtud kohtuvigade tõttu, paljastavad ühe menetluse raames tehtud korduvad uuesti läbivaatamise määrsed sügavaid puudusi kohtusüsteemis“.⁶⁸

Näiteid kohtupraktikast

⁶⁷ 27. juuni 2002. aasta otsus.

⁶⁸ Vt ka 6. septembri 2005. aasta otsus kohtuasjas *Pavlyulynets vs. Ukraina*, 15. juuni 2006. aasta otsus kohtuasjas *Carstea & Grecu vs. Rumeenia*, ja 6. aprilli 2006. aasta otsus kohtuasjas *Frelic vs. Sloveenia* (otsuse punkt 46).

26. juuli 2001. aasta otsus kohtuasjas *Horvat vs. Horvaatia*, või kohtuasi *Preloznik ja teised vs. Slovakkia Vabariik*.

Siseriiklikud reformid

Nimetatud probleemi lahendamiseks riikide võetud meetmeid kirjeldatakse dokumendis „Loetelu üldise iseloomuga meetmetest, mida on võetud Euroopa Inimõiguste Konventsiooni uute rikkumiste vältimiseks. Meetmed, millest teavitati Ministrite Komiteed Konventsiooni tingimuste kohaselt läbi viidud kohtuotsuste ja vastuvõetavuse otsuste täitmise kontrolli käigus (endised artiklid 32, 54 ja 46)“, uuendatud 2006. aasta mais.⁶⁹

Nõnda seondus Horvaatia 2003. aasta tsiviilmenetluse reform eeskätt just selle probleemiga.⁷⁰

-- Viivituste põhjus: halduskohtute ja tavakohtute olemasolust tingitud raskused

Nimetatud erinevad kohtusüsteemid on olemas paljudes riikides, nt Kreeka, Prantsusmaa, Belgia ja Austria, ja moodustavad õigusemõistmise süsteemi lahutamatu osa.

Mõnikord võib see viivitusi põhjustada. Kui menetlus käib üheaegselt mõlemas süsteemis, ei pruugi kaebaja olla kindel, kumb on pädev kohus, või võib esineda menetluse peatamisi.

Näiteid kohtupraktikast

Kohtuasi *Nouhaud vs. Prantsusmaa* (otsus ainult prantsuse keeles) on ilmekaks näiteks probleemidest, mida selline kohtukorraldus võib tekitada seoses psühhiaatrilisele sundravile määramisega, mis on nii halduskohtu (vastava korralduse seaduslikkus) kui ka tavakohtu (kinnipidamiskäsu vajalikkus) pädevuses. See pädevuste kattuvus tõi kaasa menetluse peatamise üldpädevusega kohtus kuni halduskohtu otsuse tegemiseni, kusjuures menetlus ainuüksi *Conseil d'Etat*'s kestis 3,5 aastat, s.o perioodi, mida Kohus pidas ülemäära pikaks.

Obermeier'i kohtuasjas⁷¹ oli viivituse peamiseks põhjuseks puudega isikute töölt vabastamise asjas halduskohtu menetluse ja tavakohtu menetluse vastastoime.

2. Menetluse alguses ja selle ajal esinevad viivitused

-- Viivituste põhjus: õigusabi andmine või selle andmisest keeldumine hilises faasis

⁶⁹ Kättesaadav Inimõiguste Kohtu veebilehel <http://www.echr.coe.int/echr>.

⁷⁰ Vt A. Uzelac'i uuringut „Accelerating civil proceedings in Croatia – a history of attempts to improve the efficiency of civil litigation“ kogumikus C. H Van Rhee, „The law's delay: essays in undue delay in civil litigation“, Intersentia, 2004 (vt allmärkus 3).

⁷¹ 28. juuni 2005. aasta otsus kohtuasjas *Obermeier vs. Austria*.

Kaitseõiguste tagamise nimel lükkab õigusabi taotlus, millest sõltub advokaadi määramine ja mõnikord ka see, kas kaebaja asja edasi ajab, kohtuistungi määramist edasi.

Näiteid kohtupraktikast

9. aprilli 2002. aasta otsuses kohtuasjas *Mangulade Pinto vs. Prantsusmaa* kritiseeris Kohus menetluse pikkusega seoses seitsme kuu pikkust perioodi alates 17. aprillist 1997, mil kaebaja esitas õigusabitaotluse kassatsioonkaebuse koostamiseks, kuni 26. novembrini 1997, mil õigusabiosakond keeldus taotlust rahuldamast.

-- Viivituste põhjus: tõrked poolte, tunnistajate või kostjate kohtusse kutsumisel, ebaseaduslikud kohtukutsed

Enamasti seondub see probleem kohtu kantseleiga, kui sellel on kohtukutsete väljastamise monopol, aga ka halvasti koostatud menetlusreeglitega.

Näiteid kohtupraktikast

8. juuli 2004. aasta otsuses kohtuasjas *Djangozov vs. Bulgaaria* märkis Kohus, et kaks istungit lükati edasi seetõttu, et kostjatele ei olnud nõuetekohaseid kohtukutseid saadetud (punkt 39).

Volf'i kohtuasjas⁷² nõustus Kohus kaebaja seisukohaga, et kohus ei olnud täitnud oma kohustust tagada tunnistajate kohaleilmumine, mille tõttu tuli istungeid korduvalt edasi lükata.

Siseriiklikud reformid

Horvaatias muudeti 2003. aasta tsiviilmenetluse reformiga kohtukutsete saatmise reegleid, et vältida viivitusi (14. juuli 2003. aasta seaduse artiklid 66-79).⁷³

Eesmärgiga parandada kohtukutsete kättetoimetamist kasutatakse Rootsis erafirmasid, kellele makstakse teenuse eest vaid kohtukutsete eduka kättetoimetamise korral.⁷⁴

-- Viivituste põhjus: ettekandja kohtuniku nimetamiseks kuluv aeg

Seda liiki viivitus on eriti tõsine siis, kui asja arutab järjestikku mitu kohut ja kui ettekandja kohtuniku määramine igas astmes lisaviivitusi põhjustab.

Näiteid kohtupraktikast

⁷² 6. septembri 2005. aasta otsus kohtuasjas *Volf vs. Tšehhi Vabariik*.

⁷³ Resolutsioon ResDH (2005) 60 Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste kohta *Horvat*'i kohtuasjas ja veel 9 kohtuasjas Horvaatia vastu.

⁷⁴ Töökonna raport "Ajahaldus kohtusüsteemides: Põhja-Euroopa uuring", CEPEJ (2006) 14.

29. aprilli 2003. aasta otsus kohtuasjas *Marital Lemoine vs. Prantsusmaa* seondus ühisomandivaidlusega, mis neljas kohtinstantsi kestis 7 aastat ja 8 kuud; kohtute tegevusega seoses leidsid Inimõiguste Kohtu kohtunikud vaid ühe perioodi, mida nad pidasid põhjendamatuks ja mille eest olid vastutavad siseriiklikud asutused, nimelt 8 kuud, mis Ülemkohtul kulus ettekandja-kohtuniku nimetamiseks, loeti liiga pikaks.

-- Viivituste põhjus: oluliste rakendusaktide hiline jõustumine

Kohus on kritiseerinud niisuguseid viivitusi, mis võivad menetluse pooli tõsiselt kahjustada. Soovitav oleks panna haldusasutustele kohustus anda seaduste täitmiseks vajalikud rakendusaktid „mõistliku aja“ jooksul.⁷⁵

Näiteid kohtupraktikast

26. aprilli 1994. aasta otsuses kohtuasjas *Vallée vs. Prantsusmaa*, kus HI-viirusega nakatunud kaebajate tervislikku seisundit arvestades oleks tulnud tegutseda erilise hoolsusega, läks pärast 31. detsembri 1991. aasta seaduse, millega nähti ette kompensatsioon vereülekandega nakatunutele, vastuvõtmist aega 1,5 aastat, enne kui 12. juulil 1993 anti selle seaduse rakendusdekreet.

-- Viivituste põhjus: madalama astme kohus edastab kohtuasja toimiku apellatsioonikohtule hilinemisega

See probleem viitab häiretele kohtu kantseleide töös ja toimikute edastamise protseduuris.

Näiteid kohtupraktikast

Tsiviilõiguse vallast on ilmekaks näiteks otsus kohtuasjas *Martins Moreira vs. Portugal*: „pärast seda, kui kaebaja 13. oktoobril 1982 apellatsioonkaebuse esitas, ootas Evora kohtu kantselei 23. juunini 1983, enne kui kohtuasja toimiku apellatsioonikohtu kantseleisse edastas. Vahepealsel ajal kantselei lihtsalt kontrollis üle, kas erinevad kohtudokumendid on toimikus olemas ja koostas esimese astme menetluskulude teatise“.

Niisugused viivitused võivad mõjutada ka kriminaalmenetlust ja õigusküsimustes edasi kaebamist, nagu nähtub 26. mai 1993. aasta otsusest kohtuasjas *Bunkate vs. Madalmaad*, milles Kohus suhtus kriitiliselt sellesse, et kohtuasja toimik jõudis Ülemkohtusse viisteist kuud pärast seda, kui kaebaja oli esitanud apellatsioonkaebuse õigusküsimustes (otsuse punkt 22).

-- Viivituse põhjus: muude menetluses osalejate käitumine

⁷⁵ Prantsusmaal võib halduskohus määrata trahvi täitevasutusele, kes ettenähtud rakendusakte ei anna, ent selliseid sunnitrahve määratakse ainult juhtudel, kui rakendusaktide andmisega on juba hiljaks jäänud (28. juuli 2000. aasta *Conseil d'Etat* otsus kohtuasjas *Association France. Nature Environnement*).

-- **advokaadid:** advokaatide streik võib põhjustada viivitusi kohtuistungite kalendri kindlaksmääramisel, nagu juhtus kohtuasjas *Calvelli vs. Itaalia* (17. jaanuari 2002. aasta otsus)⁷⁶; riik peab piirama selliste streikide mõju kohtute tegevusele. Viivitusi põhjustab ka advokaatide ebapiisav hoolsus poolte esindamisel, nagu näiteks kohtuasjas *Intiba vs. Türgi*, milles 24. mail 2005. tehtud otsuses Kohus märkis, et kaebaja ja tema esindajad olid suures osas menetluse venimise põhjustajad (peaaegu aasta pikkune viivitus tuleb nende arvele kirjutada). Mõnikord kannab osa vastustusest viivituse eest kaebaja ise, kes üksteise järel mitu advokaati taandab: 28. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas *Klamecki vs. Poola*.

-- **notarid:**⁷⁷ Selles asjas määras Pariisi departemangudevaheline Notarite Koda uue notari alles 3. oktoobril 1996, s.o peaaegu 5 aastat pärast 17. detsembri 1991. aasta otsust. „Mis puutub sellesse, et sellel notaril puudus täiesti igasugune hoolsus, siis seda rõhutasid eriti pankrotihaldurid,“ rõhutas Inimõiguste Kohus (otsuse punktid 41 ja 42).

-- **mitteametlikud avalik-õiguslikud asutused:** omavalitsused (kohaliku omavalitsuse volikogu - 8. juuli 1987. aasta otsuses kohtuasjas *H. vs. Ühendkuningriik*), või muud avalikud organisatsioonid, nagu omavalitsuse sotsiaalteenistus (Helsingi Sotsiaalamet)⁷⁸ kannavad riigi vastutust, kui nad ei toimi piisava hoolsusega juhtudel, kui soovitakse, et nad arvamust avaldaksid või muul moel menetlusse sekkuksid.

Näiteid kohtupraktikast

23. septembri 1987. aasta otsus kohtuasjas *Robins vs. Ühendkuningriik*, kus kõne all oli sotsiaalkindlustusorganite käitumine: „Kohus tuletab lisaks meelde, et kui kohtud küsivad teistelt asutustelt arvamust, siis lasub kohtul vastutus selle eest, et nood tähtaegadest kinni peaksid“.

-- Viivituste põhjus: seadusandluse reform menetluse toimumise ajal

Tsiviil- või kriminaalmenetluse reform ajal, mil kohtuasja arutamine juba käib, võib tingida asja üleviimise mõnda teise kohtusse; toimikute ja menetlusedokumentide kohaletoimetamine, uute kohtunike määramine, kes peavad end asjaga kurssi viima, - see kõik võtab aega.

Näiteid kohtupraktikast

30. septembri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Krastanov vs. Bulgaaria* on selles plaanis heaks näiteks. Kuna Tsiviilmenetluse koodeksi muutmise järel ei olnud Kõrgemal Kassatsioonikohtul enam selles asjas pädevust, edastas see kohus kaebused värskelt moodustatud apellatsioonikohtule. 28. oktoobril 1997 esitati asi Kõrgemale Kassatsioonikohtule, uus Tsiviilmenetluse koodeks jõustus 1. aprillil 1998 ning seejärel saadeti kaebused uutesse apellatsioonikohtutesse, kus menetlus jätkus 9. juulil 1998 ja

⁷⁶ Vt ka 22. oktoobri 1997. aasta otsus kohtuasjas *Papageorgiou vs. Kreeka* (7 kuud kestnud streik).

⁷⁷ 23. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas *Dumas vs. Prantsusmaa*.

⁷⁸ 27. juuni 2000. aasta otsus kohtuasjas *Nuutinen vs. Soome*, punktid 114 ja 118.

istungid toimusid vahemikus 1998. aasta oktoober kuni 1999. aasta aprill ning apellatsioonikohus tegi otsuse 5. mail 1999, s.t üks aasta ja 7 kuud pärast seda, kui asi Kassatsioonikohtusse anti.

Ühes Itaaliat puudutavas kohtuasjas⁷⁹ muudeti töövaidluste menetluskorda ajal, mil see konkreetne asi juba arutusel oli. Sellega anti esimese astme pädevus apellatsioonikohtutele, ent juba pooleli olevaid asju see ei puudutanud. Uue regulatsiooni tõttu venis menetlus asja uuriva kohtuniku juures peaaegu nelja aasta pikkuseks.

-- Viivituste põhjus: tsiviil- ja kriminaalmenetluse sätted, mis võimaldavad menetlust takistada või venitada ilma, et selle vastu midagi ette võtta saaks

Pooltel on osutunud võimalikuks kasutada tsiviil- või kriminaalmenetluse teatud sätteid selleks, et menetlust venitada; näiteks Itaalias varem kehtinud süsteemis peatati menetlus automaatselt, kui pool vaidlustas tsiviilkohtu pädevuse, ning kriminaalasja pooltel võimaldas see süsteem ilma ajalisi piiranguid seadmata kogu menetluse vältel uusi tõendeid esitada.

Siseriiklikud reformid

Pärast justiitsministri 2004. aasta raportit⁸⁰ võeti Prantsusmaal 28. detsembril 2005 vastu tsiviilmenetlust, teatud täitemenetlusi ja nimevahetust reguleeriv dekreet nr 2055-1078,⁸¹ mille artiklis 23 nähti ette, et kohtunik lepib advokaatide ja pooltega kokku „kindla ajakava“ ning et „ajakavas näidatakse ära poolte esitatavate kohtudokumentide oletatav arv ning esitamise kuupäevad ja viimane tähtaeg, istungite kuupäevad ning - ilma et see mõjutaks artikli 450 esimest ja teist punkti - ka otsuse kuulutamise kuupäev. [...] Ajakavas ettenähtud tähtaegu tohib pikendada üksnes väga olulistel ja mõjuvatel põhjustel“.

Professor Fricero on rõhutanud, et „ajakava kindlaksmääramisest tihedas koostöös menetlusosalistega saab kohtuasja mõistliku aja tagatis“.⁸²

-- Viivituste põhjus: eksperttunnistajatega seonduvad probleemid

Ühe või mitme eksperttunnistaja kaasamisega seonduvad probleemid on väga levinud nii tsiviil- kui ka kriminaal- ja haldusmenetluses ning seonduvad erinevate olukordadega:

-- Viivituste põhjus: kohtu inertsusest tingitud viivitused ekspertide määramisel

Kuigi Taanis on pooltel õigus taotleda ekspertide määramist, ei kohusta Õigusemõistmise seadus kohtuid seda tegema. Eespool viidatud kohtuasjas *A. ja teised vs. Taani* kritiseeris

⁷⁹ 24. mai 1991. aasta otsus kohtuasjas *Vocaturio vs. Itaalia*.

⁸⁰ Jean-Claude Magendie' raport „Célérité et qualité de la justice; la gestion de temps dans le procès“, La Documentation française, lk 205.

⁸¹ Vt 29. detsembri 2005. aasta Ametlik Teataja.

⁸² “Procédure civile chronique“, Nathalie Fricero, Rierre Julien, ajakirjas Dalloz, nr 8, lk 546.

Kohus ühte Taani kohut, et see oli lasknud pooltel peaaegu kaks aastat ilma sekkumata vaielda selle üle, keda eksperdiks määrata ja mis küsimusi tolele esitada (otsuse punkt 80).

-- Viivituste põhjus: eksperdid, kes oma ülesannet ei täida

Sellised olukorrad tekitavad probleeme ja viivitusi ja tingivad vajaduse küsida veel kellegi arvamust. Kohus on järjekindlalt rõhutanud, et kuigi eksperdid on oma arvamuse koostamisel täiesti autonoomsed, alluvad nad siiski kohtu järelevalvele, mis peab tagama, et ekspert esitaks nõuetekohase arvamuse.

Näiteid kohtupraktikast

10. juuli 2001. aasta otsuses kohtuasjas *Versini vs. Prantsusmaa* (ainult prantsuse keeles) leidis Kohus, et ekspert oli läinud kaugemale oma lähteülesandest, milleks oli lihtsalt kahju hindamine. Seetõttu taotles kaebaja teise eksperdi arvamust, mis menetlust venitas.

-- Viivituste põhjus: kohtu poolt eksperdile antud tähtaegade ülemäärane pikendamine

Euroopa Inimõiguste Kohus ei väsi kordamast, et kohtunik peab hoolitsema selle eest, et eksperdid neile määratud tähtaegadest kinni peaksid.

Näiteid kohtupraktikast

18. detsembri 2003. aasta otsuses kohtuasjas *Pena vs. Portugal* (ainult prantsuse keeles) rõhutas Kohus, et eksperdi arvamuse koostamine on osa kohtu järelevalve all toimuvast kohtumenetlusest ning kohus vastutab kohtuasja kiire menetlemise eest. See puudutas juhtumit, mil ühelt riigi teadusuuringute laborilt nõuti arvamust 60 päeva jooksul, s.o 19. novembriks 1996, kuid labor esitas selle alles 15. mail 2000, pärast seda, kui tsiviilkohus oli tähtaega korduvalt pikendanud.⁸³

Ühes Kreekat puudutavas kohtuasjas tegi apellatsioonikohus määruse eksperdi arvamuse küsimise kohta, ent nimetas eksperdi alles 16. septembril 1994. Pärast 21. märtsi 1995. aasta kohtuistungit otsustas kohus asja uuesti üle vaadata ja eksperdi täpsemateks selgitusteks välja kutsuda, kusjuures istung toimus alles 8. aprillil 1997. Otsus tehti 28. juulil 1997 ja kuulutati alles 22. mail 1998.⁸⁴

Servituuti puudutav *Capuano* kohtuasi on samuti heaks näiteks probleemide kohta, mis ekspertidega seoses tõusetuda võivad. 14. märtsil 1978 määras kohus enda nimetatud eksperdile 60-päevase tähtaja oma arvamuse esitamiseks, mis pärast arvukaid tähtaegade pikendamisi jõudis kohtusse alles 5. juulil 1979, misjärel üks pooltest viivitamatult taotles, et arvamuse esitaks eraekspert.

⁸³ Vt ka 11. jaanuari 2005. aasta otsus kohtuasjas *Molin Insaat vs. Türgi*.

⁸⁴ 17. jaanuari 2002. aasta otsus kohtuasjas *Tsirikakis vs. Kreeka*.

-- Viivituste põhjus: ekspert jääb hoolsuse puudumise eest karistamata

Lisaks kritiseerib Kohus kohtunike passiivsust. Kohus rõhutab, et „ekspertidid töötavad kohtumenetluse raames, mida kontrollib kohtunik, kes vastutab ajakava kindlaksmääramise ja kiire kohtumenetluse eest“.⁸⁵

Näiteid kohtupraktikast

Väljavõte 26. septembri 1996. aasta otsusest kohtuasjas *Zappa vs. Itaalia* (23 aastat menetlust lihtsas ja ikka veel pooleli olevas lepingulise vastutuse ja kohtuotsuse täitmise asjas) näitlikustab, kui arvukalt on menetluse pikkust puudutavate kohtuasjade puhul edasilükkamisi: „27. märtsil 1985, pärast istungi edasilükkamist kohtu initsiatiivil, määras kohtunik eksperdi, kes vannutati ametisse 25. septembril 1985. Istungid, mis olid planeeritud 25. veebruariks ja 25. juuniks 1986, tuli edasi lükata, kuna ekspert ei olnud talle määratud 60-päevase tähtaja jooksul arvamust esitanud. 26. novembriks 1986 määratud istung ei saanud toimuda, kuna kohtunik oli üle viidud“. Kohus ütles siis, et „ekspert töötab kohtumenetluse raames, mida juhib kohtunik, kes kannab vastutust kohtuprotsessi ettevalmistamise ja kiire läbiviimise eest“.

Ühes teises otsuse ütles Kohus siseriikliku kohtu initsiatiivipuudusega seoses järgmist: „Kohus juhib tähelepanu sellele, et asja istungiks ettevalmistava kohtuniku poolt eksperdile saadetud kaks meeldetuletust, millest esimene tehti pealegi alles viis kuud pärast 4. juulil 1980 määratud ühe kuu pikkuse tähtaja möödumist. [...] ei omanud soovitud mõju ning seetõttu oleks tulnud ekspert välja vahetada“ (26. septembri 1996. aasta otsus kohtuasjas *Di Pede vs. Itaalia* (tsiviilmenetlus)).

Kohus häbimärgistas ühe siseriikliku kohtu käitumist juhtumil, mil hageja edukalt uusi eksperdi arvamusi taotles. Kohus rõhutas, et „siseriiklik kohus ei pidanud määrama lisaeksperti arvamust iga kord kui hageja seda taotles; kohus ise on pädev otsustama, kuidas menetlust läbi viia ja eriti seda, missuguseid tõendeid koguda“ (otsuse punkt 30).⁸⁶ Kohtu hinnangul sai 20. novembrist 2001 kuni 7. maini 2003 toimunud viivitus teoks kaebaja enda ja kohtu ühisel vastutusel.

-- Viivituste põhjus: meditsiinilisi raporteid (kriminaalmenetluses) on raske saada

Need on juhtumid, mil kohtumeditiiniuasutused, kes tavaliselt menetluse käigus meditsiinilist läbivaatust teostavad, ei suuda ettenähtud tähtajaks eksperti saata (26. oktoobri 1988. aasta otsus kohtuasjas *Martins Moreira vs. Portugal*).

Siseriiklikud reformid

Kohtumeditiiniuasutusi reformiti selliselt, et neist saaksid tõhusat õigusemõistmist abistavad asutused. 30. aprilli 1983. aasta dekreetseaduse nr 169/83 ning ministri 16. aprilli 1987. aasta dekreeidi nr 316/87 vastuvõtmise järel on neil olemas vajalik inim-

⁸⁵ 26. septembri 1996. aasta otsus kohtuasjas *Zappia vs. Itaalia*, punkt 25.

⁸⁶ 13. aprilli 2006. aasta otsus kohtuasjas *Sundov vs. Horvaatia*.

ja materiaalne ressurss. Lisaks reformiti 29. detsembri 1987. aasta dekreetseadusega nr 387-C/87 institutsioonidega korraldust selliselt, et nad saaksid kiiremini neile esitatud taotlustele vastata.⁸⁷

-- Viivituste põhjus: kohtuistungite korduv edasilükkamine kohtu enda initsiatiivil või poolte taotlusel ning ülemäära pikad vahed istungite vahel

Sellised viivitused näitavad tsiviilkohtute võimetust protsessi kontrollida.

Näiteid kohtupraktikast

Baraona kohtuasjas⁸⁸ ütles Kohus, et ka siis, kui siseriiklik õigus võimaldab ministril ajapikendust taotleda, võib ikkagi riik sellest tuleneva viivituse eest vastutavaks jääda.

21. märtsi 2002. aasta otsuses kohtuasjas *Vaz Da Silva Girao vs. Portugal* (ainult prantsuse keeles, punkt 12) tuvastas kohus istungite edasilükkamise ilma uut kuupäeva määramata.

26. oktoobri 1988. aasta otsuses kohtuasjas *Martins Moreira vs. Portugal* märkis Kohus, et kuigi Portugali Tsiviilmenetluse koodeksi artikkel 264 pani pooltele vastutuse näidata initsiatiivi menetluse kiiremaks läbiviimiseks, nõudis artikkel 266, et kohus astuks vajalikke samme, et kõrvaldada takistused asja kiire menetlemise teelt. Kohus juhtis tähelepanu ka Liikluseeskirja artiklile 68, mis nägi ette asja läbivaatamise lihtmenetluse korras, mis omakorda tähendas tähtaegade lühenemist.

Ühes kaebaja ja tervisekindlustusameti vahelises vaidluses kritiseeris Kohus apellatsioonikohut, et see asja varem läbi ei vaadanud: „*Rouen'i Apellatsioonikohus lükkas asja arutamise teisele istungile, mis toimus peaaegu 11 kuud hiljem [...] kusjuures edasilükkamise võimalikest põhjustest hoolimata ei õigustanud ükski toimikus leiduv tõend sellist viivitust.*“⁸⁹

8. veebruari 1996. aasta otsuses kohtuasjas *A. ja teised vs. Taani* ütles Kohus, et „*kaebajad aitasid menetluse venimisele omalt poolt suuresti kaasa. Kohus võtab arvesse ka tõsiasja, et kõnealune menetlus ei olnud uuriv menetlus, vaid allus põhimõttele, et pooled peavad edu nimel ise initsiatiivi näitama.*“ Samas kritiseeris Kohus ülemkohut, kus asi oli juba peaaegu 2 aastat arutusel olnud, et too rahuldas poolte arvukad edasilükkamistaotlused „*peaaegu üldse mitte kasutades oma õigust nõuda, et pooled oma nõudeid täpsustaksid, argumente selgitaksid, asjakohaseid tõendeid esitaksid või otsustaksid, kes tuleks eksperdiks määrata*“ (otsuse punkt 80). Ometi peab Taanis just kohus otsustama, millal lõpetada eelmenetluse suuline või kirjalik faas, mille eesmärgiks on välja selgitada faktid ja õigusküsimused, tagada asja ettevalmistamine parimal

⁸⁷ Allikas: Loend üldmeetmetest, mida on võetud Euroopa Inimõiguste Konventsiooni uute rikkumiste vältimiseks. Ülevaade meetmetest, millest teavitati Ministrite Komiteed Konventsiooni alusel kohtuotsuste ja vastuvõetavuse otsuste täimise kontrolli käigus (uuendatud 2006. aasta mais, lk 155).

⁸⁸ 8. juuli 1987. aasta otsus kohtuasjas *Barona vs. Portugal*.

⁸⁹ 17. detsembri 1996. aasta otsus kohtuasjas *Duclos vs. Prantsusmaa*.

võimalikul moel ja määratleda vaidluse põhisisu. Kui asja ettevalmistamine on lõpule viidud, tohivad pooled esitada uusi argumente ja tõendeid ainult siis, kui see on kooskõlas kindlate kitsendavate tingimustega.

Ühes hiljutises kohtuasjas väljendas Kohus kahetsust, et „linnakohtus jäi esimese ja teise istungi vahele rohkem kui kaks aastat.“⁹⁰

Istungite edasilükkamist luges Kohus veelgi kahjulikumaks ühes asjas, kus kohus viimaks, kolm aastat hiljem, aktsepteeris üht menetluslikku vastuväidet, tühistades seega kõik eelnenud menetluses astunud sammud (4. detsembri 2003. aasta otsus kohtuasjas *Ferreira Alves vs. Portugal* (nr 2)).

-- Viivituste põhjus: kohtuvead

„Kohtuniku tehtud õiguslik viga võib tuua kaasa otsuse edasikaebamise ja seeläbi pikendada menetluse kestust. Ainuüksi sellel alusel õiguse asja arutamisele „mõistliku aja jooksul“ rikkumise tuvastamine⁹¹ oleks samaväärne möönmisega, et on olemas õigus ilma vigadeta kohtuotsustele“ Kohus ei ole selle väite paikapidavuses lõpuni veendunud ja leiab, et kohtuviga võib õigustada rikkumise tuvastamist, kuid ainult kombinatsioonis teiste teguritega.

3. Viivitused pärast menetluse lõppu

-- Viivituste põhjus: kohtuotsuse tegemise ning selle kantseleile või pooltele teatavakstegemise vahele jääb liiga pikk ajavahemik

Teatud riikides võib otsuse tegemisest kuni sellest täitmise eest vastutavale poolele teatamiseni minna mitu kuud. Probleem pesitseb sageli kohtu kantsleis või kohtu infotehnoloogiliste võimaluste puudulikkuses, kuid mõnedest otsustest ei teatata ka ametnike vähesuse tõttu.

Seetõttu tuleks viivituste põhjuste otsimisel pöörata suurt tähelepanu vastavatele kohtuametnikele.

Näiteid kohtupraktikast

„Lõpetuseks on raske mõista, miks ei teatatud otsusest pooltele kirjalikult varem kui alles kahe kuu möödudes otsuse tegemisest“ (6. mai 1981. aasta otsus kohtuasjas *Buchholz vs. Saksamaa*).

Siseriiklikud reformid

⁹⁰ 29. juuni 2004. aasta otsus kohtuasjas *Volesky vs. Tšehhi Vabariik*, punkt 105.

⁹¹ 23. märtsi 1989. aasta otsus kohtuasjas *Bock vs. Saksamaa*.

Prantsusmaal on mõnedes apellatsioonikohtutes (haldusajade apellatsioonikohtutes) pilootprogrammi raames sõlmitud „eesmärgilepingud“. Vastutasuks lisapersonali ja muude ressurssidega varustamisele seatakse neis eesmärgiks oluliselt lühendada otsuste tegemisele ja täitmisele kuluvat aega.⁹²

Austrias rakendatakse kohtuasjade juhtimiseks ja nende käigu jälgimiseks infotehnoloogilisi võimalusi.⁹³

C. VIIVITUSTE PÕHJUSED KOHTUASJADE LIIKIDE KAUPA

1. Tsiviilmenetlus

Kohus ei kasuta menetlusnormides ette nähtud volitusi või kaalutusõigust

-- Viivituste põhjus: kohtu inertsus tõendite kogumisel

Need on asjad, milles tsiviilkohtud pole piisavalt aktiivsed, kuigi menetlusnormid seda võimaldavad.

Näiteid kohtupraktikast

Eespool viidatud otsuses *Kubiznakova* kohtuasjas (ainult prantsuse keeles) aktsepteeris Kohus kaebaja väidet, et põhjus, miks ta pidi sageli korduvalt tõendeid esitama, oli selles, et kohus ei täitnud oma kohustust kogude tõendeid omal algatusel, nagu seda liiki kohtuasjades ette nähtud.

-- Viivituste põhjus: kohtud ei kontrolli, kas kohtukutsed on nõuetekohased, kui tsiviilmenetluse seadustik neile selle kohustuse paneb

Näiteid kohtupraktikast

11. novembri 1994. aasta otsus kohtuasjas *Capuano vs. Itaalia* pakub mitu näidet. Huvi võiks pakkuda ka 27. veebruari 1992. aasta otsus kohtuasjas *Serrentino vs. Itaalia* (punkt 18), ja vajalike muudatustega 27. veebruari 1992. aasta otsus *Cifola* kohtuasjas (punkt 16).

-- Viivituste põhjus: juhtumid, mil tsiviilmenetlus ei võimalda apellatsiooni korras uusi põhjendusi arutada

⁹² 18. juuli 2005. aasta Resolutsioon ResDH (2005) 63 Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste kohta 58 kohtuasjas Prantsusmaa vastu (vt Resolutsiooni lisa) seoses halduskohtutes tsiviilõiguste ja -kohustuste või kriminaalsüüdistuse üle otsustamisega seonduvate teatud menetluste ülemäärase pikkusega.

⁹³ Lõppresolutsioon ResDH (2004) 77 kohtuasjas *G.S. vs. Austria*.

See, et tsiviilmenetluses ei ole apellatsiooniasemes lubatud uusi asjaolusid sisse tuua, tähendab, et madalama astme kohtud peavad olema eriti hoolikad, kuid see ei õigusta menetluse ülemäärast pikkust esimeses astmes.

Näiteid kohtupraktikast

Kohtuasjas *Lechner ja Hess*⁹⁴ väitis valitsus, et Austria tsiviilmenetlus lähtub põhimõttest, et apellatsiooniasemes ei saa uusi küsimusi tõstatada (*Neuerungsverbot*), ning et see on õigustuseks, miks protsessikohtul läheb otsusele jõudmiseks rohkem aega, kuna kõrgema astme kohus piirdub vaidlustatud otsuse läbivaatamisega. Inimõiguste Kohtu otsuses öeldi: „Kohus ei püüa nimetatud teguri tähtsust pisendada, kuid ta ei usu siiski, et see on sedavõrd kaalukas, et vabastaks madalama astme kohtu kohustusest kohtuprotsessi läbiviimise ja kiiruse osas täita artikli 6 lõike 1 nõudeid.“

-- Viivituste põhjus: tsiviilmenetlus ei võimalda kohtul midagi ette võtta olukorras, kus pooled ei tegutse mõistliku kiirusega

Süüdistava menetlusega seoses rõhutab Kohus sageli, et kuigi tsiviilkoodeksi järgi peavad pooled näitama menetluse käigus üles initsiatiivi, ei vabasta see kohtuid kohustusest tagada kooskõla artikli 6 mõistliku aja nõudega.

Näiteid kohtupraktikast

Eeltoodud kommentaar esineb järgmistes otsustes: 25. juuni 1987. aasta otsus kohtuasjas *Capuano vs. Itaalia*, punktid 24 ja 25; 26. oktoobri 1988. aasta otsus kohtuasjas *Martins Moreira vs. Portugal*, punkt 46; 20. veebruari 1991. aasta otsus kohtuasjas *Vernillo vs. Prantsusmaa*, ja 16. detsembri 1997. aasta otsus kohtuasjas *Proszak vs. Poola*.

Lähemas minevikus leidis Kohus 17. jaanuari 2002. aasta otsuses kohtuasjas *Tsirikakis vs. Kreeka* (ainult prantsuse keeles),⁹⁵ et kas siis, kui menetlus rajaneb poolte initsiatiivi põhimõttel, nõuab mõistliku aja nõue, et kohus hoolega menetluse kulgu jälgiks ja suurema hoolega kaaluks edasilükkamisaotlusi või tunnistajate ärakuulamise taotlusi ning tagaks, et vajalikud ekspertide arvamused esitataks õigeaegselt.

Mitme kohtuasja pinnalt ilmneb, et siseriiklik õigus ei anna kohtutele õigust menetluse kiirendamise nimel sekkuda. 20. detsembri 2001. aasta otsuses kohtuasjas *Füterer vs. Horvaatia* öeldakse: „Valitsus juhib tähelepanu, et tsiviilmenetluses on kohtute tegevus piiratud, kuna nad ei saa teha menetlustoiminguid omal algatusel, vaid enamasti vastavalt poolte taotlustele.“

Mõnedel juhtudel kutsub Kohus siseriiklikke võime kaudselt üles õigusakte muutma, et anda kohtutele vajalikud volitused tõrksate poolte menetluse kiirendamisele sundimiseks.

⁹⁴ 23. aprilli 1987. aasta otsus kohtuasjas *Lechner ja Hess vs. Austria*.

⁹⁵ Artikli 6 lõike 1 rikkumine seeläbi, et keerulises sundvõõrandamise asjas kestis menetlus 13 aastat ja apellatsioon õigusküsimustes oli alles menetluses (kolm kohtuastet).

„Seoses valitsuse väitega, et esimese astme kohtul oli menetluse jätkamine takistatud seetõttu, et kostja ei täitnud kohtu korraldusi ilmuda istungitele ja anda DNA proov, tuletab Kohus meelde, et Lepinguosaline Riik peab oma õigussüsteemi korraldama selliselt, et tema kohtud saaksid tagada igäihe õiguse saada tsiviilõigusi- ja kohustusi puudutav lõplik kohtuotsus mõistliku aja jooksul.“⁹⁶

Sel põhjusel on kohane tõsta esile Taani praktika kohtuistungite planeerimisel, mis mitmes Kohtule esitatud asjas osutus ilmselt tõhusaks, kuna Kohus ei tuvastanud menetlustes ühtegi tegevusetuse perioodi ning seetõttu ei tuvastanud ka rikkumisi.

Näiteid kohtupraktikast

4. detsembri 1995. aasta otsuses kohtuasjas *Ciricosta vs. Itaalia* (punkt 30) märgiti, et „*principo dispositivo*“, millest Itaalia tsiviilmenetlus juhindub, paneb pooltele kohustuse näidata initsiatiivi menetluse edenemise eesmärgil. Kohus kritiseeris seda, et pooled nimetatud võimalust kuritarvitasid ning lisas, et see ei vabasta kohtuid vastutusest tagada kooskõla artikli 6 nõuetega.

Siseriiklikud reformid

Teatud riigid, kes rakendavad uurimispõhimõtet, on oma tsiviilmenetlust pärast Kohtu tuvastatud ülemäära pikki menetlusi reforminud. Näiteks asendas Slovakkia 1. jaanuaril 2002 jõustunud seadusega uurimispõhimõtte süüdistuspõhimõttega. Nüüd lasub tõendamiskohustus pooltel, kes saavad tõendeid ja fakte esitada põhimõtteliselt ainult esimeses instantsis.⁹⁷

Itaalia tsiviilmenetluse 1990. ja 1995. aasta reformide eesmärgiks oli menetluse läbiviimise tõhustamine tähtaegade süsteemi sisseseadmisega, mis nõuab, et pooled esitaksid oma tõendid teisel istungil, ning loodi rahukohtunikest koosnev uus kohtuorgan, mis võimaldab täiskohaga kohtunikel suurema tähtsusega kohtuasjadele keskenduda.

1973. aasta reformiga sätestati Itaalias erimenetlus tööhõive ja töövaidlusteks, mille lahendamisel Kohus erilist hoolsust nõuab, ning 1990. aastal tõhustati erakorralisi meetmeid sedasorti menetluste kiirendamiseks (vt viimastest otsustest 26. veebruari 1992. aasta otsus kohtuasjas *Lestini vs. Itaalia*, punkt 18).

Horvaatia reformis tsiviilmenetlust 14. juuli 2003. aasta seadusega, millega uuriv menetlus tsiviilasjades asendati süüdistavaga. Selle tulemusena peavad menetluse pooled nüüd ise faktid esitama ja seda ainult esimeses astmes. Nii ei ole enam võimalik saavutada kohtuotsuste tühistamist ja uuesti läbivaatamiseks saatmist seetõttu, et kohtud mõnda fakti omal algatusel ei tuvastanud (artiklid 7 ja 195). Poolte suhtes, kes oma menetlusõigusi kuritarvitavad ja seeläbi menetluses põhjendamatuid viivitusi tekitavad,

⁹⁶ 7. veebruari 2002. aasta otsus kohtuasjas *Mitkulic vs. Horvaatia*.

⁹⁷ Allikas: Loend üldmeetmetest, mida on võetud Euroopa Inimõiguste Konventsiooni uute rikkumist vältimiseks. Ülevaade meetmetest, millest teavitati Ministrite Konventsiooni alusel kohtuotsuste ja vastuvõetavuse otsuste täimise kontrolli käigus (endised artiklid 32, 54 ja 46).

nähti ette uued rahalised karistused (artiklid 4, 56 ja 84).⁹⁸ Lisaks tühistati 14. juuli 2003. aasta seadusega prokuratuuri esindaja õigus taotleda lõplike kohtuotsuste uuesti läbivaatamist erimenetluse raames.⁹⁹

Muutunud on ka Ungari süsteem. Kohtunikelt ei nõuta enam pooltele nende õiguste tutvustamist; menetluse venitamise eest saab nüüd sanktsioone määrata; alates 1995. aastast tuleb tõendid esitada koos taotlustega; kohus tohib tähtaega pikendada ainult ühel korral ja mitte kunagi rohkem kui 45 päeva võrra; sätestatud on vaidluste lahendamise alternatiivsed meetodid nagu vahendus ja arbitraaž.

Oma raportis „Access to Justice“¹⁰⁰ kritiseerib Lord Woolf Ühendkuningriigi sageli liiga pikki menetlusi ja nende organiseerimatust. Tema raportis tehtud ettepanekuid silmas pidades 1999. aastal läbi viidud tsiviilmenetluse reformi põhieesmärkide seas oli ka asjade kiire lahendamine.

2. Kriminaalmenetlus

-- Viivituste põhjus: prokuratuuri struktuuriprobleemid

Mõnedel juhtudel tõid sellised organisatsiooniprobleemid kaasa viivitused ja menetlusvead.

Näiteid kohtupraktikast

22. detsembri 2004. aasta otsuses kohtuasjas *Mitev vs. Bulgaaria* kritiseeris Kohus seda, et ühte asja saadeti kahe aasta jooksult menetlusvigade parandamiseks korduvalt uurimisfaasi tagasi.

-- Viivituste põhjus: perioodid uurimisfaasis, kus menetlus ega uurimine kas ei edene üldse või edeneb väga vähe

Kohus kritiseerib tegevusetust ka uurimisfaasis.

Üks probleeme seisneb n.ö soikunud asjades, kuna ei teostata regulaarset kontrolli selgitamiseks välja need asjad, millega uurija või kohtunik enam aktiivselt ei tegele.

Näiteid kohtupraktikast

⁹⁸ 18. juuli 2005. aasta Resolutsioon ResDH (2005) 60 Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste kohta *Horvat*’i kohtuasjas ja veel 9 kohtuasjas Horvaatia vastu (Lisa I).

⁹⁹ Resolutsioon ResDH (2005) 60, *idem*.

¹⁰⁰ Access to Justice – Interim Report to the Lord Chancellor on the civil justice system in England and Wales (Õiguskaitse kättesaadavus – Lordkantslerile esitatud vaheraport tsiviilõigusemõistmise süsteemist Inglismaal ja Walesis), juuni 1995.

16. mai 2002. aasta otsuses kohtuasjas *Nuvoli vs. Itaalia* (ainult prantsuse keeles) tuvastas Kohus, et kaebaja tööruumide läbiotsimisest kuni asja kohtusse andmise avalduseni möödus rohkem kui 1 aasta ja 5 kuud.

8. juuni 2004. aasta otsuses kohtuasjas *Mutimura vs. Prantsusmaa* (ainult prantsuse keeles) möönis Kohus asja keerukust, ent kritiseeris siiski uurimise venimist ja tõsiasja, et rahvusvahelise uurimisabi palved esitati rohkem kui 5 kuud pärast prokuratuuri esialgset süüdistust. Kohus tuvastas artikli 6 lõike 1 rikkumise ka selles osas, et uurimisfaas oli väldanud 9 aastat ja oli Kohtu otsuse tegemise ajal ikka veel pooleli. Nimetatud kohtuasi puudutas kaebusi, milles väideti, et üks Prantsusmaal alaliselt elav Ruanda vaimulik oli Ruandas genotsiidis osalenud.

Siseriiklikud reformid

Mitmed riigid on kriminaalmenetluse kiirendamiseks kehtestanud tähtaegu.

Uus Itaalia Kriminaalmenetluse koodeks jõustus 24. oktoobril 1989 ja kehtestas prokuröridele ja uurimiskohtunikele tähtajad ning sätestas kiirema kriminaalmenetluse. Otsekohe tehakse otsus (*direct judgment*) asjades, milles kurjategija tabati teolt ning viivitamata tehakse otsus (*immediate judgment*) siis, kui prokuratuuri arvates on tõendid ümberlükkamatud.

Samamoodi kehtestati 2003. aastal Hispaanias tähtajad kriminaalmenetluse erinevates faasides. 72 tundi politseile asja uurimiseks ja 72 tundi uurimiskohtunikul asja uurimiseks ja menetluse algatamiseks, ning prokuratuur peab esitama süüdistuse kohe, kui algab menetluse suuline faas. Eesmärk on tagada, et otsus tehtaks hiljemalt 1,5 kuu möödudes pärast kahtlusaluse vahistamist, eeskätt suurt ühiskondlikku vastukaja omavatel raske vägivalla ja murdvarguse juhtudel.

Saksamaal rakendatakse kiirendatud menetlust kuritegude korral, mille eest on ette nähtud kuni 5-aastane vanglakaristus. Istungid peavad algama mitte hiljem kui kuus nädalat pärast seda, kui prokuratuur on asjaomasele kohtule esitanud kiirmenetluse taotluse.

Alates 1998. aasta kriminaalmenetluse reformist on Portugalis rakendatud lühendatud menetlust, mis sarnaneb Saksamaa kiirendatud menetlusega.

Võrreldes kümne aasta taguse 45%-ga suunatakse nüüd 75% asjadest kohtusse kiirendatud korras, kas uurimiskohtuniku kaudu või kohtukutsega ilma eeluurimiseta. See on aidanud menetlust kiirendada nii, et nüüd jõuab 75% asjassepuutuvatest isikutest kohtu ette kahe päeva kuni nelja kuu jooksul.¹⁰¹

-- Viivituste põhjus: liiga pikk paus enne istungit või istungite vahel

¹⁰¹ Senaator François Zocchetto koostatud Prantsuse Senati 12. oktoobri 2005. aasta Inforaport nr 17 kiirendatud kriminaalmenetluse kohta ja 2005. aasta maikuu Õigusaktide Võrdlev Uuring nr 146 – kiirendatud kriminaalmenetlus. Vt <http://www.senat.fr>.

Kui uurimisfaas on läbi, vastutab riik viivituste eest asjade kohtulikult arutamisel.

Näiteid kohtupraktikast

Mattoccia kohtuasjas¹⁰² kulus kaebaja kohtu alla andmisest kuni esimese kohtuistungini 3 aastat ja 7 kuud.

Samuti kritiseeris Kohus 8. aprilli 2004. aasta otsustes kohtuasjades *Hamanov vs. Bulgaaria* ja *Belchev vs. Bulgaaria* fakti, et apellatsioonkaebuse esitamisest kuni apellatsioonikohtu esimese istungini läks aega rohkem kui üks aasta.

Seda, et Kohus ühes asjas, milles menetlus oli kestnud 5 aastat ja 8 kuud, rikkumist ei tuvastanud, saab seletada mitte ainult konkreetse rahvusvahelise narkoäri kohtuasja keerukusega vaid ka tõigaga, et kohus oli võtnud arvukaid meetmeid menetluse kiirendamiseks.¹⁰³

Kohus tõstis eriti esile seda, et siseriiklik kohus keeldus esimesel istungil rahuldama ühe süüdistatava taotlust asi uurimise lõpuleviimiseks prokuratuuri tagasi saata, et kohus otsustas ühe kaebaja asja arutamise kahe puuduva kaassüüdistatava asjade arutamisest eraldada, ning et kohus korduvalt keeldus rahuldama kaebaja taotlusi, mis oleksid menetlust venitanud. Mitmed istungid lükati küll edasi, aga seda süüdistatava süül või tunnistajate puudumise tõttu. Kohut ei saanud kuidagi süüdistada selles, et ta menetluse käiku ei kiirendanud.¹⁰⁴

-- Viivituste põhjus: kas kriminaalasju liita või mitte

Mõnikord tuleb Kohtul väljendada seisukohta kohtute otsuste suhtes, millega kohtuasju liidetakse, eriti siis, kui on tegemist keeruliste, mitme süüdistatavaga kriminaalasjadega. Inimõiguste Kohus peab sellistel juhtudel otsustama, kas liitmisotsused on kooskõlas mõistliku aja nõudega, pidades samas silmas ka nõuetekohase õigusemõistmise tähtsust, mis võib tingida alternatiivse lähenemise.

Näiteid kohtupraktikast

7. märtsi 2002. aasta otsuses kohtuasjas *Wejrup vs. Taani*¹⁰⁵, mis puudutas rahvusvahelist pettust ja eksitavat majandusarvestust, väitis kaebaja, et menetlus venitati ilma vajaduseta pikaks sellega, et tema kohtuasi liideti teiste süüdistatavate omadega ning et mitmed

¹⁰² 25. juuli 2005. aasta otsus kohtuasjas *Mattoccia vs. Itaalia*.

¹⁰³ 23. mai 2000. aasta otsus kohtuasjas *Pelt vs. Prantsusmaa*.

¹⁰⁴ 19. detsembri 2002. aasta otsus kohtuasjas *Sapala vs. Poola*.

¹⁰⁵ Vt ka 19. detsembri 2002. aasta otsus kohtuasjas *Salapa vs. Poola* (menetluste eraldamine), 15. oktoobri 2002. aasta vastuvõetamatuse otsus kohtuasjas *Absandze vs. Georgia* (ainult prantsuse keeles), milles Kohus ütles selgelt, et kaebaja kohtuasja teiste süüdistatavate omadest eraldamine oleks menetlust tõenäoliselt kiirendanud, ent miski ei viidanud siis sellele, et eraldamine oleks olnud kooskõlas nõuetekohase õigusemõistmise nõudega. Asja *a posteriori* uurides on Kohtul parem ülevaade, mida siseriiklikul kohtul vastava otsuse tegemise ajal olla ei saanud.

küsimused ei puudutanud üldse teda. Ometi kiitis Kohus heaks prokuratuuri otsuse asjad kulude kokkuhoiu eesmärgil liita ning nimetas seda otsust „vaideldamatult sobivaks“.

Kõigele vaatamata peab Kohus leidma tasakalu kiiruse nimel asjade lahutamise ning nõuetekohase õigusemõistmise vahel. 15. oktoobri 2002. aasta vastuvõetamatuse otsuses kohtuasjas *Absandze vs. Georgia* (ainult prantsuse keeles) ütles Kohus sõnaselgelt, et kaebaja kohtuasja teiste süüdistatavate omadest eraldamine oleks menetlust tõenäoliselt kiirendanud, ent miski ei viidanud siis sellele, et eraldamine oleks olnud kooskõlas nõuetekohase õigusemõistmise nõudega.¹⁰⁶

-- Viivituste põhjus: tunnistajad ei ilmu istungitele, põhjustades nende korduvat edasilükkamist

Arvestades, kui olulised on kriminaalasjas tõendid, on tunnistajate (korduvast) mitteilmumisest tekitatud viivitused murettekitavad.

Kui siseriiklik kriminaalseadustik annab kohtutele õiguse trahvida või koguni politseil kohale tuua lasta tunnistajaid, kes nõuetekohasele kohtukutsele vaatamata jätavad mõjuva põhjuseta kohtusse ilmumata, siis Kohus kritiseerib neid kohtuid, kes menetluse kiirendamiseks nimetatud volitusi ei kasuta.

Näiteid kohtupraktikast

4. oktoobri 2001. aasta otsuses kohtuasjas *Iłowiecki vs. Poola*, mis puudutas rahvusvahelist kriminaalpettust, kritiseeris Kohus istungite edasilükkamist viie aasta vältel tunnistajate mitteilmumise tõttu. Menetlus oli kestnud 7 aastat, 10 kuud ja 7 päeva ja oli Kohtu otsuse tegemise ajal ikka veel pooleli. Sellest ajast 2 aastat ja 10 kuud olid viibinud võimude süül ning sellega rikuti artikli 6 lõiget 1.

Tähelepanu väärivad ka 11. juuli 2000. aasta otsus kohtuasjas *Trzaska vs. Poola* (punkt 90) ja 21. detsembri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Kusmierek vs. Poola*, milles Kohus tuvastas, et Poola rikkus Konventsiooni laimu kohtuasjas, mille menetlus oli kestnud 9 aastat ja 6 kuud (millest vaid 8 aastat ja neli kuud jäid Kohtu ajalise jurisdiktsiooni sisse). 30. septembri 2004. aasta otsuses kohtuasjas *Kubichev vs. Bulgaaria* leidis Kohus, et viivituses olid süüdi Bulgaaria kohtud, eeskätt tunnistajate puudumise osas, kuna nad ei võtnud ise piisavalt meetmeid tunnistajate istungitele ilmumise tagamiseks.

-- Viivituste põhjus: kriminaalmenetluse viivitused mõjutavad tsiviilmenetlust

Kui kriminaalmenetlus venib, võib see ka tsiviilmenetluse käiku takistada või aeglustada.

Näiteid kohtupraktikast

¹⁰⁶ Vt ka otsus kohtuasjas *Neumeister vs. Austria*, *idem*, punkt 21.

12. veebruari 1991. aasta otsuses *Motta* kohtuasjas, milles arsti ja sotsiaalkindlustusorganite vaheline tsiviilvaidlus tõi kaebajale kaasa kriminaalsüüdistuse pettuses, leidis Kohus, et kriminaalmenetlus oli olnud liiga aeglane ja lisas, et „tsiviilmenetlus ei saanud normaalselt kulgeda kriminaalmenetluse aegluse tõttu.“

Üheks värskemaks näiteks on 8. juuli 2004. aasta otsus kohtuasjas *Djangozov vs. Bulgaaria*.

3. Haldusmenetlus

-- Viivituste põhjus: kohtuväliste asutuste viivitused

Viivitused, mida põhjustavad ministrid või nende esindajad või rahvaterviseasutused asjades, mis tuleb lahendamiseks esmalt neile suunata, jäävad riigi vastutusele. 9. detsembri 1994. aasta otsuses kohtuasjas *Schouten ja Meödrum vs. Madalmaad* pidi kaebaja enne kohtusse pöördumist kakskümmend kuud ootama ühe kutseorganisatsiooni otsust.

Näiteid kohtupraktikast

Käsitletava probleemi suurepäraseks ilmestajaks on Prantsuse kohtuasjad, mis puudutasid vereülekandega HI-viirusesse nakatatud veritsustõbe põdevaid isikuid. 12. detsembri 1989. aasta *Vallée* kohtuasjas oli kaebaja vastavalt Halduskohtu ja Haldusasjade Apellatsioonikohtu Seadustiku artiklile R.102 esitanud Solidaarsus-, tervise ja sotsiaalkaitse ministrile esialgse hüvitisinõude. 30. märtsil 1990, varsti pärast nelja-kuulise tähtaja möödumist, lükkas terviseasjade peadirektor kaebaja avalduse tagasi. Ühes värskemas, *Kritt'i* kohtuasjas,¹⁰⁷ kritiseeris Kohus Pariisi riigihagilaid (AP-HP) väites, et kui menetluse pool on avalik-õiguslik institutsioon, siis tolle käitumisest tulenevad viivitused on juurdunud kohtupraktika järgi „võimude“ vastutusel. Nii oli see ka juhtumil, mil viivituse põhjustajaks oli AP-HP. Selle asemel, et kaebajate taotlus sõnaselgelt tagasi lükata, AP-HP lihtsalt vaikis, mis tähendas, et kaebajad olid sunnitud neli kuud ootama, enne kui said halduskohtusse pöörduda. Ka oli AP-HP-l halduskohtule oma arvamuse esitamisele kulunud kuus kuud. Inimõiguste Kohus kritiseeris ka halduskohtu käitumist. See oli AP-HP-le korralduse tegemisega oodanud 16. veebruarini 1999 ning kohtu määratud eksperdil oli arvamuse koostamine võtnud 11 kuud.

Ühes Hispaanias puudutavas kohtuasjas märkis Kohus, et *Audiencia Nacional* oli olnud sunnitud asjassepuutuvaid toimikuid ühe asutuste käest korduvalt nõudma, mis näitas viimaste puhul igasuguse hoolsuse puudumist. Asutus esitas toimikud alles 4 aastat ja 6 kuud pärast esimese taotluse saamist.¹⁰⁸ Kohtuasjas *Clinique Mozart SARL*¹⁰⁹ loeti maksuhaldur vastutavaks 2 aasta ja 9 kuu pikkuse menetlusviivituse eest, kuna ta esitas oma kaitseargumendid hilinemisega.

¹⁰⁷ 19. märtsi 2002. aasta otsus kohtuasjas *Kritt vs. Prantsusmaa* (ainult prantsuse keeles).

¹⁰⁸ 16. novembri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Alberto Sanchez vs. Hispaania*.

¹⁰⁹ 8. juuni 2004. aasta otsus kohtuasjas *Clinique Mozart SARL vs. Prantsusmaa*.

Siseriiklikud reformid

1. jaanuaril 1994. jõustunud üldine halduskoodeks annab sotsiaalkindlustusmakseid puudutavates vaidlustes, milles kutseorganisatsioon mõistliku aja jooksul otsusele ei jõua või keeldub otsust tegemast, kodanikele õiguse pöörduda kaebusega otse kohtusse.

II. SISERIIKLIKUD MEETMED MENETLUSE PIKKUSE VÄHENDAMISEKS JA ÜLEVAADE VASTAVATEST MENETLUSTEST¹¹⁰

A. Euroopa Inimõiguste Kohtu juhised

Oma 114. istungjärgul 2004. aasta maikuus võttis Euroopa Nõukogu vastu deklaratsiooni „Euroopa Inimõiguste Konventsiooni tõhusast rakendamisest siseriiklikul ja Euroopa tasandil“.

Ministrite Komitee palvel otsib Inimõiguste Juhtivkomitee (*Steering Committee for Human Rights*, edaspidi „CDDH“) võimalusi, kuidas oma Inimõiguste kaitse protseduuride edasiarendamise ekspertide komitee kaudu ellu viia Ministrite Komitee soovitusi, sh soovitust siseriiklike kaitsevahendite tõhustamisest.¹¹¹

Menetluste pikkuse vähendamise meetmed on selle tegevuse üks olulisi aspekte.

Soovitust Rec (2004) 6 koostades palus CDDH riikidel esitada näiteid oma parimatest praktikatest siseriiklike kaitsevahendite edasiarendamisel.

Kudla kohtuasjas tehtud otsuse järel on mitmed riigid hakanud rakendama võimalusi menetluste kiirendamiseks juhtumitel, mil kodanik on juba liiga pika menetluse tõttu kannatanud või ikka alles ootab mingi menetlusfaasi lõppemist. Järgjärgult saab selgemaks, et ka alternatiiv, mida Euroopa Inimõiguste Kohus välja pakub, omab puudusi. Andes riikidele võimaluse valida, kas maksta väga pikkade menetluste ohvritele kompensatsiooni või siis menetlusi kiirendada, on Kohus loonud võimaluse uute kaitsevahendite leidmiseks.

Nn *Pinto* seaduses sätestatu kohaldamisel on juba ilmnenu, et Euroopa Inimõiguste Kohtu nõuete täitmiseks makstavad kahjutasud on selle vahendi muutnud „äärmiselt

¹¹⁰ Uuringut selles küsimuses vt Veneetsia Komisjon, Euroopa komisjon demokraatia õiguse kaudu, „Preliminary Draft Report on National Remedies in respect of excessive length of proceedings (Esialgne raport ülemäära pikkade menetluste suhtes rakendatud siseriiklikest meetmetest)“, 4. märts 2005.

¹¹¹ 12. mai 2004. aasta Ministrite Komitee soovitus Rec (2004) 6.

atraktiivseks“,¹¹² tekitavad ülekoormuse Itaalia apellatsioonikohtutes, kuid ei hoia ära ebamõistlikke menetlusaegu tulevikus.

Olulise tähtsusega otsuses *Scordino vs. Italia*¹¹³ kohtuasjas viitab Inimõiguste Kohus CEPEJ tegevusele: „Oma raamprogrammis (CEPEJ (2004) 19 Rev 2§ 7) märkis CEPEJ, et „üksnes kompensatsiooniga piirduvatel meetmetel on riikidele liiga väike innustav mõju otsimaks viise tegevuse modifitseerimiseks ning toob rikkumise tuvastamisel kaasa vaid ühe a posteriori heastamismeetme, selle asemel et otsida lahendust pikkade kohtumenetluste probleemile“.

Kohus jätkab öeldes järgmist: „Kui õigussüsteemis on selles plaanis puudusi, siis kõige tõhusamaks lahenduseks on abinõu, mis võimaldab ülemäärase kestuse vältimiseks menetlust kiirendada. Selline abinõu annab vaieldamatu eelise võrreldes abinõuga, mis keskendub rahalise kompensatsiooni maksmisele, sest sellega välditakse vajadust menetluses üha uusi rikkumisi tuvastada ning erinevalt rahalise kompensatsiooni abinõust ei toimi see ainult tagantjärele, nagu näites Itaalia õiguses.“

B. Olemasolevad siseriiklikud meetmed: kokkuvõte¹¹⁴

Kasutusel on terve rida huvitavaid siseriiklikke meetmeid.

Austria kohtute seaduse (*Gerichtsorganisationsgesetz*) § 91 sätestab abinõu, mida Kohus hiljuti, 30. jaanuari 2001. aasta *Holzinger*'i kohtuasjas, „tõhusaks“ nimetas. 2004. aasta märtsis lisati Kriminaalmenetluse koodeksisse uued sätted, mis annavad süüdistatavale õiguse sellele, et menetlus viidaks lõpule mõistliku aja jooksul.

Belgias lisati 30. juuni 2000. aasta seadusega Kriminaalmenetluse koodeksisse artikkel 21 c, mis annab kohtutele õiguse isikuid süüdi mõista lihtsalt süü deklareerimisega (kuid ilma karistust määramata) või vähendada seaduses ette nähtud karistust, kui menetlus on ületanud mõistliku aja piiri.¹¹⁵

Tšehhi Vabariigis algatati reformid pärast 10. juuli 2003. aasta otsust *Hartman*'i kohtuasjas, milles Kohus leidis, et kaebused Konstitutsioonikohtule, mis võimaldasid üksikisikutel vaidlustada mis tahes haldusasutuse või kohtu lõplikku otsust, ei ole tõhusad. Seadusega nr 192/2003 lisati kohtute ja kohtunike kohta käivasse seadusesse nr 6/2002 säte, mille alusel alates 1. juulist 2004 saab taotleda kaitset kohtumenetluse ülemääraste viivituste eest taotlusega määrata konkreetse menetlusfaasi või formaalsuse lõpuleviimiseks tähtaeg. See sarnaneb eespool kirjeldatud Austria menetlusega.

¹¹² 6. juuni 2005. aasta neljas inforaport CM/inf/DH (2005) 31.

¹¹³ 29. märtsi 2006. aasta suurkoja otsus.

¹¹⁴ Uuringut selles küsimuses vt Veneetsia Komisjon, Euroopa komisjon demokraatia õiguse kaudu, „Preliminary Draft Report on National Remedies in respect of excessive length of proceedings (Esialgne raport ülemäära pikkade menetluste suhtes rakendatud siseriiklikest meetmetest)“, 4. märts 2005.

¹¹⁵ Allikas: *Conseil d'Etat* veebikoht: <http://reflex.raadvst-consetat.be/reflex/index.reflex?page=chrono>.

Soome Põhiseaduse artikli 21 järgi on „igäühel õigus sellele, et tema kohtuasja lahendatakse nõuetekohaselt ja ilma õigustamatute viivitusteta õiguslikult pädevas kohtus või muus asutuses, ning sellele, et tema õigusi või kohustusi puututava otsuse vaataks läbi kohus või muu sõltumatu õigusemõistmise organ.“

Kriminaalmenetluse koodeks sätestab samuti erilise valikuprotseduuri, mis peab vähendama kriminaal- ja tsiviilasjade üldist menetlusaega. Kriminaalkodeksi artikkel 6.3. võimaldab kohtul karistust kergendada, kui kuriteo toimepanemisest on eriti palju aega möödas ja kui tavalisel karistusel oleks ebamõistlik või äärmiselt kahjulik mõju.

Itaalias võimaldab 24. märtsi 2001. aasta seadus nr 89, nn *Pinto* seadus, isikutel, kes on kandnud kahju ülemäära pika menetluse tõttu, saada õiglast hüvitust. Seda vahendit peeti tõhusaks *Brusco* kohtuasjas¹¹⁶ tehtud piloototsuses, milles Euroopa Inimõiguste Kohus kutsus kaebajaid, kes olid esitanud avalduse mõistliku aja küsimuses, seda tagasi võtma, sest vastasel korral on tõenäoline, et kohtunike komitee teeb selle suhtes vastuvõetamatuse otsuse.

Mõne aja pärast leidis Kohus *Scordino* kohtuasjas,¹¹⁷ et ülemäära pikk menetlus ei anna asjaomastele isikutele tingimata õigust sellele, et Itaalia kohtud neile Kohtu kriteeriumidega kooskõlas adekvaatse hüvitise määraksid. Apellatsioonikaebused Kassatsioonikohtule ei ole efektiivne kaitsevahend.

Asi edastati arutamiseks suurkojale, kes tegi otsuse 19. märtsil 2006.

Strasbourg'i kohtunikud märgivad, et „Pino seadust vastu võttes kehtestas Itaalia abinõu, mis mõistliku aja põhimõtte rikkumise korral keskendub pelgalt rahalisele hüvitisele“.

Kohus märgib ära, et Itaalia Kassatsioonikohus sekkus sellesse 27. novembril 2003, tühistades mitmed kohtuotsused ning tervitab selle kohtu jõupingutusi toimida kooskõlas Euroopa kohtu praktikaga, selgitades Itaalia kohtutele, et menetluse ülemäärase pikkuse eest määratava kompensatsiooni suurus ei tohi ületada Inimõiguste Kohtu kindlaksmääratud summasid.

26. juulil 2004 leidis Kohus, et *Pinto* seadus kujutab endast tõhusat kaitsevahendit, mis Konventsiooni artikli 35 lõike 1 kohaselt peab olema ammendatud.

Slovakkia, Tšehhi ja Poola võimude otsesel taotlusel selgitas Euroopa Inimõiguste Kohus oma praktikat seoses sellega, mis on kasulik kaitseabinõu menetluse pikkuse lühendamisel järgmiselt: „tegelikult ei ole võimalik välistada võimalust, et mingi abinõu äärmine aeglus selle piisavat olemust ei mõjuta (otsus nr 58698/00: *Paulino Tomas vs. Portugal*; 2. oktoobri 2001. aasta otsus nr 42320/98: *Belinger vs. Sloveenia*, ja vajalike muudatustega otsus nr 48939/99: *Öneryıldız vs. Türgi*, punkt 156.) Kohus leiab, et „on täiesti võimalik, et kohaldatavad menetlusreeglid ei ole täpselt samad, mis kehtivad

¹¹⁶ 6. septembri 2001. aasta otsus.

¹¹⁷ 27. märtsi 2003. aasta otsus ja 29. juuli 2004. aasta kohtuotsus.

tavalistes hüvitamisasjades ja et menetluskulude reeglid võivad olla erinevad, nii et hagejal ei ole võimalik hagi algatamisel ülemääraseid kulusid kanda“.

Kohus aktsepteerib seda, kui riik, kes on otsustanud erinevate meetmete kasuks - preventiivsed lahendused ja hüvitamine – kelle otsused on kooskõla tõttu õigustraditsioonide ja riigi elatustasemega põhjendatud ja kelle otsuseid tavaliselt kiiresti täidetakse, „määrab summasid, mis on küll Kohtu kindlaksmääratutest väiksemad, kuid ei ole ebamõistlikud (1. oktoobri 2004. aasta otsus nr 67299: *Dubjakova vs. Slovakkia*). Kui aga siseriikliku hüvitise määramisel ei võeta arvesse kõiki eespool nimetatud nõudeid, on võimalik, et summa, mille ulatuses hagejat võib „kannatanuks“ lugeda, on suurem“ (punkt 206).

Hispaania Põhiseaduse artikkel 24 annab igaühele õiguse asja avalikule arutamisele ilma õigustamatute viivitusteta.

Recurso di amparo (individuealkaebus) Konstitutsioonikohtus pakub hagejatele kahte kaitsevahendit ebamõistlikult pika menetluse korral, millega pooleliolev kohtuasi pannakse kiiremini liikuma kas korraldusega tegevusetuse periood lõpetada või menetlust õigustamatult venitava otsuse tühistamisega.

Kohtute seaduse § 292 jj annavad üksikisikule õiguse pärast menetluse lõppu taotleda Justiitsministeeriumilt kompensatsiooni kohtu väärtalitluse eest.

Asjaomase kohtupraktika kohaselt (vastuvõetavuse otsus nr 39521/98: *Gonzales Marín vs. Hispaania*, EIÕK 1999-VII) kujutavad ebamõistlikud kohtumenetlused endast kohtusüsteemi väärtalitlust. Ministri otsuse peale saab halduskohtusse edasi kaevata. Inimõiguste Kohus on väljendanud oma arvamust Kohtute seaduse § 292 jj kohta seoses ülemäära pikkade menetlustega Konstitutsioonikohtus 28. jaanuari 2003. aasta vastuvõetavuse otsuses *Caldas Ramirez de Arellano* kohtuasjas.

Horvaatias muudeti pärast eespool nimetatud Inimõiguste Kohtu otsust *Horvat'i* asjas 1999. aasta Konstitutsioonikohtu seadust. Selle uus artikkel 63, mis jõustus 15. märtsil 2002, sätestab järgmist:

„1. Konstitutsioonikohus peab põhiseaduslikku kaitseabinõud kaaluma isegi siis, kui kõik muud õiguskaitsevahendid ei ole veel ammendatud, juhtumitel, mil pädev kohus ei teinud isiku õigusi ja kohustusi või tema vastu esitatud kriminaalsüüdistust puudutavat otsust mõistliku aja jooksul [...].

2. Kui Konstitutsioonikohus otsustab võtta lõike 1 punktis 1 ette nähtud meetme, määrab ta kindlaks tähtja, milleks pädev kohus peab asjas sisulise otsuse tegema [...].

3. Lõike 2 alusel tehtud otsuses määrab Konstitutsioonikohus kindlaks adekvaatse hüvitise suuruse, mis tuleb maksta [...] põhiseaduslike õiguste rikkumise eest. [...] hüvitissumma makstakse riigieelarvest kolme kuu jooksul alates väljamaksetaotluse esitamisest.“

Euroopa Inimõiguste Kohus on mitmel korral märkinud, et see uus säte kujutab endast menetluste ülemäärase pikkuse osas tõhusat kaitsevahendit (vt 7. novembri 2002. aasta otsus kohtuasjas *Radoš ja teised vs. Horvaatia*; 4. juuli 2002. aasta vastuvõetavuse otsus *Slaviček'i* kohtuasjas, ja 5. septembri 2002. aasta vastuvõetavuse otsus *Nogolica* kohtuasjas, 3. oktoobri 2002. aasta vastuvõetavuse otsus *Plahtak'i* kohtuasjas, 3. oktoobri 2002. aasta vastuvõetavuse otsus *Jeftić'i* kohtuasjas, ja 11. oktoobri 2002. aasta vastuvõetavuse otsus *Sahini* kohtuasjas). Nimetatud uue kaitsevahendi tõhusust kinnitasid ka järgnevad Konstitutsioonikohtu otsused eeskätt seeläbi, et otsustes omistati Euroopa Inimõiguste Kohtu otsustele Horvaatia õiguse tõlgendamisel otsene mõju. Horvaatia Põhiseaduse artikli 140 sätete kohaselt on 17. oktoobril 1997. aastal ratifitseeritud Euroopa Inimõiguste Konventsioon siseriikliku õiguskorra osa ja selle sätted on ülimuslikud siseriiklike õigusaktide suhtes.

Pärast 2002. aasta õiguslikku reformi loetakse nimetatud Euroopa Inimõiguste Kohtu otsused otsest mõju omavaiks menetluse, sh täitemenetluse ülemäärase pikkuse juhtudel. Nõnda on Konstitutsioonikohus Põhiseaduse artikli 29 lõike 1 alusel tuvastanud mitmeid õiguste rikkumisi just menetluse ülemäärase pikkuse tõttu. Seetõttu tegi Konstitutsioonikohus asjaomastele kohtutele ettekirjutused teha otsused etteantud tähtaegadeks ja määras kahjutasud juba asetleidnud viivituste eest.¹¹⁸

Slovakkia Põhiseaduse muudatused jõustusid 1. jaanuaril 2002 ning võimaldavad füüsilistel ja juriidilistel isikutel vaidlustada nende õiguse olla ära kuulatud või asja arutamisele mõistliku aja jooksul rikkumisi. Samuti anti Konstitutsioonikohtule õigus teha asjaomastele asutustele ettekirjutusi asjad viivitamatult lahendada ja määrata ülemäärane pika menetluse korral hüvitist (2002. aastal muudetud artikkel 127). Euroopa Inimõiguste Kohus on juba jõudnud mitmel korral seoses Konstitutsioonikohtu praktikaga ära märkida, et see uus regulatsioon on Konventsiooni artikli 13 tähenduses tõhus kaitsevahend (vaata vastuvõetavuse otsused 6. mai 2003, *Hody* kohtuasjas, 3. detsember 2002 *Paška* kohtuasjas ning 22. oktoober 2002 kohtuasjas *Andrášik ja teised*).¹¹⁹

Saksamaal on õigus olla ära kuulatud või õigus asja arutamisele mõistliku aja jooksul tagatud Põhiseadusega ning selle õiguse rikkumisi puudutavaid kaebusi saab esitada Föderaalsele Konstitutsioonikohtule, kellel on ainupädevus nõuda, et asjaomane kohus menetlust kiirendaks või asja lõpetaks. Föderaalne Konstitutsioonikohus ei ole pädev madalama astme kohtutele tähtaegu määrama ega nõudma menetluse kiirendamise konkreetsete meetmete võtmist, ka ei saa ta hüvitist määrata.

Enne 18. septembri 2005 parlamendivalimisi esitati seaduseelnõu uue meetme sätestamiseks tegevusetuse vastu. Valitsuse sõnul võimaldab see vähendada Föderaalse

¹¹⁸ Allikas: Loend üldmeetmetest, mida on võetud Euroopa Inimõiguste Konventsiooni uute rikkumist vältimiseks. Ülevaade meetmetest, millest teavitati Ministrite Komiteed Konventsiooni alusel kohtuotsuste ja vastuvõetavuse otsuste täimise kontrolli käigus. Mai 2006, lk 39 ja 40.

¹¹⁹ Vt 18. juuli 2005. aasta Resolutsioon ResDH (2005) 67 Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste kohta *Jóri* kohtuasjas ja veel 18 kohtuasjas Slovakkia Vabariigi vastu.

Konstitutsioonikohtu koormust, kuna kaebusi hakatakse esitama asja lahendavale kohtule ja kui kohus keeldub menetluse kiirendamiseks meetmeid võtmast, siis apellatsioonikohtule.

Euroopa Inimõiguste Kohus leidis, et „Valitsus on preventiivse meetme kasuks otsustades valinud lähenemise, mis kõige paremini sobib kokku Konventsiooniga loodud kaitsesüsteemi vaimuga, kuna uus kaitsevahend on suunatud menetluse pikkuse probleemi põhjustele ja pakub hagejatele tõenäoliselt paremat kaitset kui kompensatoorsed meetmed, mida saab võtta alles a posteriori.“¹²⁰

III. MÕISTLIKU AJA OTSINGUD

Euroopa Inimõiguste Kohtu arvukate otsuste ja Ministrite Komitee resolutsioonide detailne analüüs toob nähtavale järgmised tendentsid.

A. Euroopa Inimõiguste Kohtu põhisuundumused mõistliku aja küsimuses

Mõistliku aja nõuetele vastava kohtuasja menetlusfaasid ei kesta üldjuhul kauem kui **2 aastat**.

Kui see periood kestab kauem kui 2 aastat, ent Kohus seda ei kritiseeri, siis on peaaegu alati põhjus kaebaja enda käitumises ja viivitus on vähemalt osaliselt põhjustatud kas tema tegevusetust või käitumisest halvas usus.¹²¹ 23 keerulise kohtuasja juures, millest üheski ei tuvastatud rikkumist, oli jahmatav leida, et 12 juhul – üle poolte juhtudest -- **kritiseeris Kohus kaebaja käitumist**, mis viivitustele kaasa aitas. Rikkumise mittetuvastamine on seletatav kaebaja enda sobimatu käitumisega.

Isegi kui kaebaja ei toimi nõuetekohase hoolsusega, kaalub Inimõiguste Kohus alati, kuidas kohus sellele reageeris: kui kohtule ei saa süüks panna ühtegi tegematajätmist ja kui kohtuasi puudutab menetlust, mille käigu eest vastutavad pooled, peetakse viivituste eest vastutavaks ainult pooli, kui neil esines tegematajätmise või nad esitasid sobimatuid nõudmisi, ning sellistel juhtudel leiab Kohus, et rikkumist ei olnud isegi siis mitte, kui objektiivselt võttes näib menetlus ülemäära pikk.

Igal juhtumil, mil menetlus on pikem kui 2 aastat, uurib Kohus asja põhjalikult, et kontrollida nii siseriiklike autuste kui ka poolte hoolsust asja keerukust arvestades; kohtuasjades, milles menetlus kestis alla kahe aasta, Kohus sellist detailset uurimist ette ei võta.

¹²⁰ 8. juuni 2006. aasta suurkoja otsus kohtuasjas *Sürmeli vs. Saksamaa*, punkt 138.

¹²¹ Eespool viidatud 25. mai 2004. aasta otsus kohtuasjas *Dosta vs. Tšehhi Vabariik* on selles kontekstis huvitav, sest üks ja sama kostja oli lihtsates asjades algatanud mitu erinevat tsiviilmenetlust.

See, mis kaebaja jaoks vaidluses kaalul on, on põhiline hindamiskriteerium ja võib sundida Kohut kalduma kõrvale oma tavalisest praktikast mis tahes kohtuinstantsis alla kahe aasta väldanud menetlusi vastuvõetavaiks lugeda.¹²²

See võib ka olla põhjuseks, miks Kohus ise seda liiki asjad oma istungite kalendris eelisjärjekorda paneb.¹²³ Arvestades asjade kuhjumist kohtutes püüab Euroopa Inimõiguste Kohus lepitada mõistlikust ajast kinnipidamist ja nõuetekohast õigusemõistmist; Inimõiguste Kohus kutsub mahajäämusega kohtuid üles pooleliolevate asjade edasise käigu kaalumisel lahendama asju tähtsuse järjekorras ja mitte sissetulemise järjekorras; kaudselt soovitab Kohus arvesse võtta seda, mis hageja jaoks kaalul on.¹²⁴ Põhja-Euroopa riikide kohtutes on teatud kohtuasjade eelisjärjekorda seadmist juba edukalt katsetatud.¹²⁵

Keerulistes asjades keskendub Kohus keerukust silmas pidades nendele menetlustele, mis on ilmselgelt ülemäära pikad ning selleks, et tuvastada, et rikkumist ei toimunud, nõuab täpseid selgitusi niisuguste „ebanormaalse“ ajavahemike kohta.¹²⁶ Lihtsates asjades ei ole Kohus selles osas nii väga range.

B. Mõned näited „mõistliku aja“ kohta

1. Lihtsad tsiviilasjad

Kaasomandivaidlust puudutavas tsiviilasjas, mille menetlus kolmes instantsis kestis kokku 5 aastat ja 3 kuud ja mis jagunes järgmiselt:

- 1 aasta ja 10 kuud esimeses instantsis
- 1 aasta ja 8 kuud apellatsioonistmes
- 1 aasta ja 9 kuud kassatsioonistmes,

loeti mõistlikuks (29. aprilli 2003. aasta otsus kohtuasjas *Martin Lemoine vs. Prantsusmaa*).

Töövaidlusasi, mille Kohus klassifitseeris prioriteetseks

Asja lahendamine on toimunud mõistliku aja jooksul, kui see kestis

- 1 aasta ja 7 kuud esimeses instantsis

¹²² 28. märtsi 2006. aasta otsus kohtuasjas *Le Bechennec vs. Prantsusmaa*.

¹²³ Vt sellega seoses CEPEJ 11. juuni 2004. aasta raamprogramm „Kohtusüsteemide uus eesmärk: menetleda kõik kohtuasjad optimaalse ja ettenähtava aja jooksul“, tegevusliin 10: „prioriteetide paikapanelmine kohtuasjade juhtimisel“, lk. 15.

¹²⁴ 7. juuli 1989. aasta otsus kohtuasjas *Union Alimentaria Sanders SA vs. Hispaania*.

¹²⁵ Vt CEPEJ raport „Ajahaldus kohtusüsteemides: Põhja-Euroopa uuring“, CEPEJ (2006) 14.

¹²⁶ „[u]urimiskohtunik lõpetas kohtuliku eeluurimise [...] neli aastat ja seitse kuud pärast seda, kui kaebajat esimest korda kahtlusalusena küsitleti. Näib, et tegemist on häirivalt pika perioodiga. [...] Neil asjaoludel on eriti vajalik, et selle perioodi pikkust veenvalt põhjendatakse.“ 22. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas *Hozee vs. Madalmaad* (ei tuvastatud rikkumist keerulises kriminaalasjas).

- 1 aasta ja 9 kuud apellatsiooniasimes
- 1 aasta ja 9 kuud kassatsiooniasimes (21. märtsi 2000. aasta otsus kohtuasjas *Guichon vs. Prantsusmaa*).

Selles asjas kritiseeris Kohus peaaegalikult poolte käitumist, rõhutades kaebaja viivitusi nii asja andmisega töövaidluskohtule ja edasikaebamisega kui ka oma seisukohtade esitamisega kassatsioonikohtule. **Poolte põhjustatud viivitusi maha arvates jääb menetlusajaks 1 aasta ja 1 kuu töövaidluskohtus ja 11 kuud kassatsioonikohtus.**

Ühes teises töövaidluse asjas, mis neljas kohtuinstantsis (esimese astme töövaidluskohus, töövaidluste apellatsioonikohus, ülemkohus ja konstitutsioonikohus) lahendati 6 aasta ja 3 kuuga, pidas Kohus järgmisi menetlusaegu mõistlikeks:

- 1 aasta ja 6 kuud esimeses astmes; istungid toimusid regulaarselt
- 4 kuud kassatsiooniasimes
- 1 aasta ja 9 kuud apellatsiooniasimes.

Esimeses astmes toimunud nelja kuu pikkune viivitus kirjutati kaebaja arvele, kes mõjuva põhjuseta ühele istungile ei ilmunud (1. juuni 2006. aasta otsus kohtuasjas *Antolic vs. Sloveenia*).

Ühte teist eelmisega sarnast töövaidlust lahendati kiiremini esimeses astmes (5 kuud) ja apellatsiooniasimes (1 aasta ja 5 kuud), ent Kohus aktsepteeris pikemat menetlust (2 aastat ja 2 kuud) kassatsioonikohtus (kuigi möönis, et see periood oli pikk) ja **leidis kokkuvõtteks, et menetlus jäi mõistliku aja raamidesse** (21. märtsi 2000. aasta otsus kohtuasjas *Gergouil vs. Prantsusmaa*).

2. Lihtsad kriminaalasjad

Ühe panganduspettuse asja menetlust, mis kolmes kohtuinstantsis kokku kestis 3 aastat ja 6 kuud, jagunedes järgmiselt:

- 6 kuud uurimist,
- 1 aasta ja 2 kuud esimeses astmes,
- 11 kuud apellatsiooniasimes,
- 1 aasta ja 5 kuud kassatsiooniasimes,

pidas Kohus mõistlikuks (30. septembri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Kuibichev vs. Bulgaaria*).

Ebaseaduslikke demonstratsioone ja surma põhjustamist lõhkeaine kasutamisega puudutanud kohtuasja menetlust, mis neljas instantsis kestis kokku 5 aastat ja 11 kuud, jagunedes järgmiselt:

- 1 aasta ja 8 kuud Riigi Julgeolekukohtus,
- 1 aasta ja 7 kuud Kassatsioonikohtus,
- 1 aasta ja 2 kuud Julgeolekukohtus (uus arutamine),
- 11 kuud Kassatsioonikohtus,

peeti mõistlikuks (12. juuli 2005. aasta otsus kohtuasjas *Soner Önder vs. Türgi*)

3. Keerulised asjad

Pettust ja kuritegelikku kokkulepet puudutava asja menetlust, mis kestis 8 aastat ja 5 kuud, jagunedes järgmiselt:

- 4 aastat ja 7 kuud eeluurimist, mille pikkust õigustas tunnistajate ja analüüsimist vajanud dokumentide rohkus,
- 3 aastat ja 10 kuud kolmes kohtuinstantsis kokku,

peeti mõistlikuks (22. mai 1998. aasta otsus kohtuasjas *Hozee vs. Madalmaad*).

Surma põhjustamist ettevaatamatuse tõttu puudutanud kriminaalasja menetlust, mis neljas kohtuastmes kokku kestis 6 aastat ja 3 kuud, ei saanud Kohus ebamõistlikuks lugeda (17. jaanuari 2002. aasta otsus kohtuasjas *Calvelli ja Ciglio vs. Itaalia*).

Keerulistes asjades, milles on tuvastatud rikkumine, s.o neljakümne ühes vahemikus 1987-2004 läbivaadatud kohtuasjas (vt Lisa 3), tuleb kriminaalasju teistest eristada.¹²⁷

Nimetatud üheksateistkümnest kriminaalmenetlusest, mis kõik kestsid ühes kuni kahes kohtuastmes üle viie aasta (üks erand – 2 aastat ühe instantsis),

- kuus olid Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuse tegemise ajal alles pooleli,
- seitsmes asjas kritiseeris Kohus juurdlust ja uurimisfaasi,
- neljas asjas kritiseeris Kohus ülemäära pikki vaheaegu kohtuistungite vahel või esimese astme kohtu otsuse ja apellatsioonikohtu esimese istungi vahel.

Üheksast tsiviilmenetlusest, mis kestsid 2 aastast ja 3 kuust kuni 19 aastani,

- viies asjas oli kaebaja jaoks midagi olulist kaalul ning seetõttu leidis Kohus, et menetlust oleks pidanud suurema hoolsusega läbi viima,
- lühemates menetlustes kehtib erilise hoolsuse nõue sõltuvalt sellest, mis kaebaja jaoks kaalul on.

Keerulistest asjadest (vaatluse alla oli 23 asja), **milles rikkumist ei tuvastatud**

- 16 olid kriminaalmenetlused,
- 6 olid tsiviilmenetlused
- 1 oli haldusmenetlus.

Nende vaidluste puhul on üllatav, et **kaheteistkümnnes asjas** (rohkem kui pooled) **kritiseeris Kohus kaebaja käitumist**, mis viivitustele kaasa aitas.

Kriminaalasjade hulgas kestis rahvusvahelist narkokaubandust puudutanud Prantsuse kohtuasja (23. mai 2000. aasta otsus kohtuasjas *Van Pelt vs. Prantsusmaa*) pikim menetlus kolmes kohtuastmes kokku 8 aastat ja 8 kuud; Kohus juhtis tähelepanu sellele,

¹²⁷ Teiste asjade hulgas on menetlused, mis toimusid tavakohtus ja halduskohtus ning üks menetlus konstitutsioonikohtus.

et 3 menetlusaastat uurimiskohtuniku käe all tähistasid arvukad uurimismeetmed ning et kohtud olid oma otsused teinud kiiresti. Kaebaja käitumist ei kritiseeritud.

Tsiviilasjade menetlustest pikim oli ikka veel pooleli olev juba 6 aastat väldanud menetlus; selle suhtes leidis Kohus, et kaebaja oli esitanud ühe taotluse teise järel, mõned neist mõttetud ja ajasid niigi „väga keerulise“ asja menetlemise veelgi keerulisemaks. Võimuorganitele ei pandud süüks ühtegi tegevusetuse perioodi.

JÄRELDUSED

Oma „2004. aastal läbivaadatud asjade lühiülevaates“ märkis Kohus, et „*nagu ka eelnevatel aastatel, puudutas suur protsent Kohtu otsustest kas ainult või peaaesjalikult kohtumenetluse ülemäärast pikkust. Niisuguste otsuste arv oli eelmise aasta samasuguste otsustega peaaegu võrdne (kasvades 235-lt 248-le), nagu ka suhtearv kõigist otsustest (kasvades 33,43%-lt 34,49%-le).*“

Konventsiooni viiekümnendat aastapäeva tähistanud konverentsil kõneldes kirjeldas 1998. aasta reformist alates Euroopa Inimõiguste Kohtu presidendina tegutsenud Luzius Wildhaber inimõiguste kaitse Euroopa süsteemi ees seisvaid raskusi. Ta ütles, et lähiaastatel hakatakse Konventsiooniga loodud süsteemi edukusthindama lähtudes kolmest kriteeriumist: menetluse pikkus Inimõiguste Kohtus, selle kohtu otsuste kvaliteet, ning tema otsuste elluviimise efektiivsus. Ta kutsus konventsiooniosalisi riike üles nimetatud süsteemi igakülgselt toetama, sest see toetus on Konventsiooni masinavärgi edukaks toimimiseks eluliselt oluline.

Kohtumenetluse pikkus on jätkuvalt põhimure mitte ainult siseriiklike kohtute, vaid ka Euroopa Inimõiguste Kohtu jaoks.

2005. aastal tegi Kohus 219 otsust tsiviil- ja haldusmenetluste pikkuse kohta ja 55 otsust kriminaalmenetluse pikkuse kohta. Otsuste koguarvust – 1105 otsust – umbes veerand puudutavad mõistliku aja nõuet.¹²⁸

Kohtu kohtuotsused ja vastuvõetavuse otsused näitavad, et eksisteerib ilmne vajadus edendada „kiire tegutsemise kultuuri“, mis ei ole tingimata kiiruse sünonüüm, märkides pigem kohtu otsustavust nõuetekohaselt aega hallata.

Selle eesmärgi nimel on vaja mobiliseerida kõik menetluses osalejad, esmajärjekorras kohtud ning kohtute sees kohtunikud, nõunikud ja halduspersonal. Infotehnoloogia pakub huvitavaid järelkontrolli ja viivituste seire võimalusi. On tehtud ettepanekuid ka erinevate poolte mobiliseerimiseks.¹²⁹ Märkimist väärib ka Taani „Parima praktika projekt“,

¹²⁸ Euroopa Inimõiguste Kohtu aastaülevaadet vt <http://www.echr.coe.int/echr>.

¹²⁹ 2006. aasta Õiguse Kristallkaalude auhinna üheks nominendiks valiti Torino (Itaalia) esimese astme kohtu „Programm Strasbourg“ – esimesed kogemused asjade kuhjumise vältimise ja tsiviilasjade menetlemise kiirendamise eesmärgil alustatud kohtuasjade juhtimise süsteemist.

millega püütakse kohtute töövõimet suurendada, kindlustades samaaegselt kohtuteenuste kõrge kvaliteedi.¹³⁰

Mobiliseerida tuleb kõik menetlusega seotud isikud, alustades kohtutest, kohtunikest, kantselei- ja halduspersonalist. Selle eesmärgi saavutamisse on vaja kaasata ka teised õigusala töötajad, nagu advokaadid, notarid, kohtutäiturid ja kohtu määratud eksperdid, kes kõik saavad omas tegutsemisvaldkonnas oma panuse anda.

Kohtud tegutsevad koostöös üha kasvava arvu muude institutsioonidega. Nõutav „hoolsus“ peab kehtima kõigi siseriiklike asutuste ja nende ametnike suhtes, kes nt valitsuse nimel koostavad kaitseväiteid või peavad reageerima ettepanekutele püüda saavutada kohtuväline kokkulepe. See puudutab samamoodi ka muid detsentraliseeritud avalik-õiguslikke organeid, kui nad on pooleks nt eestkoste- või hooldusõigust puudutavates menetlustes või kui kohus nendega nt sotsiaalteenuseid või sotsiaalkindlustusmeetmeid puudutavates asjades konsulteerib.

Lõpetuseks ei tohi tähelepanuta jätta ka tavakodanikke, kes on menetluse poolteks. Kui nad halvas usus käituvad hoolimatult, siis sageli on see põhjustatud sellest, et nad ei tunne oma õigusi ja kohustusi. Sellekohast teavet tuleks hoolega levitada ning venitavale käitumisele peavad kohtud reageerima seaduses ette nähtud sanktsioone rakendades, nagu Inimõiguste Kohus on järjepidevalt soovitanud.

Euroopa Inimõiguste Kohus leiab, et kui üldsuse teavitamise kohustus on kohtute protseduurireeglitesse sisse kirjutatud, on kohtutel märksa lihtsam halvas usus venitavat käitumist, mis menetluses viivitusi põhjustab, sanktsioneerida.

KASUTATUD KIRJANDUS

Raamatud:

VS. Berger, *Jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme*, Ed. Sirey, Paris, 2004, lk 818.

F. Sudre, J-P Marguénaud, J. Andriantsimbazovina, A. Gouttenoire, M. Levinet, *Les grands arrêts de la Cour européenne des Droits de l'Homme*, Ed. Thémis, Puf Droit, 2003, lk 617.

F. Sudre, *La dimension internationale et européenne des libertés et droits fondamentaux*, kogumikus: *Libertés et droits fondamentaux*, Ed. Dalloz, 2004, lk 33-51.

C-H Van Rhee, *"The law's delay: essays in undue delay in civil litigation"*, Intersentia, 2004.

¹³⁰ Vt eespool viidatud CEPEJ raport „Ajahaldus kohtusüsteemides: Põhja-Euroopa uuring”, CEPEJ (2006)14.

European Court of Human Rights, Annual Survey of Activities 2004.

La Convention européenne des Droits de l'Homme, Commentaire article par article, Toimetajad L-E Pettiti, E. Decaux, P-H Imbert, Economica, Artikkel 6 -- J-C Soyer ja M de Salvia, lk 239-279.

Rapport Magendie, Célérité et qualité de la justice, la gestion du temps dans le procès, La Documentation Française.

Etude de législation comparée n° 146-mai 2005- Les procédures pénales accélérées en matière pénale, F. Zocchetto, Sénateur, lk 117: <http://www.senat.fr/www.senat.fr>.

Ajakirjad:

Le délai raisonnable, Revue Trimestrielle des Droits de l'Homme, nr° 5, jaanuar 1991,

R. Bindels, L'influence du droit d'être jugé dans un délai raisonnable prévu par l'article 6§1 de la Convention européenne des Droits de l'Homme sur l'administration de la justice civile belge: Annales de droit de Louvain (Bruxelles), Kd 62, 2002, lk. 349-428.

F. Gölcükü: Délai raisonnable et le procès équitable dans la Convention européenne des Droits de l'Homme, Mainly Human Rights, Dir. Salvino Busuttil, 1999.

LISA 1. Statistika Kohtus arutatud mõistliku aja asjadest alates sellest kui vastav riik individuaalavalduste esitamise õigust tunnustas(seisuga 19. oktoober 2006)¹³¹

(Esimene arv on Kohtu otsuste koguarv, teine (...) on rikkumist tuvastavate otsuste arv ja kolmas [...] on 2005. aastal tehtud otsuste arv)

RIIK	Otsuseid seisuga 19/10/2006	ratifitseerimine	Individuaalavalduste tunnustamine	elanike arv
Albaania	1 (1)	02/10/1996	02/10/1996	3.08
Andorra	0	22/01/1996	22/01/1996	0.07
Armeenia	0	26/04/2002	26/04/2002	3.00
Aserbaidžaan	0	15/04/2002	15/04/2002	8.30
Austria	62 (50) [10]	03/09/1958	03/09/1958	8.10
Belgia	44 (34) [8]	14/06/1955	05/07/1955	10.37
Bosnia ja Hertsegoviina	0	12/07/2002	12/07/2002	3.80
Bulgaaria	44 (40) [3]	07/09/1992	07/09/1992	7.97
Eesti	2 (1)	16/04/1996	16/04/1996	1.40
Endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik	8 (7) [2]	10/04/1997	10/04/1997	2.02
Georgia	2 (2)	20/05/1999	20/05/1999	4.40
Hispaania	8 (8)	04/10/1979	01/07/1981	43.00
Horvaatia	45 (40) [11]	05/11/1997	05/11/1997	4.43
Iirimaa	4 (4) [1]	25/02/1953	25/02/1953	4.04
Island	0	29/06/1953	29/03/1955	29.00
Itaalia	1258 (1012)	26/10/1955	01/08/1973	57.32
Kreeka	204 (185) [89]	28/11/1974	20/11/1985	11.01
Küpros	20 (22)	06/10/1962	01/01/1989	0.92
Leedu	9 (7) [1]	20/06/1995	20/06/1995	3.45
Liechtenstein	1 (1)	08/09/1982	08/09/1982	0.03
Luksemburg	9 (8) [1]	03/09/1953	28/04/1958	0.44
Läti	6 (5)	27/06/1997	27/06/1997	2.35
Madalmaad	14 (9) [1]	31/08/1954	28/06/1960	16.19
Malta	3 (3)	23/01/1967	01/05/1987	0.40
Moldova	6 (6)	12/09/1997	12/09/97	4.30
Norra	2 (0)	15/01/1952	10/12/1955	4.50
Poola	237 (185) [18]	19/01/1993	01/05/1993	38.70
Portugal	122 (65) [2]	09/11/1978	09/11/1978	10.80
Prantsusmaa	305 (255) [12]	03/05/1974	02/10/1981	60.00

¹³¹ Allikad: andmebaas HUDOC <http://www.echr.coe.int/echr> ja Kohtu 2005. aasta ülevaade, lk 22.

Rootsi	14 (5) [1]	04/02/1952	04/02/1952	8.97
Rumeenia	20 (16) [3]	20/06/1994	20/06/1994	21.70
Saksamaa	38 (30) [5]	03/09/1953	05/07/1955	82.44
San Marino	2 (0)	22/03/1989	22/03/1989	28.75
Serbia ja Montenegro	0	03/03/2004	03/03/2004	10.66
Slovakkia	88 (75) [23]	18/03/1992	18/03/1992	5.40
Sloveenia	168 (160) [1]	28/06/1994	28/06/1994	1.98
Soome	23 (17) [6]	10/05/1990	10/05/1990	5.23
Šveits	7 (4) [1]	28/11/1974	28/11/1974	7.41
Taani	16 (3) [2]	13/04/1953	13/04/1953	5.38
Tšehhi Vabariik	75 (68) [17]	18/03/1992	18/03/1992	10.20
Türgi	201 (128) [23]	18/05/1954	28/01/1987	72.80
Ukraina *	174 (174) [5]	11/09/1997	11/09/1997	47.70
Ungari	76 (71) [15]	05/11/1992	05/11/1992	10.10
Vene Föderatsioon	84 (77) [10]	05/05/1998	05/05/98	144.90
Ühendkuningriik	26 (22) [3]	03/09/1953	14/01/1966	58.83

* enamik Ukraina asju puudutavad täitmata jätmist või sellega viivitamist ning neid ei klassifitseerita mitte mõistlikku aega vaid otsuste täitmist puudutavate otsuste alla

LISA 2. „Prioriteetsed“ asjad, mille puhul Euroopa Inimõiguste Kohus nõuab võimudelt erilist hoolsust (seisuga 29. oktoober 2005).

Kohtu kasutatav täpne sõnastus võib küll varieeruda alates „erilise kiirusega tegutsemisest“ (HIV asjades) kuni „teatava hoolsuseni“ (hageja vaimne seisund), ei ole Kohus nendes asjades tegelikult mingit gradatsiooni paika pannud. Kohus leiab, et kõik need asjad nõuavad, et kohtud menetluse kestuse osas erilist valvsust üles näitaksid. Järgmise ülevaate väärtus seisneb selles, et ta näitab, mis kaebaja jaoks konkreetses asjas kaalul on.

Kaebaja tervislik seisund

Prantsuse kohtuasjad, mis puudutasid veritsustõbe põdevate isikute HI-viirusega nakatumist vereülekanal.

Euroopa Inimõiguste Kohtu järgmised otsused: 31. mai 1992. aasta otsus kohtuasjas *X vs. Prantsusmaa*, 26. aprilli 1994. aasta otsus kohtuasjas *Vallée vs. Prantsusmaa*, 22. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas *Pailot vs. Prantsusmaa*. Kohus ütles: „*Sarnaselt Komisjoniga leiab Kohus, et see, mis vaidlustatud menetluses kaalul oli, oli kaebaja jaoks tema haigust arvestades otsustava tähtsusega . [...] sellel juhtumil oli tarvis erilist hoolsust, hoolimata asjade arvust, mis lahendamist ootasid [...]*“ (*Pailot*’i otsuse punkt 68).

Vanemlike õiguste ja laste hooldusõiguse teostamine

8. juuli 1987. aasta otsuses kohtuasjas *H vs. Ühendkuningriik* leidis Kohus mitte ainult seda, et menetlus „*oli otsustava tähtsusega [ema] tulevaste suhete seisukohast oma lapsega, vaid et menetlusel oli ka iseäralik pöördumatu iseloom, mis kohtu sõnul tähendas adopteerimise „seaduslikku giljotiini“ [...] Seda liiki asjades on võimudel kohustus tegutseda erilise hoolsusega*“ (rikkumine).

7. augusti 1996. aasta otsuses kohtuasjas *Johansen vs. Norra* (**rikkumist ei tuvastatud**) ütles Kohus: „*Arvestades, mis oli kaebaja jaoks kaalul ja pidades silmas asjaomaste meetmete pöördumatut ja lõpplikku iseloomu olid siseriiklikud asutused artikli 6 lõike 1 alusel kohustatud [...] tegutsema menetluse edasimineku tagamiseks erilise hoolsusega.*“

16. novembri 1999. aasta otsus kohtuasjas *EP vs. Itaalia*; rikkumine – lapse hooldusõiguse menetlus, mis kestis 7 aastat.

27. juuni 2000. aasta otsus kohtuasjas *Nuutinen vs. Soome*.

27. septembri 2005. aasta otsus kohtuasjas *Tetourova vs. Tšehhi Vabariik* (ainult prantsuse keeles): viivitusi menetluse teatud faasides võib aktsepteerida üksnes siis, kui menetluse kogupikkus ei ole ülemäärane. Kolme ja poole aasta pikkuse menetluse puhul

rikkumist ei tuvastatud. Kostja (kaebaja abikaasa) käitumine aitas menetlust venitada ning kujutas endast objektiivset elementi, mida ei saanud riigile süüks panna.

19. oktoobri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Jahnova vs. Tšehhi Vabariik*: 3 aastat ja 5 kuud väldanud ja ikka veel pooleli olev menetlus (kusjuures ema oli juba 1997. aastast lapsest lahutatud) loeti ülemäära pikaks.

Elatise määramine

See on oluline juhtudel, mil sellest otsusest sõltub lahutusmenetluse lõpetamine. 21. juuni 2005. aasta otsus kohtuasjas *Kubiznakova vs. Tšehhi Vabariik*: rikkumine, sest menetlus kestis 6 aastat ja 4 kuud, kusjuures kummaski instantsis tehti kolm otsust.

Kaebaja vanus

16. septembri 1996. aasta otsus kohtuasjas *Süssmann vs. Saksamaa*, mis puudutas täiendava vanaduspensioni arvutamist.

30. oktoobri 1998. aasta otsus kohtuasjas *Styranski vs. Poola*: kaebaja pensioni vähendamisele järgnenud kompenseerimismenetluses võttis Kohus arvesse kaebaja – pensionil oleva kohtuniku – vanust.

Töölt vallandamise ja tööhõive asjad

27. veebruari 1992. aasta otsus kohtuasjas *Ruotolo vs. Itaalia*.

14. jaanuari 1998. aasta Komisjoni vastuvõetamatuse otsus kohtuasjas *Labate vs. Itaalia* (ainult prantsuse keeles). Komisjon leidis, et Itaalia oli töövaidlusasjades üles näidanud nõuetekohast hoolsust 1990. aastal nende menetluste kiirendamiseks erimeetmete sätestamisega.

27. juuni 2000. aasta otsus kohtuasjas *Frydlender vs. Prantsusmaa*, mis puudutas haldusmenetlust valitsusasutuse ja lepingulise töötaja vahelises töövaidluses (artikli 6 lõike 1 kohaldatavus seda liiki asjades ning rikkumine seetõttu, et menetlus kestis 9 aastat ja 8 kuud, sh 6 aastat *Conseil d'Etat's* õigusküsimustes). „Töövaidluste olemus nõuab kiiret otsustamist, arvestades, mis on kaalul asjaomase isiku jaoks, kes töölt vabastamise tõttu kaotab elatusallikad“.

18. oktoobri 2001. aasta otsus kohtuasjas *Mianowicz vs. Saksamaa* (ainult prantsuse keeles). Kohtus leidis, et töövaidlusasjades on vaja eralist hoolsust, need tuleb lahendada erilise kiirusega, kuna nad puudutavad küsimusi, mis on üksikisiku tööalase seisundi seisukohast määrava tähtsusega – rikkumine (12 aastat ja 10 kuud).

14. novembri 2000. aasta otsus kohtuasjas *Garcia vs. Prantsusmaa* (ainult prantsuse keeles). Kohus juhtis tähelepanu sellele, et kaebaja tööalase tegevuse jätkumine oli suures osas sõltunud kõnealusest menetlusest ning jõudis järeldusele, et nagu ka

tööhõivevaidlustes, oli kaebaja jaoks kaalul olevat arvestades tarvis kiiresti otsustada. See konkreetne asi puudutas taotlust tühistada prefekti kaudne keeld lubada kaebajal – baariomanikul – lahtiolekuaegu pikendada.

8. juuni 2000. aasta otsus kohtuasjas *Oliviera Modesto ja teised vs. Portugal* (ainult prantsuse keeles). Kohus rõhutas, et asjades, mis puudutavad töötajate õigust saada kätte oma palk või töötasu osana ettenähtud toetussummad, tuleb seda, mis hetkest peale lugeda artikli 6 lõikega 1 nõutud mõistlik aeg ületatuks, uurida erilise hoolikusega. Vt ka 1. veebruari 2001. aasta otsus kohtuasjas *Fernandes Cascao vs. Portugal* ja 10. juuli 2003. aasta otsus kohtuasjas *Farinha Martins vs. Portugal*.

Vanglakaristuse pikkus, mida kaebaja kannab

25. novembri 2003. aasta otsus kohtuasjas *Soto Sanchez vs. Hispaania* (ainult prantsuse keeles) punkt 41: rikkumine 5 aasta, 5 kuu ja 18-päevase viivituse eest Konstitutsioonikohtus.

29. aprilli 2003. aasta otsus kohtuasjas *Mõtsnik vs. Eesti*. Selles seksuaalkuriteo asjas, mida ei saa keeruliseks lugeda, ei tuvastanud Kohus artikli 6 lõike 1 rikkumist menetluse osas, mis kolmes kohtuastmes oli vaatlusalusel perioodil väldanud 2 aastat ja 7 kuud, kusjuures *ratione temporis* algas käsitletav periood alates 1996. aasta aprillist. Kaebaja võeti vahi alla 1998. aasta veebruaris ning tema seisukohast võttes oli antud juhtumil tegemist siseriiklike võimude äärmiselt kiire tegutsemisega.

Üksikisiku perekonnaseis ning teo- ja õigusvõime

--isaduse tuvastamine

30. aprilli 2003. aasta otsus kohtuasjas *Costa Ribbeire vs. Portugal*. Kohus ütles, et üksikisikute perekonnaseisu ning teo- ja õigusvõimet puudutavad asjad nõuavad erilist hoolsust. Kõnealusel siseriiklikul kohtul oli kohustus asja menetleda erilise hoolsusega arvestades, et kaebajate, eeskätt teise kaebaja jaoks oli kaalul õigus nimele ja õigus isaduse tuvastamisele.

--kaebaja süüdivus/ tsiviilteovõime

23. märtsi 1989. aasta otsus kohtuasjas *Bock vs. Saksamaa*. See asi nõudis „kiiret otsustamist“ (otsuse punkt 47). Kohus leidis, et „arvestades, et perekonnaseisu ning teo- ja õigusvõimet puudutavates asjades nõutakse erilist hoolsust, on tegemist Konventsiooni [...] artikli 6 lõike 1 rikkumisega“ lahutusmenetluses, mis kestis 9 aastat ja milles lisaks oli küsimuse all avalduse vastuvõetavus (kaebaja tsiviilteovõime).

Õiguskaitseametnike väidetava vägivallakasutuse uurimine

20. juuli 2000. aasta otsus kohtuasjas *Caloc vs. Prantsusmaa*: „asjaomastel kohtuasutustel oli kohustus üksikisiku kaebust, milles väideti, et politseiametnikud tema suhtes vägivalda tarvitasid, menetleda erilise hoolsusega“.

Ühes Bulgaaria kohtuasjas, mis puudutas ebaseaduslikku politseivägivalda ja sellest tulenevat riigi vastutust tekkinud kahju eest, ütles Kohus, et „arvestades, et kaebaja jaoks oli kaalul midagi olulist, juhib Kohus tähelepanu, et see hagi puudutas kahjutasu maksmist politseivägivallaga tekitatud raskete vigastuste eest. Sellistes asjades nõutakse kohtuasutustelt eralist hoolsust“ (30. septembri 2004. aasta otsus kohtuasjas *Krastanov vs. Bulgaaria*, punkt 70).

Kaebaja piiratud sissetulek ja raske rahaline olukord, mis tuleneb sellest, et süüdistatavad on tema vara omastanud.

10. oktoobri 2000. aasta otsuses kohtuasjas *Dachar vs. Prantsusmaa*, mis puudutas kriminaalsüüdistust ja kahjutasu nõuet ning milles need kaks menetlust kahes kohtuastmes kokku kestsid vastavalt 4 aastat ja 4 aastat ja 3 kuud, leidis Kohus, et arvestades, mis kaebaja jaoks kaalul oli, oleks asja pidanud menetlema nõuetekohase hoolsusega.

Täitemäärusel rajanev nõue

6. aprilli 2000. aasta otsus kohtuasjas *Comingersoll SA vs. Portugal*: „[...] menetluses, mis algatati täitemääruse alusel, mis juba oma olemuselt on asi, mida tuleb menetleda kiiresti [...]“. 17 aastat ja 6 kuud kestnud menetlus – rikkumine.

Vt ka 4. detsembri 2003. aasta otsus kohtuasjas *Frotal-Aluguer de Equipamentos SA vs. Portugal*, mille menetlus kestis peaaegu 9 aastat (algas 1994. aasta novembris ja oli Kohtu otsuse tegemise ajal veel pooleli; tegevusetus alates 2000. aastast kaebaja vastutusel) – rikkumine.

LISA 3. Keerulised asjad

Artikli 6 lõike 1 rikkumine

KOHTUASI	KEERUKUSE PÕHJUSED	RIKKUMISE TUVASTAMISE ALUS	MENETLUS-LIIK	PIKKUS
Ilijkov vs. BULGAARIA, 2. juuli 2001	Mitu kaassüüdistatavat, kes pettusega omastasid tagastatud enammakstud maksusummad	Ülemäära pikad vaheajad istungite vahel; kohtud lükkasid istungeid edasi piisava põhjendusega; kohtunikud puudusid ja neile ei määratud asendajaid	kriminaalmenetlus	5 aastat
Nikolova vs. BULGAARIA, 25. märts 1999	Mitu kaassüüdistatavat; kriminaalne tegevus vältas üle kolme aasta	Asja keerukus üksi ei õigusta menetluse pikkust; kriminaalmenetluse koodeksi reform ei õigusta viivitusi; uurimine ei edenenud hoolimata prokuratuuri juhtööridest	kriminaalmenetlus	5 aastat ühes kohtuastmes
Mitev vs. BULGAARIA, 22. detsember 2004	Palju tunnistajaid; ekspertide kasutamine; tunnistajate asukohta raske kindlaks teha	Võimud ei pingutanud piisavalt, et ühele süüdistatavale kaitsja tagada; ülemäära pikk uurimisperiood (üle viie aasta)	kriminaalmenetlus	6 aastat ja 7 kuud kahes kohtuastmes
Hamanov vs. BULGAARIA, 8. aprill 2004	Mitu kahtluslust; mitu finantskuritegu	Apellatsioonikohtu esimene istung rohkem kui aasta pärast esimese astme kohtu otsuse tühistamist; asi pooleli alates 5. juunist 2005, sh. vaidlustati kassatsioonikohtule esitatud kaebuse vastuvõetavus	kriminaalmenetlus	7 aastat ja 1 kuu (otsuse tegemise ajal asi alles pooleli)
Belchev vs. BULGAARIA, 8. aprill 2004	Mitu kahtluslust; mitu finantskuritegu	Apellatsioonikohtu esimene istung rohkem kui aasta pärast esimese astme kohtu otsuse tühistamist; asi pooleli alates 5. juunist 2005, sh. vaidlustati kassatsioonikohtule esitatud kaebuse vastuvõetavus	kriminaalmenetlus	(otsuse tegemise ajal asi alles pooleli)
Sahiner vs. TÜRGI, 25. september 2001	Suur hulk süüdistatavaid ja süüdistusi	Otsuste tegemisele kulutati ülemäära palju aega; seadusemuudatused, kuid riik peab oma kohtusüsteemi nõuetekohaselt korraldama	kriminaalmenetlus	6 aastat ja 2 kuud (tegelik pikkus 15 aastat)
Mitap vs. TÜRGI, 21. veebruar 1996	Kaebajate vastu esitatud süüdistuse iseloom (terrorism); 627 kriminaalkuritegu, 726 süüdistatavat	Pikad tegevusetuse perioodid (sõjakohtul kulus 3 aastat otsuse kirjutamiseks), mille õigustamiseks valitsus mingit teavet ei esitanud	kriminaalmenetlus	6 aastat (tegelik pikkus 15 aastat)
Demirel vs. TÜRGI, 28. aprill 2003	Asja arutati koos nelja teise isiku asjadega, keda süüdistati PKK-sse kuulumises	Eeluurimine oleks tulnud kiiremini läbi viia; tunnistajate ärakuulamine oli kaua aega võtnud	kriminaalmenetlus	7 aastat ja 7 kuud
Iwanczuk vs. POOLA, 15. november 2001	Seda liiki asjad on olemuselt keerulised (võltsimine ja võltsitud dokumentide kasutamine)	Kohtukoosseisu muutmine; istungid algasid otsast peale, kusjuures juba 71 istungit oli ära toimunud	kriminaalmenetlus	8,5 aastat (tegelik pikkus 10,5 aastat, asi ikka pooleli)
Ilowiecki vs. POOLA, 4. oktoober 2001	Arvukad rahvusvahelised pangaülekanDED; vajadus kaasata mitu eksperti	Kahe aasta ja kümne kuu pikkuse viivituse kohta ei andnud valitsus mingeid selgitusi	kriminaalmenetlus	7 aastat ja 10 kuud (asi ikka pooleli)
Grauslys vs. LEEDU, 10. oktoober 2000	Pettuse asi	Korduvalt ei suudetud tunnistajaid küsitleda	kriminaalmenetlus	5 aastat (asi ikka pooleli)

Kalashnikov vs. VENE FÖDERATSIOON, 15. juuli 2002	Finantskuriteod, suur hulk tõendeid ja vajadus arvukaid tunnistajaid küsitleda	Kuigi kaebaja ise aitas venimisele kaasa, ei nõua artikli 6 lõige 1, et kohtualune võimudega koostööd teeks; kaebajat hoiti vahi all, mistõttu olid kohtud kohustatud eriti hoolsalt tegutsema ja õigust kiiresti mõistma	kriminaalmenetlus	2 aastat (tegelik pikkus 5 aastat ja 1 kuu ühes kohtuastmes)
Lavents vs. LÄTI, 28. veebruar 2003	Väga suure ulatusega finantskuritegu; mitu kaassüüdistatavat; erandlik tõendite hulk ja uurimise ulatus	Viivitused kohtute põhjustatud (vt pea- ja justiitsministri ühisavaldus, milles nad vastutuse omaks võtavad)	kriminaalmenetlus	6 aastat ja 7 kuud (tegelik pikkus 7 aastat ja 8 kuud)
Stratégies et communications ja Dumoulin vs. BELGIA, 5. juuli 2002	Asjaoludest tingitud keeruline uurimine (45 kastitait toimikuid)	Kohus leidis, et kuue aasta pikkust uurimisfaasi, mis ei ole veel lõpule jõudnud, ei saa mõistlikuks pidada	kriminaalmenetlus	6 aastat
Boddaert vs. BELGIA (Komisjoni otsus), 17. aprill 1991	Tunnistajateta mõrv; kaebaja ja kaassüüdistatavad lükkasid süüd üksteisele	Võimude süül uurimisfaasis viivitus kogupikkusega kolm aastat	kriminaalmenetlus	6 aastat ja 2 kuud
Metzger vs. SAKSAMAA, 31. mai 2001	Kriminaalõiguse ja keskkonna probleemid; veereostus; ekspertarvamuse vajadus; tunnistajate rohkus	Politseiraporti koostamise ja süüdistuse esitamise vahel ei edenenud uurimine 15 kuu jooksul üldse; põhjendamatud viivitused kohtutes, eriti süüdistuse esitamise ja kohtu otsuse vahel mitte kohtuasja avada, ning menetluse peatamise otsuse ja eksperdi määramise vahel; 2 aastat ja 3 kuud väldanud viivust seetõttu, et föderaal kohus tühistas kohtu otsuse menetlusnormide rikkumise tõttu, sest otsust ei tehtud seadusega ette nähtud aja jooksul	kriminaalmenetlus	üle 9 aasta
Nuvoli vs. ITAALIA, 16. august 2002	Majandus- ja finantskuritegu (pangadokumendi konfiskeerimine prokuratuuri ettekirjutusel)	Võime peeti vastutavaks viivituste eest kogupikkusega umbes kolm aastat ja neli kuud	kriminaalmenetlus	Üle 5 aasta ja 10 kuu ühes kohtuastmes
Ouattara vs. PRANTSUSMAA, 2. august 2005	Keerukust lisas see, et isikut, kelle vastu kaebaja kahjunõude esitas, ei saadud välja anda	Rohkem kui 11 aastat pärast nõude esitamist uurimine ikka pooleli; mitmed viivitused riigi asutuste süül	kriminaalmenetlus	11 aastat, 6 kuud (uurimine pooleli)
Dobbertin vs. PRANTSUSMAA, 25. veebruar 1993	Tõelised raskused süüks pandavate kuritegude väga sensitiivse olemusega, seondudes riigi julgeolekuga (teabevahetus Saksa Demokraatliku Vabariigi – välisriigi – agentidega)	Võimud ei astunud mingeid samme tagamaks pooleli olevate asjade, sh kaebaja asja kiiret lahendamist; tavakohtutel kulus palju aega süüdistuse kehtivuse küsimuse lahendamisele (9 kuud) ja ekspertide määramise otsuse tühistamisele (2 aastat)	kriminaalmenetlus	12 aastat ja 10 kuud kolmes kohtuastmes
H. vs. ÜHENDKUNINGRIIK, 8. juuli 1987	Palju pooli: kaebaja, tema mees, võimalikud adopteerijad, ametlik nõustaja ja kohaliku omavalitsuse volikogu; raske hinnata suurt tõendite kogumit	Kohtueelses menetluses vastutas kohalik volikogu (seega riik) kolme viivituse eest; kaalul olid ema tulevased suhted lapsega, tekitades kohustuse menetleda asja erilise hoolsusega.	tsiviilmenetlus	2 aastat ja 7 kuud
Müller vs. ŠVEITS, 5. november 2002	Uudsed ja fundamentaalse tähtsusega sundvõõrandamise hüvitamise küsimused	Äärmiselt pikk menetlus Föderaalkohtus (<i>Süssmann</i> 'i põhimõtet ei saanud kohaldada, sest see käib üksnes „Saksamaa ühendamise unikaalse	tsiviilmenetlus	11 aastat ja 6 kuud

	seoses mürasaastega	poliitilise konteksti" kohta)		
Nuutinen vs. SOOME, 27. juuni 2000	Lihtne asi muutus keeruliseks otsuse täitmise faasis, kus lapse parimaid huvisid pidevalt ümber hinnati	Seisuaeg avalduse esitamise ja eelistungi vahel ning eelistungi ja sisulise istungi vahel; mis asjas kaalul oli (hooldusõiguse asjade puhul on oluline neid kiiresti lahendada)	tsiviilmenetlus	5 aastat ja 5 kuud
T. vs. AUSTRIA, 4. november 2000	Menetluse käigus nii pank kui kaebaja täiendasid oma hai ja vastuhagi	Kaebaja, kes sageli kaitsjat vahetas, põhjustatud viivitused olid märksa vähemolulised kui võimudele omistatavad viivitused (kokku 4 aastat ja 3 kuud kohtu süül)	tsiviilmenetlus	8,5 aastat ühes kohtuastmes
Wiesinger vs. AUSTRIA, 24. september 1991	Asi puudutas maakorraldust, mis on iseenesest keeruline, puudutades nii üksikisikute kui kogukonna huve; õiguslikult keeruline	Linnavolikogu muutis tsoneerimisplaani; linnavõimude ja põllumajandusametuste koordineerimatusest tekkinud raskused plaanides kokkuleppimisel	tsiviilmenetlus	Üle 9 aasta
Bayrak vs. SAKSAMAA, 20. detsember 2001	Keerukus tingitud seotusest välismaaga (vaidlus tuli lahendada Türgi, mitte Saksa õiguse alusel); sellest tulenevate õigusküsimuste keerukus, nt Saksa kohtute tööpiirkonnad	Asjaga seotud kuus erinevat kohut; individuaalselt võttes ei olnud üheski neist menetlus ebamõistlikult pikk, kuid menetluse kogupikkus, mille eest riiki vastutavaks loeti, oli ebamõistlik	tsiviilmenetlus	Üle 8 aasta
Mianowicz vs. SAKSAMAA, 18. oktoober 2001	Asi puudutas puudega isiku töölt vallandamist, keerukus tulenes kaitsest, mida pakkus vallandamise vastane seadus ja sügava puudega isikute kaitse seadus	Peamised viivitused tekkisid Müncheni tööasjade apellatsioonikohtus, kus esines 2 tegevusetuse perioodi; töövaidluste lahendamisel on vaja erilist hoolsust, need tuleb lahendada eriti kiirelt, sest nad puudutavad küsimusi, mis on isiku tööalase situatsiooni seisukohast otsustava tähtsusega	tsiviilmenetlus	12 aastat ja 10 kuud kahes kohtuastmes
H.T. vs. SAKSAMAA, 11. oktoober 2001	Konstitutsioonikohus pidi tegema otsuse tootjakaotuspensioni süsteemi reformi mõnede aspektide põhiseaduslikkuse kohta	Viivitustes süüdi sotsiaalasjade kohus; arvestades, mis oli kaalul, oli tarvis tegutseda eriti hoolsalt	tsiviilmenetlus	Peaaegu 12 aastat
Klein vs. SAKSAMAA, 27. juuli 2000	Üsna keeruline asi, nagu nähtub menetluse pikkusest ja Konstitutsioonikohtu otsuse motivatsioonist, kes oli mitme erineva asutuse arvamust küsinud	Krooniline asjade kuhjumine Konstitutsioonikohtus ei õigusta menetluse pikkust; paljude Saksa kodanike jaoks olid kaalul olulised asjad	tsiviilmenetlus	9 aastat ja 8 kuud
K. vs. ITAALIA, 20. juuli 2004	Hagi elatise väljamaksmise tagamiseks (Poola otsus, poolatarist ema taotlusel, et itaallasest isa maksaks oma seaduslikule tütrele elatist)	Itaalia vastav asutus ootas liiga kaua, enne kui erinevaid menetlusi alustas	tsiviilmenetlus	8,5 aastat
Obermeier vs. AUSTRIA, 28. juuni 1990	Haldus- ja tsiviilkohtute koostoitumine puudega isikute töölt vallandamise asjades; asjaga seotud mitu kohut	"Fakt jääb faktiks, et üheksa aasta pikkune periood ilma lõpliku otsuseni jõudmata ületab mõistlikku aega."	halduskohtu- + tsiviilmenetlus (vallandam.)	üle 9 aasta
F.E vs. PRANTSUSMAA, 30. oktoober 1998	Asja Kassatsioonikohtu üldkogule arutamiseks andmine viitab selle	Kassatsioonikohus oli juba tõstatatud õigusküsimustes mitu otsust teinud; tegutseda tuli erandliku kiirusega	tsiviilmenetlus (HIV)	2 aastat ja 3 kuud

	keerukusele			
Kanoun vs. PRANTSUSMAA, 3. oktoober 2000	Endiste abikaasade vahel jagamisele kuuluva vara olemus; nende võimetused kokku leppida, sellest tingitud sagedased kohtusse pöördumised	Võimud ei näidanud 1974. aastal toimunud lahutuse järel kokkuleppe korraldamisel üles vajalikku kiirust; Kassatsioonikohus pälvis samuti kriitikat	tsiviilmenetlus	19 aastat
Satonnet vs. PRANTSUSMAA, 2. august 2000	Kaebaja vallandatud lepingulise töötaja staatus tähendas, et asja pidid lahendama nii tava- kui halduskohtud	Asja keerukus ja kaebaja käitumine ei õigusta menetluse kogupikkust; mitmed tegevusetuse perioodid kohtuasutuste süül	tsiviilmenetlus, seejärel halduskohtumenetlus	17,5 aastat (asi pooleli)
Vallée vs. PRANTSUSMAA, 26. aprill 1994	Fondi ja hüvitist saanud isikute vaheliste õiguste keerulised probleemid	Riigi vastutuse määramiseks vajalik materjal oli kaua aega olemas; mis oli kaalul	tsiviilmenetlus, siis halduskohtumenetlus (HIV)	4 aastat ühes ainsas kohtus
Pailot vs. PRANTSUSMAA, 22. aprill 1998	Asja olemusest tingitud teatav keerukus	Riigi vastutuse määramiseks vajalik materjal oli kaua aega olemas; Komisjoni raportist poolte kokkuleppe kohta kuni <i>Conseil d'Etat</i> otsuseni, mis lõpetas kokkuleppe sõlmimise ajaks juba 5 aastat ja 6 kuus kestnud menetluse, kulus veel tervelt üks aasta ja 10 kuud, ning see ületas kaugelt mõistlikku aega; niisugustes asjades vajalik eriline hoolsus	halduskohtumenetlus+ tsiviilmenetlus (HIV)	1 aasta ja 10 kuud
Nouhaud vs. PRANTSUSMAA, 9. juuli 2002	Asjaga seotud arvukad pooled, sündmuste toimumisest palju aega möödas; kostja avalik-õiguslik staatus; pädevusprobleemid tava- ja halduskohtute vahel	Asja keerukus ja kaebaja käitumine ei ole menetluse kogupikkuse piisavaks õigustuseks	halduskohtumenetlus	10 aastat neljas astmes
Piron vs. PRANTSUSMAA, 14. november 2000	Maakorraldus	Pikad tegevusetuse perioodid puhtalt võimude süül, mille kohta selgitusi ei esitatud	halduskohtumenetlus	26 aastat ja 5 kuud (asi pooleli)
Marschner vs. PRANTSUSMAA, 28. september 2004	Finantskuriteod	Viivitused ekspertarvamuste esitamisega ja istungite korraldamisel	halduskohtumenetlus	5 aastat ja 4 kuud
Styranski vs. POOLA, 30. oktoober 1998	Ühest kohtust teise üleviimine	15 kuud selgitamatut tegevusetust	halduskohtumenetlus	2 aastat ja 8 kuud
Naumenko vs. UKRAINA, 30. märts 2005	Riigil puudus probleemi kohta vajalik tehniline dokumentatsioon (Tšernobõli õnnetuskohas töötamisest tingitud invaliidsus)	Ebamõistlikud viivitused riigi süül; kaalul oli kaebaja jaoks oluline asi (tervis)	halduskohtumenetlus	5 aastat ja 8 kuud
Janosevic vs. ROOTSI, 23. juuli 2002	Maksuhaldur ja kohtud pidid hindama kaebaja taksofirma käivet, tema võimet maksta täiendavaid makse ja lisamakse	See ei õigustanud menetluse pikkust – vastupidi, kaebaja vastu rakendatud täitemeetmed nõudsid, et tema kaebused kiiresti läbi vaadataks	halduskohtumenetlus	6 aastat ja 8 kuud

Artikli 6 lõike 1 rikkumist ei tuvastatud

KOHTUASI	KEERUKUSE PÕHJUS	OTSUSE ALUS	MENET- LUSLIIK	PIKKUS
Gast ja Popp vs. Saksamaa, 25. veebruar 2000	Õigusküsimuste keerukus, millele viidates kaebajate avaldused läbi vaatamata jäeti	Toimunud viivitused ei olnud nii olulised, et Konstitutsioonikohtus toimunud menetlus oleks mõistlikku aega ületanud	kriminaal- menetlus	Umbes 2 aastat iga kaebaja kohta
Neumeister vs. AUSTRIA, 27. juuni 1968	Austria võimudel oli raskusi oma õigusabitaotluste täitmise saavutamisega välismaal	Kohtulike arutelude avamisel ja taasavamisel tekkinud viivitused olid suures osas tingitud vajadusest anda poolte esindajatele ja kohtunikele aega tutvuda kohtuasja toimikuga, mis koosnes 21 köitest umbes 500 lehel	kriminaal- menetlus	7 aastat (otsuse tegemise ajal asi alles pooleli)
Pedersen ja Baadsgaard vs. TAANI, 17. dets. 2004	Mitmed kohtuasja elemendid olid keerulised	Pooled aitasid viivitustele kaasa (olid ükskõiksed, ei olnud edasilükkamiste vastu, nende esindaja ei tulnud määratud istungitele); Kohus tuvastas iga menetlusfaasi pikkuse ja ei tuvastanud ühtegi tegevusetuse perioodi, mis oleks olnud nii pikk, et kujutaks endast rikkumist	kriminaal- menetlus	5 aastat ja 9 kuud
Van Pelt vs. PRANTSUSMAA, 23. mai 2000	Rahvusvaheline narkokaubandus, seotud paljude isikutega, grupeering rahvusvaheline, osad kuriteod sooritatud välismaal, vajadus tõlkida dokumente	Uurimiskohtunik võttis arvukaid meetmeid, kohtud tegid otsuseid viivitamata. Selle suhtes 2 eriarvamust.	kriminaal- menetlus	8 aastat ja 8 kuud
Calvelli and Ciglio vs. ITAALIA, 17. jaanuar 2002	Kindlasti keeruline (vastsündinu surm haiglas)	Ei olnud pikki tegevusetuse perioode; perioodi pikkusega 6 aastat, 3 kuud ja 10 päeva neljas instantsis kokku ei saa ebamõistlikuks pidada	kriminaal- menetlus	6 aastat, 3 kuud ja 10 päeva neljas astmes kokku
I.J.L. ja teised vs. ÜHENDKUNIGRIIK 9. sept. 2000	Finantskuriteod; kaebaja ei tunnistanud end süüdi	Viivituste eest ei saanud riigiasutusi vastutavateks lugeda	kriminaal- menetlus	4,5 aastat
Karabas vs. TÜRGI 21. juuli 2005	Ettenähtud pikad vanglakaristused; seitse süüdistatavat; Riigi Julgeolekukohtu palvel oli vaja mõnesid kohtualuseid ja tunnistajaid küsitleda teistes kohtutes, mis põhjustas mõningasi viivitusi eeskätt erinevates linnades asuvate kohtute kirjavahetuse tõttu	Pikki tegevusetuse perioode ei olnud	kriminaal- menetlus	3 aastat ja 9 kuud kahes kohtuastmes kokku
Özden vs. TÜRGI, 24. mai 2005	Viis süüdistatavat, kaks neist hoidsid õigusemõistmisest kõrvale	Kaebajate huvipuudus (ei ilmunud kohtusse ka otsuse kuulutamisele, mis venitas apellatsiooniprotsessi)	kriminaal- menetlus	4 aastat ja 9 kuud kahes astmes
Sari vs. TÜRGI, 8. november 2001	Keerukus osaliselt tingitud väljaandmisest; asi komplitseerus veelgi kui kaebaja Taani põgenes; mõlema riigi jagatud jurisdiktsiooni tõttu bürokraatia probleemid ja tõlkimise vajadus	Viivituse põhjustajaks kaebaja, kuna kriminaalmenetluse võtmeelement on kohustus kohtusse ilmuda; võimud menetlusega ei venitanud	kriminaal- menetlus	8 aastat ja 7 kuud

Kenan Yavuz vs. TÜRKİ, 13. veebruar 2004	21 süüdistatavat; süüdistuse olemus; mitu kuritegu; vajadus koguda suur hulk tõendeid	Kuigi riik põhjustas mõned viivitused, oli menetluse kogupikkus mõistlik	kriminaalmenetlus	üle 5 aasta
Akçakale vs. TÜRKİ, 25. august 2004	Kolm süüdistatavat, mitu kuritegu (palju tööd kuriteo asjaolude tuvastamisega, tõendite kogumisega ja seotuse astme tuvastamisega)	Kaebaja aitas viivitustele kaasa, kui ei tulnud kohtuvaidlusteks vajalikke kirjalikke materjale esitada; tegevusetuse perioode ei olnud	kriminaalmenetlus	5 aastat ja 3 kuud
Intiba vs. TÜRKİ, 24. mai 2005	Haaratud palju isikuid; maksuõigus	Kaebaja põhjustas viivitusi, kui ei ilmunud kohtusse, palus istungeid edasi lükata, taandas oma kaitsja, vahetas aadressi vältimaks kohtukutsete kättesaamist, keeldus kaitsjast; võimude süül 1 aasta tegevusetust, mis menetluse kogupikkust ei mõjutanud; sellise maastaabiga menetlustes tuleb ajakava määramisel arvestada kaitsjate ja kohtunike võimalustega	kriminaalmenetlus	7 aastat ja 11 kuud
Keçeci vs. TÜRKİ, 15. juuli 2005	Palju süüdistatavaid; kuritegude olemus; raskused kuriteo asjaolude ja isikute rollide tuvastamisel	Ei olnud pikki tegevusetuse perioode	kriminaalmenetlus	6 aastat ja 2 kuud viies astmes
Klamecki vs. POOLA, 28. märts 2002	Süüdistuse olemus; vajadus koguda suur hulk tõendeid; esimeses astmes kuulati ära suur hulk tunnistajaid	Kaebajad põhjustasid viivitusi jättes istungitele ilmunuta, neid tuli seetõttu mitu korda edasi lükata; kaebaja taandas mitmel korral oma kaitsja	kriminaalmenetlus	6 aastat ja 1 kuu
Salapa vs. POOLA, 19. dets. 2002	Rahvusvaheline narkokaubandus; süüdistatavat; vajadus tõendite kogumiseks uurida teistes kohtutes arutusel olevate kriminaalasjade toimikuid	Kaebaja põhjustas viivitusi korduvalt mitte ilmudes (nagu ka tunnistajad); kohus püüdis menetlust kiirendada lükates tagasi kaebaja taotluse asi prokuratuuri tagasi saata ja kaebaja asi teise kahe kaassüüdistatava (kes hoidsid kõrvale) asjast eraldada	kriminaalmenetlus	5 aastat ja 8 kuud
G.K. vs. POOLA, 20. jaanuar 2004	Asja keerukust näitab kogutud tõendite ja ärakuulatud tunnistajate hulk; 13 süüdistatavat, 104 tunnistajat ja 9 eksperttunnistajat	Kaebaja põhjustas viivitusi, kuna ei ilmunud kohale ja taotles istungite edasilükkamist; viivitused ei olnud eriti pikad ja kindlasti mitte võimude süül	kriminaalmenetlus	peaaegu 5 aastat
Sablon vs. BELGIA, 10. aprill 2001	Väga keeruline, kuna 20 aastat hiljem oli vaja tuvastada, kas kaebaja oli pankrotis; raskused tema varalise seisundi kindlakstegemisel	Kaebaja esitas arvukalt taotlusi, mõned neist asjakohatud ja mõttetud, sellega asja veelgi komplitseerides; võimude süüks ei saa panna ühtegi pikemat tegevusetuse perioodi	tsiviilmenetlus	
Soc vs. HORVAATIA, 9. august 2003	Suri teine lepinguosaline, kes oli kolmandatele isikutele lepingut rikkudes vara müünud; lepingud registreerimata	Kaebaja ei vastanud kostja väidetele, ei ilmunud mõnedele istungitele; istungid toimusid regulaarselt	tsiviilmenetlus	Kahes menetluses kummaski 4,5 aastat
Acquaviva vs. PRANTSUSMAA, 21. nov. 1995	Pingeline poliitiline olukord Korsikal	Kaebajad aitasid viivitustele kaasa; vajalikud menetlustoimingud tehti normaalses tempos; viivitusi õigustas poliitiline olukord	tsiviilmenetlus	4 aastat ja 4 kuud
Proszak vs. POOLA, 16. dets. 1997	Hädavajalik oli meditsiinieksperti aramus	Kaebaja aitas viivitustele kaasa kolme põhjendamatu taandusega, puudus istungitelt, keeldus minemast psühhiaatrilisse kontrolli; peaaegu kogu ajalise jurisdiktsiooni raamesse jäänud periood kulus kaebaja nõudel piisavate eriteadmistega eksperti otsimisele; arvestades „kaebaja käitumist	tsiviilmenetlus	3 aastat ja 9 kuud

		menetluses" Kohus rikkumist ei tuvastanud		
Glaser vs. ÜHENDKUNIGRIIK 13. dets. 2000	Keeruline perekonnalugu; vajadus taastada kaebaja ja tema lapse vaheline usaldus; ema täis otsustavust kontakte vältida	Kaebaja aitas viivitustele kaasa; viivitused ei toimunud võimude süül	tsiviilmenetlus	3 aastat ja 11 kuud
Olsson II vs. ROOTSI, 27. nov. 1992	Raske hindamine; ulatuslik uurimine	Istungid toimusid kolmes kohtuastmes 13,5 kuu jooksul, mis ei ole ülemäära pikk aeg	tsiviilmenetlus	13,5 kuud kolmes astmes
Süssmann vs. Saksamaa, 16. sept. 1996	„24 põhiseaduskaebust, mis tõstatasid sarnaseid keerulisi probleeme seoses täiendava lisapensioniga suurele hulgale Saksa tsiviilteenistujatele tingis vajaduse, et Kohus asja sisuliselt hoolega kaaluks“	"Pidades silmas Saksamaa taasühendamise unikaalset poliitilist konteksti ja töölepingute lõpetamist puudutavate vaidluste tõsiseid sotsiaalseid tagajärgi oli Föderaalsetel Konstitutsioonikohtul õigus otsustada need kohtuasjad eelisjärjekorda seada"	halduskohtumenetlus	3 aastat ja 4 kuud

LISA 4 : Lihtsad asjad

Rikkumine

KOHTUASI	MIS OLI KAEBAJALE KAALUL	OTSUSE ALUS	MENETLUS- LIIK	PIKKUS
Broca and Texier- Micault vs. PRANTSUSMAA, 21. oktoober 2003	Ei midagi erilist	Esimese kaebaja osas möönis valitsus, et menetlust esimeses ja apellatsiooniasemes võib pidada suhteliselt pikaks; teise kaebaja kolm aastat väldanud apellatsioonimenetluse kohtu valitsus selgitusi ei andnud	haldus- kohtu- menetlus	Esimese kaebaja osas 8 a. 8 kuud kolmes instantsis; teise osas 5 a. 3 kuud (asi pooleli)
Guiraud vs. PRANTSUSMAA, 29. märts 2005	Ei midagi erilist	Kuigi kohtumenetluse faas näis mõistliku pikkusega, ei viidud asjaolusid arvestades uurimist läbi piisava hoolsusega	kriminaal- menetlus	10 a. ja 3 kuud kolmes astmes sh 6 a. ja 8 kuud ainult uurimist
Quemar vs. PRANTSUSMAA, 1. veebruar 2005	Ei midagi erilist	Õigustamatud viivitused ja tegevusetuse perioodid uurimiskohtuniku ja uurimist puudutavate apellatsioonide osakonna poolt; nt kulus uurimiskohtunikul (kes asendas eelmist uurimiskohtunikku) üle 10 kuu tsiviilpoole liitmiseks põhimenetlusega ja veel peaaegu aasta (ilma protseduurilisi samme astumata) tunnistajate väljakutsumiseks	kriminaal- menetlus	uurimine 10 a. ja 4 kuud pr Quemar'i osas ja 10 a. ja 2 kuud hr Quemar'i osas
Fattell vs. PRANTSUSMAA, 27. jaanuar 2005	Ei midagi erilist	Õigustamatu viivitus pikkusega 2,5 aastat kaebuse registreerimisest haldusasjade apellatsioonikohtu otsuseni; 4,5 aasta pikkune õigustamatu viivitus kassatsioonkaebuse registreerimisest Conseil d'Etat otsuseni	haldus- kohtu- menetlus	14 a. ja 11 kuud kaebuse läbivaatamist ja järgnevad 7 menetlus-faasi
Schwarkmann vs. PRANTSUSMAA, 8. veebruar 2005	Ei midagi erilist	Uurimiskohtunik, kelle kahe aasta tagust tõendite kogumise taotlust neljast meeldetuletusest hoolimata ei täidetud, tegi lihtsalt uue taotluse.	kriminaal- menetlus	Uurimine kestis 7 aastat ja 1 kuu
Guez vs. PRANTSUSMAA, 17. mai 2005	Ei midagi erilist	Õigustamatud viivitused: 1) 3 aastat ja 7 kuud Pariisi halduskohtus esimese vallandamise korral (hagi esitamist sissetuleku kaotamise hüvitamise otsuseni); 2) 4 aastat ja 8 kuud Pariisi halduskohtus teise vallandamise korral (teise vallandamise tühistamisotsuse ja tööle ennistamise määruse vahel); 3) 8 aastat ja 6 kuud kompensatsioonitaotluse menetlemist (alles pooleli)	Haldus- kohtu- menetlus - töökohus	11 aastat kahes kohtuastmes (haldusasjade apellats. kohtul esimese vallandamise asi ikka veel otsustamata)
Podbielski vs. POOLA, 30. oktoober 1998	Ohjeldamatu inflatsiooni tingimustes oli kaebajal majanduslik huvi, et tema kaebus mõistliku aja jooksul	Viivitused suures osas põhjustatud turumajandusele üleminekuga kaasnenud seadusemuudatustest ja menetluse keerukusest	tsiviil- menetlus	5 a. ja 6 kuud kahes kohtuastmes (alles pooleli)

	läbi vaadataks			
Bursuc vs. RUMEENIA, 12. oktoober 2004	Kaebaja tervislik seisund	1999. aasta juunist 2000. aasta juunini lükkas kohus mitu korda istungeid edasi, sest tunnistajad ei ilmunud kohtusse, kuigi neile oli iga kuu kutsed saadetud ja neid menetluslike sanktsioonidega ähvardatud, mida siiski ei rakendatud. Kaebaja tervislikku seisundit arvestades oleksid kohtud pidanud menetluse kiirendamisel erilist hoolsust üles näitama.	kriminaalmenetlus	4 a., millest 1 a. ja 9 kuud uurimine prokuratuuris, 2 a. ja 3 kuud esimese astme kohtus
Frydlender vs. PRANTSUSMAA, 27. juuni 2000	Elatusvahenditest ilmajäämine	Conseil d'Etat tegi otsuse peaaegu kuus aastat pärast asja sissetulemist, valitsus ei andnud ilmselgelt ülemäärase kestuse osas mingeid selgitusi	halduskohtumenetlus (töövaidlus)	9 a. ja 8 kuud (peaaegu 6 a. Conseil d'Etat's)
Garcia vs. PRANTSUSMAA, 26. sept. 2000	Elatusvahenditest ilmajäämine	Kiire menetlus Dijon'i Halduskohtus (veidi üle aasta), aeglane Conseil d'Etat's (4 aastat ja 4 kuud); kaebaja võimalus äritegevust jätkata sõltus suures osas menetluse tulemusest	halduskohtumenetlus	5 a. ja 8 kuud kolmes astmes
Ferdandes Cascao vs. PORTUGAL, 1. veebruar 2001	Elatusvahenditest ilmajäämine	Kohtuniku määruse ja ettevalmistava otsuse vahele jäänud kahe aasta jooksul ei tehtud ühtegi olulist menetlustoimingut – vaieldamatult ülemäärane viivitus. Töövaidlustes, mis puudutavad töötaja õigust saada kätte töötasu või seda asendav kompensatsioon, tuleb erilise hoolega uurida, mis hetkest artikli 6 mõistliku aja nõuet on rikutud	tsiviilmenetlus (töövaidlus)	4 a. ja 7 kuud ühes kohtuastmes (lõpuks poolte kokkulepe)
Farinha Martins vs. PORTUGAL, 10. juuli 2003	Töövaidlus	Apellatsioonikohtus määruskaebuse läbivaatamine viivitas menetlust oluliselt. Läks üle kahe aasta, et teha töökohtu otsust tühistav otsus.	tsiviilmenetlus (töövaidlus)	17 a. ja 9 kuud
Kress vs. PRANTSUSMAA, 7. juuni 2001	Ei midagi erilist	Olulised viivitused nii esimeses astmes kui õigusküsimustes edasikaebamisel. Conseil d'Etat'l läks õigusküsimustes esitaud apellatsiooni läbi vaatamisele 4 aastat ja natuke üle ühe kuu.	halduskohtumenetlus	10. aastat ja 1 kuu

Rikkumist ei tuvastatud

KOHTUASI	MIS OLI KAEBAJALE KAALUL	OTSUSE ALUS	MENET- LUSLIIK	PIKKUS
Kuibichev vs. BULGAARIA, 30. sept. 2004	Ei midagi erilist	Vaatamata 5-kuulisele viivitusele kahe istungi vahel apellatsioonikohtus, tunnistajate kohaloleku tagamiseks võetud meetmete ebapiisavusele ja 3,5 kuu pikkusele viivitusele prokuratuuri tegevusetuse tõttu ei ületanud neljas faasis ja kolmes kohtuinstantsis toimunud menetlus, kus Sofia Apellatsioonikohtus ja Kassatsioonikohtus ülemääraseid viivitusi ei esinenud, mõistliku aja piiri	kriminaal- menetlus	4 aastat ja 3 kuud kolmes kohtuastmes (+uurimine)
Punzelt vs. TŠEHHI VABARIIK, 25. aprill 2000	Ei midagi erilist	Kaebaja põhjustas süüdistuse esitamise ja esimese istungi vahel viivitusi arvukate taotlustega lisatõendeid koguda; nov. kuni dets. 1994 lahendasid kahe astme kohtud kaebaja poolt teatud kohtunike vastu esitatud taandamise taotlusi; võimudest tingitud tegevusetuse perioode ei olnud; asja vaadati läbi kaks korda kahe instantsis; istungid toimusid regulaarsete vaheaegade ja lükati edasi vaid lisatõendite kogumiseks.	kriminaal- menetlus	3 aastat ja 3 kuud kolmes kohtuastmes
Zielinski vs. POOLA, 15. veebruar 2005	Ei midagi erilist	Kaebaja aitas menetlust venitada (ei vastanud kirjalikult vastaspoole argumentidele ettenähtud 14 päeva jooksul vaid alles suuliselt kohtuistungil; ei astunud mingeid samme menetluse kiirendamiseks; ei esitanud õigeaegselt arstitõendit, mis tõi kaasa peaaegu 3-kuulise viivituse jne). Ka vastaspool põhjustas asja sisulisel arutamisel viivitusi. Umbes 11-kuuline kohtute tegevusetus oli osaliselt tingitud kaebaja käitumisest. 9-12 kuu pikkune kohtute tegevusetus oli tingitud sellest, et vastaspool ei maksnud õigeaegselt tagatisraha. Kui need kokku umbes 1 aasta ja 8 kuud kestnud tegevusetuse perioodid, mille eest pooled ja kohtud on ühiselt vastutavad, kõrvale jätta, toimusid istungid regulaarselt.	tsiviil- menetlus	5 aastat ja 1 kuu kolmes kohtuastmes
Dostál vs. TŠEHHI VABARIIK, 25. mai 2004	Ei midagi erilist	<u>Kohtuasi nr 23 C 227/94</u> Menetleti suhteliselt kiiresti. Tegevusetuse periood 1994. aasta juunist 1996. aasta oktoobrini kaebaja süül (riigilõivu maksmine viivitusega) <u>Kohtuasi nr 30 C 580/95</u> Kaebaja esitas arvukaid taotlusi ja vastulauseid erapooletuse alusel (kohtud pidid lõputult asja ühest kohtust teise üle andma, mis oluliselt protsessi venitas) <u>Kohtuasi nr 30 C 581/95</u> Kaebaja esitas mitu ebatäpset või alusetut menetluslikku taotlust <u>Kohtuasi nr 58 C 37/96</u> Arvukad menetluslikud taotlused, millele kohtud ilma õigustamatu viivitusega reageerisid. <u>Kohtuasi Nr 23 C 66/98</u> Arvukad menetluslikud taotlused: kohtud olid sunnitud toimikut edasi saatma (seda tehti kiiresti)	tsiviil- menetlus	<u>23 C 227/94</u> : 6 a. ja 6 kuud kahes kohtuastmes <u>30 C 580/95</u> : 7 a. ja 2 kuud kahes kohtuastmes <u>30 C 581/95</u> : 7 a. ja 2 kuud kahes kohtuastmes <u>58 C 37/96</u> : 5 a. ja 3 kuud kahes kohtuastmes <u>23 C 66/98</u> : 4 a. ja 8 kuud
Soner Önder vs. TÜRGI, 12. juuli 2005	Ei midagi erilist	Siseriiklike kohtute süül ei olnud tegevusetuse perioode	kriminaal- menetlus	5 a. ja 11 kuud (kaks menetlust Julgeoleku-kohtus ja kaks Kassatsiooni-kohtus)

Gergouil v PRANTSUSMAA, 21. märts 2000	Ei midagi erilist	Pooltel kulus oma seisukohtade esitamiseks apellatsioonikohtus üle 1 aasta ja 2 kuu ning Kassatsioonikohtus üle nelja kuu. Kassatsioonikohtu menetlus kestis 2 aastat, 2 kuud ja 1 päev: üsna pikk periood, milles kohtu süül tegevusetuse perioode ei esinenud (menetluse pikkusele töövaidluskohtus (5 kuud) ja apellatsioonikohtus (1 aasta ja 5 kuud) polnud midagi ette heita).	tsiviil- menetlus (töövaidlus)	4 aastat ja 3 kuud kolmes kohtuastmes
Guichon vs. PRANTSUSMAA, 21. märts 2000	Ei midagi erilist	6 kuud viivitust kaebaja taotluse tõttu töövaidluskohtus istungi edasi lükkamiseks. Kaebajal kulus üle 3 kuu esimese astme otsuse edasi kaebamisele ja pooltel läks Kassatsioonikohtule oma seisukohtade esitamiseks 9 kuud aega. Olulist tegevusetust ei saa kohtute süüks panna. Menetluse pikkusele töövaidluskohtus (1 a. ja 7 kuud), apellatsioonikohtus (1 a. ja 9 kuud) ja Kassatsioonikohtus (1 a. ja 8 kuud) polnud midagi ette heita.	tsiviil- menetlus (töö- vaidlus)	5 aastat ja 3 kuud kolmes kohtuastmes
Piccolo vs. ITAALIA, 7. nov. 2000	Ei midagi erilist	Kaks aastat ja 2 kuud läks eksperdi avamuse saamisele, mis viis kohtuvälise kokkuleppe sõlmimisele (mis lõpetas poolte vaidluse kõigis küsimustes). Selline kestus on vastuvõetav (menetluse kogupikkust arvestades)	tsiviil- menetlus	3 a. ja 7 kuud ühes kohtuastmes. <i>NBI: Kolm kohtunikku esitasid ühise eriarvamuse</i> ¹³²
P.G.V. vs. ITAALIA, 7. november 2000	Ei midagi erilist	Üks aasta ja 8 kuud uurimist, seejärel 20 kuud pausi enne kohtuliku arutamise algust. Kohtu arvates võib seda kestust lugeda vastuvõetavaks, kui seda võrrelda menetluse kogupikkusega.	tsiviil- menetlus	3 a. ja 9 kuud ühes kohtuastmes <i>NBI: Kaks kohtunikku esitasid ühise eriarvamuse</i> ¹³³
Marcotrigiano vs. ITAALIA, 1. märts 2001	Töövaidlus	Asi seisis 2 aastat ja 8 kuud (kohtuniku üleviimise tõttu) – võimude süül. Ometi kulus asja lahendamisele kahes kohtuastmes kokku umbes 5 aastat ja 2 kuud (kaebaja näitas huvipuudust menetluse jätkamise suhtes sellega, et 1999. aastal loobus õigusest taotleda menetluse taasavamist pädevas kohtus).	tsiviil- menetlus	5 aastat ja 5 kuud (kaks kohtuastet)
Mangualde Pinto vs. PRANTSUSMAA, 9. aprill 2002	Töövaidlus	Istungite järjestikune edasilükkamine poolte taotlusel tingis üle 1 aasta ja 8 kuu kestnud viivituse. Viivituse põhjustas ka menetluse peatamine kaebaja mitteilmumise tõttu ja menetluse uuesti avamine. Ainult kaks viivitust võimude süül: töövaidluskohus lükkas istungi 6 kuud edasi ja 7 kuud lahendati kaebaja õigusabitaotlust. Kohus leidis, et üle 6 aasta kestnud menetlus oli üsna pikk, ent viivitusi ei saa lugeda ebamõistlikeks.	tsiviil- menetlus (töö- vaidlus)	6 aastat ja 3 kuud
Martial Lemoine	Ei midagi erilist	Kohtudokumentide vahetamine poolte vahel põhjustas	tsiviil-	7 a. ja 8 kuud,

¹³² “Kuigi kolme kuu ja seitsme kuu pikkust perioodi ühes kohtuastmes mitte eriti keerulise kohtuasja puhul võiks põhimõtteliselt pidada vastuvõetavaks, juhime me tähelepanu sellele, et seda perioodi arvestati ainult kuni 1997. aasta juulini, mil kaebaja teatas, et ta oli teise poolega kokkuleppele jõudnud. Tegelikult kestis menetlus veel sellest ajahetkest edasi ja näib, et oleks siiani – 1999. aasta septembrikuuni – rohkem kui viis aastat ja kümme kuud pärast alustamist, esimeses astmes pooleli. Meie arvates on see ilmselgelt ülemäärane“ (kohtunikud Tulkens, Bratza ja Costa).

¹³³ “Meie arvates ületab kolme aasta ja üheksa kuu pikkune menetlusperiood mitte eriti keerulises kohtuasjas ühesainsas kohtuastmes mõistliku aja ja kujutab endast Konventsiooni artikli 6 lõike 1 nõuete rikkumist. Eriti juhime me tähelepanu sellele, et poolte seisukohtade esitamisest kuni Milano kohtu otsuseni kulus seletamatutel põhjustel kakskümmend kuud; lisaks läks viis kuud aega, et otsus kantseleis registreeritaks“ (kohtunikud Tulkens ja Bratza).

vs. PRANTSUSMAA, 29. aprill 2003		viivitusi: selleks kulus Pariisi apellatsioonikohtus 1 aasta ja 1 kuu ning teises apellatsioonikohtus 1 aasta ja 2 kuud, kuigi ettevalmistav kohtunik oli määranud täpse ajakava ja ettevalmistava faasi lõpptähtaja. Kaebaja aeglus oma esialgsete seisukohtade esitamisel Pariisi apellatsioonikohtus ja poolte taotlus ettevalmistava faasi lõpptähtaega edasi lükata venitas menetlust peaaegu 8 kuud. Kohus leidis, et kogupikkus (7 aastat ja 8 kuud) oli üsna pikk, kuid võimude tõttu tekkinud viivitusi ei saanud pidada ebamõistlikeks.	menetlus	sealhulgas: 1 a. ja 10 kuud esimeses astmes, 1 a. ja 8 kuud apellatsiooniastmes, 1 a. ja 9 kuud kassatsiooni-kohtus, 2 aastat teises apellatsiooni-kohtus
Mötsnik vs. EEESTI, 29. aprill 2003	Kaebaja kohut oodates vahi all	Istungeid lükati mitu korda edasi kaebaja või tema esindaja puudumise tõttu. Mõned menetlusviivitused ei olnud kaebaja põhjustatud, kuid menetluse üldist pikkust peeti mõistlikuks	kriminaalmenetlus	4 a. ja 6 kuud, ent Kohtul puudus <i>ratione materiae</i> jurisdiktsioon kolme kohtuastme menetlust uurida. Seetõttu jäi vaatluse alla 2 a. ja 7 kuu pikkune vahemik
Liadis vs. KREEKA, 27. mai 2004	Ei midagi erilist	Esimeses astmes kõik edasilükkamised tingitud kaebaja mitteilumusest. Lisaks oli kaebaja äärmiselt aeglane uute istungite kuupäevade määramise taotlemisel, mis põhjustas rohkem kui 20 aastat viivitust. Kaebaja ei näidanud üles mingit huvi menetluse jätkamise vastu ning kohtul puudus tegevusruum (Tsiivilmenetluse koodeksi §-de 106 ja 108 järgi on tsiivilmenetluse käik täiesti poolte kätes). Võimude süül ei olnud tegevusetuse perioode ega õigustamatuid viivitusi. Iga kord, kui kaebaja uue istungi määramist taotles, reageeris kohus kiiresti (ja tegi otsuse 1 aasta ja 3 kuud pärast vastava taotluse saamist). Menetlus apellatsioonikohtus kestis 1 aasta ja 2 kuud.	tsiviilmenetlus	21 a. ja 11 kuud (sh üle 14 a. ja 9 kuud alates 20. nov. 1985, mil Kreeka tunnustas individuaal-avalduste esitamise õigust)
Patrianakos vs. GREECE, 15. juuli 2004	Ei midagi erilist	Pooled ei ilmunud kohale (see oli esimeses astmes kõigi edasilükkamiste põhjus) ja taotlesid uusi istungeid äärmise aeglusega. See venitas menetlust peaaegu 14 aastat. Pooled ei näidanud esimeses astmes mingit huvi menetluse uuendamise vastu ja Tsiivilmenetluse koodeksi §-de 106 ja 108 järgi ei olnud apellatsioonikohtul mingit tegevusruumi. Kaebaja venitas õigusküsimustes apellatsiooni esitamisega 1 aasta ja rohkem kui 2 kuud. Võimude süül tegevusetuse perioode ja õigustamatuid viivitusi ei esinenud: -iga kord, kui pooled palusid uue istungi määrata, reageerisid kohtud kiiresti; -esimese astme kohus tegi otsuse 7 kuud pärast uue istungipäeva määramist; -menetlus apellatsioonikohtus kestis 1 aasta; -Kassatsioonikohus tegi otsuse 1 aasta ja 4 kuuga Kohtu arvates polnud kirjeldatud perioodid kaugeltki ebamõistlikud.	tsiviilmenetlus	22 a. ja 3 kuud kolmes astmes, sh peaaegu 15 aastat alates 20. nov. 1985, mil Kreeka tunnustas individuaal-avalduste esitamise õigust.
Wroblewski vs. POOLA, 1. dets. 2005	Ei midagi erilist	Kaebaja ei tutvunud toimikuga prokuröri määratud tähtjaks ning nõudis toimiku tagastamist prokuröridele vigade parandamiseks alles pärast uurimise lõpetamist ja kui kohtuistungi kuupäev oli juba määratud—see venitas uurimist ja asja arutamist umbes 4 kuud. Valitsus ei selgitanud umbes 11 kuud kestnud tegevusetust, milles olid süüdi kohtud. Kui see periood	kriminaalmenetlus	5 aastat ühes kohtuastmes

		välja arvata, ei olnud võimude poolset tegevusetust ja asja menetleti nõutava hoolsusega.		
Vendittelli vs. ITAALIA, 18. juuli 1994	Ei midagi erilist	Kaebaja esitas kaks taotlust istungeid edasi lükata, mis olid küll seaduslikud, ent venitasid menetlust 6 kuud (mis menetluse kogupikkust (14 kuud) arvestades oli üsna pikk aeg). Esimese astme kohtul läks otsuse kaebajale kättetoimetamisega 11 kuud aega. Kuid arvestades, et kaebaja oli istungil kohal olnud, oleks olnud mõistlik eeldada, et ta otsuse koopia omal algatusel küsib. Apellatsioonikohtu otsust ei toimetatud talle üldse kätte, ent see ei mõjutanud menetluse pikkust, kuna otsus seisnes amnestiamääruse olemasolu sedastamises.	kriminaalmenetlus	4 aastat ja 5 kuud kahes kohtuastmes
Cesarini vs. ITAALIA, 12. oktoober 1992	Ei midagi erilist	Kaebaja ei teinud peaaegu kahe aasta jooksul mitte midagi ja ei astunud samme edasikaebuse esitamiseks (väidetavalt püüdis kohtuvälist kokkulepet saavutada). Mitu tegevusetuse perioodi võimude süül: esimese astme kohtul läks otsuse tegemisega 17 kuud, apellatsiooni-kohtul 20 kuud. Ometi, "arvestades, et asja arutasid kolm erinevat kohut ja et sõlmiti kohtuväline kokkulepe, ei ole toimunud viivitused piisavalt pikad selleks, et menetluse kogupikkust saaks ülemääraseks lugeda."	tsiviilmenetlus	6 aastat ja 8 kuud kolmes kohtuastmes

NB: Mõnedel juhtudel leidis Kohus, et võrdluses menetluse kogupikkusega ja arvestades, et asja menetlesid kaks kohtuinstantsi, olid viivitused aktsepteeritavad. See kehtib eeskätt järgmiste, Itaalia vastu algatatud kohtuasjade kohta (nagu ka eespool viidatud PGV kohtuasja kohta):

- 1. 3. oktoobri 2002. aasta otsus kohtuasjas *G.L. vs. Itaalia***
- 2. 6. detsembri 2001. aasta otsus kohtuasjas *Gemignani vs. Itaalia***